

CEMAL NAR

07. 01. 1955 de Kahramanmaraş / Hartlap'ta doğdu. İlkokulu kendi şehrinde, İmam Hatip Lisesini 1973'de Diyarbakır'da, Yüksek İslam Enstitüsü'nü 1977 de Kayseri'de bitirdi ve aynı yıl Kahramanmaraş /Andırın Lisesine Din Dersi Öğretmeni olarak tayin edildi. 1980'de atandığı Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesinde eğitim ve öğretimin yanında uzun yıllar değişik yerlerde sohbet, vaaz, seminer, konferans ve yazılarıyla halk eğitimine katkı sundu, irşat ve tebliğ hizmetlerinde bulundu. Aynı okuldan 2003'de emekli olmak zorunda kalan yazar, halen okuma, yazma, irşat ve tebliğ çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Cemal Nar yazılı çalışmalarının bir kısmını www.cemalnar.com sitesinde yayınlamaktadır. Sohbet, vaaz, ders, seminer, konferans gibi görsel çalışmalarının bir kısmını da videolar halinde Youtube sayfasında sunmaktadır. Zaman içinde değişik gazete, dergi ve sitelerde yazdı. İnternette yazarın binlerce makalesine ve videosuna erişilmektedir.

Yayınlanmayı bekleyen birçok eseri yanında yazarın yayınlanmış kitapları şunlardır:

1- Anılar Ve İbretler, 2- Bu Sistemden İslam'a, 3- İslamlaşma Bilinci, 4- İslam Sancısı, 5- Arş Gölgesi, 6- Tasavvufun Anahtarı, 7- Âlimin Önderliği, 8- İslam'da Devlet Ve Siyaset, 9- İlim Ve Özgürlük, 10- İlim Ve İktidar, 11- İmanın Kıymeti ve Korunması, 12- İman Ve Etkisi, 13- Aydınlanma Yolu Tasavvuf, 14- İnançta Arınma, 15- İnançta Kirlenme, 16- Okuma Aşkı, 17- İslam'a Göre Irkçılık ve PKK Ekseninde Kürt Sorunu, 18- İnsana Ulaşmak, 19- Cihad ve Zafer Şartları, 20- İncanın Kıvancı, 21- Sistem ve Şeriat, 22- Osmanlıdan Cumhuriyete Büyük Kırılma, 23- Gönül Azığı, 24- Laiklik

Sorgulaması, 25- Derdimiz İslam, 26- Adı Konmamış Savaş, 27- Batılılaşmayla Hesaplaşma, 28- Batılılaşma Cinnetinde Aydınların Karanlığı, 29- Kitap Sevgisi Yazma Aşkı, 30- İmam Hatip Davası Ve Hacı Kalay, 31- İslam'ın Özeti, 32- İslam'da İrkçılık Ulusalcılık Milliyetçilik 33- İslam'sız Olmaz 34- İlimsiz Olmaz 35- Davetsiz Olmaz, 36- Hesaplaşmadan Olmaz, 37- Kıymet Bilmek. 38- Hatırlatmalar. 39- Laik Sistemde İslamî Siyaset Sorunu. 40- Müslüman Kimliğin Kodları. 41- Bize Düşen. 42- İslam davası. 43- Din Diyalog Ve İlimli İslam. 44- İslam'da Sakal Ve Kıyafet. 45- Okuduğun Kadarsın. 46- İslam'da İnsan İlişkileri - Din Muameledir- 47- İslam'a Ensar Olmak 48- Tanıdığım Maraşlı Hocalar. 49- Acilen İslam Birliği 50- Engin Gönül Yüce Ruh

CEMAL NAR

**İSLAM'DA İNSAN ONURU
VE
ÇAĞA YANSIMASI**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	11
I. BÖLÜM: ASR-I SAADETTE İNSAN ONURU	15
İNSANIN DEĞERİ VE ONURU	17
İnsanın Değeri ve Üstünlüğü.....	17
Kur'an Ve İnsan Onuru.....	18
Güneş mi Güzel İnsan mı?	21
“Ahse-i Takvîm”	22
Hayvandan Alçak Melekten Yüce	23
İnsan Özel Yaratılmıştır	24
İslam İnsanı Yüceltir.....	26
İSLAM'DA İZZET VE ZİLLET ANLAYIŞI	35
Üç Değer Ölçüsü	35
İnsanda İzzetin Kaynağı.....	37
Asıl İzzet Allah'ındır	40
İnsana İzzet Kazandıranlar.....	42
İnsana Zillet Kazandıranlar	45
İzzet-i Nefsi Korumak.....	47
Tarihî Bir Olay	48
Bir savaştan Dönerken	49
Rezil Münafıklar İş Başında	53

Aziz Oğul	57
Bir Liderin Sefil Hali	60
Aziz İle Zelil Farkı	62
İmanın İzzeti Küfrün Zilleti	63
ASR-I SAADETTE İNSAN ONURU	71
İnsan Onuru.....	71
Hz. Peygamber Ve İnsan Onuru	73
Hadislerde İnsan Onuru	74
İnsanı Onursuz Kılanlar	76
Hz. PEYGAMBERİN İNSANA YAKLAŞIMI	81
Maksat Kazanmak Değil mi?	81
İkna Önemlidir	83
Kaba Saba Bedevi Ve Hz. Peygamber	84
Peygamber Efendimizin (sav) hadiseyi yorumlaması o kadar açık ve güzel ki, üstüne tek kelime ilaveye gerek duymuyoruz.	86
Hatalara Tahammül.....	86
Babanın Malından Vermiyorsun	90
Hataları Dolaylı Düzeltme	92
Bu Ne Hoşgörü?.....	93
Hz. Peygamber'e hizmet eden Hz. Enes anlatıyor:.....	93
Seviyeye Göre Söz.....	95

Çok Dersli Bir Hikaye.....	97
Yasamada Bir Yöntem.....	99
Allah İçin Fedakarlık	100
Ağlatan Ayrılık	102
Çok İlginç Bir Örnek.....	103
Kabalık Kaçırır.....	105
Bu Ne Cüret?.....	106
Ağlatan Hikaye	107
İnsanları Hep Sevindirirdi.....	112
Çünkü İnsan Değerlidir.....	114
Peygamberimizde Sevgiyi İfade	114
Beş Sevgi Dili	116
HZ. PEYGAMBERDE İNSAN KAZANMA.....	121
Kalbin Değeri.....	121
Dil Kalbin Tercümanıdır.....	124
Hz. Safiyye.....	125
Annemiz Oluyor.....	125
Şu İnceliğe Bakar mısınız?	126
İrkçilik Haram	127
Sen misin Öyle Diyen?	128
Kalbi Korumak.....	129
Peygamberimizin Endişesi.....	130
Allah Korusun.....	132

II. BÖLÜM	133
İSLAM AÇISINDAN İNSAN	133
İNSANIN VAROLUŞU	135
İlk Yaratılış Süreci	135
İnsanı Yakından Tanıyalım	136
İnsanın Yaratılışı	137
İlk Aile	140
İnsan Yaratılışında Aşamalar	142
“Kalû Belâ Zamanı”	144
İnsanın İki Yanı	147
İNSANIN GÖREVİ	153
İnsan Niçin Vardır?	153
İnsan Allah’ın Halifesidir	158
İşte bazı ayetler:	159
Halife Olmanın Anlamı	159
İbadetin Yönetime Yansıması	161
Haklar Ve Hürriyetlerde Onur	164
İNSANIN SORUMLULUĞU	167
İnsanın Dünya İmtihanı	167
İman Açısından İnsanlar	168

İnsanın Sorumluluğu	170
Küfür İnsanı Alçaltır	172
İnkarda İnsanın Suçu.....	174
İnkârın Düştüğu Korkunç Seviye.....	176
Acı İfadeler	179
İslamsız İnsanın Felaketi.....	182
İNSANIN İNSANA ŐHADETİ.....	187
SONSÖZ	196

ÖNSÖZ

Biliyorsunuz, Allah Teâlâ önce gökleri ve yerleri yarattı, bin bir renk ve güzelliklerle donattı. Sonra da “insan” denen varlığı yarattı. Zaten maksat da o idi. Onun tarafından bilinmek ve sevilme istedi. Bizler, O’nun nazarındaki bu onurlu yeri, değeri, şerefi, fazilet ve güzelliği görünce, “çok şükür insan olduğumuza” diyoruz. Ama aynı zamanda ürperiyoruz da. Çünkü her nimet kendi sorumluluğu ile gelir. Hesaba çekilir insan bunlardan. Yüce yaratıcının huzurunda hesaba çekilmek ise zaten başlı başına bir heybet ve haybettir, bir havf ve haşyettir.

İnsan, en güzel kıvamda, en güzel şekil ve donanımda yaratılan en değerli varlıktır. Eşref-i mahlûkât kılınmıştır, ötesi var mı? Akıl ve vicdan ihsan edilmiştir. İyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, hakkı batıldan ayırt edebilme, düşünebilme kabiliyetine sahiptir. İnanmışsa, Rabbinin yeryüzündeki nimetlerine bakıp şükredebilme vasıflarını haiz olarak haya ve vefa ehlidir. İman ve itaati dolayısıyla saygındır, mükerremdir. İsterse bu saygınlığını bir ömür zevkle sürdürebilir. Ama kendisini böyle yaratan ve nimetlerle donatan Allah Teâlâ’ya karşı nankörse, başkalarına haydi haydiye olacaktır, bahse değer mi?

Tüm insanlar, sırf insan olmaları dolayısıyla, Rablerinin bir armağanı olarak şeref, izzet ve haysiyet sahibi olarak doğarlar. Bu şeref ve izzet, onun temel insan haklarının temelidir. Başta yaşama hakkı olmak üzere insan, tabii birtakım hak ve hürriyetlere sahiptir ve bunları İslam dini çeşitli ilke ve ölçülerle muhafaza altına almıştır. İslam hukuku insanlığa bir düzen ve fayda sağladığı kadar onur ve mutluluk da sağlamıştır.

Ancak inandığımız ayetler ve tarihten bu yana yaşanan insanlık macerasını görünce kesinlikle diyoruz ki, bu onurun en büyük tecelli sebebi İslam'dır. İslamsız dünyada insan onuru güçlülerin ve zorbaların ellerinde hep oyuncak olmuş, ayakları altında hoyratça çiğnenerek ezilmiştir. Ancak İslam, her peygamberle bir daha yeryüzüne rahmet olurken, insanı kula kul olmaktan çıkararak yalnızca Allah'a kul olmaya erdem ve özgürlüğüne taşıyan mübarek bir dindir. Hiç şüphesiz o, insana hem burada, hem de ötede ebedi saadeti sağlamak ve doğuştan hakkı olan izzet ve onuru bağışlamak için Allah tarafından indirilmiş bir hayat nizamıdır. Bu haliyle onurlu yaşamının biricik kaynağıdır.

Öyleyse bütün kalbimizle inanarak şöyle söylüyoruz: İnsanlar arasındaki ilişkilerin en güzel ve en faydalı biçimde kurulması ve toplum hayatının ahenkli bir düzene konulmasında en etkin etken dindir. Aydınlık çağlar, bunun bilincinde olan çağlardır. Karanlık çağlar ise dinin ret edildiği, fert ve toplum hayatından dışlandığı zaman dilimleridir. Kibirliilerin kabul etmemesi gerçeği değiştiremez.

İçinde yaşadığımız bu çağ ise, sanırım benzerini köhne dünyanın hiç görmediği bir zulüm ve zorbalık çağdır. Zalim ve

zorbarların sömürü adına yeryüzünü ateşe verdiği, güçsüz insanların kan ve gözyaşında boğulduğu, yeraltı ve üstü nimetlerin açıktan alçakça yağmalanıp talan edildiği, insanın ırz ve namusunun kirletildiği, izzet ve onurunun çığnendiği karanlık bir çağdır. İnsanları uyandırıp bilinçlendirecek olan dine, aydınlanma adına düşmanlık yapıldığı laik ve seküler bir çağdır bu karanlık cahiliye çağı. Hayatı anlamaya başladığım günden beri gördüğüm maalesef budur.

Oysa onların “karanlık çağ” diye nitelendirdikleri Asr-ı saadette Sevgili Peygamberimiz, kişinin canının, malının ve onurunun dokunulmazlığına işaret etmiş¹ ve dinimizde insanın kanını dökme, ona maddi ve manevi işkence ederek şiddet uygulama, gıybetini yapma, iftirada bulunma, alay etme, küçük görme gibi haramlar ve kötülükler, insanın onurunu ve haysiyetini zedelediğinden, izzet ve şerefini incittiğinden ötürü yasaklanmıştır. Sadece yasaklama ile kalmamış, bu etkin sözlü uyarılar, devlet eliyle uygulanmıştır. Toplum bu uygulamaya bütün kurumları ile destek vermiştir.

İslam, insanın sahip olduğu onura yakışır bir şekilde muamele görmesini temel ilke olarak benimsemiş, emir ve yasaklarını da buna göre şekillendirmiştir. İnsan, bu sınırlara riayet ettiği ölçüde kendisine bahşedilen değere uygun bir hayat sürdürebilir ve buna bağlı olarak başkalarının onuruna saygı gösterebilir.

Günümüzde karşılaşılan insan hakları ihlallerine ve insanın onurunu hiçe sayan hareketlere ancak çağımıza asr-ı saadet

---

¹ Ebu Davud, Edeb, 35.

neşvesini taşıyabilirsek, orada yaşanan mutlu ve parlak hayatı ilim, amel ve ahlak olarak yansıtabilirsek, aynı zamanda zalimleri engelleyecek güç ve kuvvete sahip olabilirsek, bir de yüreğimizde hakka sahip çıkma, zalime dur deme, cihat etme coşkusunu duyma ve şehadete şevk ile muhabbet besleme erdemini yaşatabilirsek, bütün engelleri kaldırabiliriz. Unutmayalım ki son birkaç yüzyıldır bu onursuz zulme en çok da Müslümanlar maruz kalmaktadır.

Yeryüzünü “dar-ı saadet”e çevirmek mümkündür. Çünkü yeryüzünün en cahil ve vahşi insanları “asr-ı saadet”te verilen nebevî eğitim, terbiye ve siyaset sayesinde, dünyanın bir daha benzerini zor görerek seviyesine zor erişebileceği çapta en faziletli ve haliyle en mutlu insanları oldular. Biz de o asırdan bu çağa bir ışık düşürmek, bir mutluluk yansıtma istiyoruz. Rabbimiz davamızda muvaffak kılsın ve emeği geçenlerden razı olsun.

Son sözümüz aynı olsun isteriz; hamd olsun âlemlerin Rabbi Allah Teâlâ’ya.

Cemal Nar
Kahramanmaraş 2018.

I. BÖLÜM

ASR-I SAADETTE İNSAN ONURU

İNSANIN DEĞERİ VE ONURU

İnsanın Değeri ve Üstünlüğü

İnsan, ileride genişçe göreceğimiz gibi en güzel şekilde yaratılan, en değerli varlıktır. İyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, hakkı batıldan ayırt edebilme, düşünebilme, Rabbinin yeryüzündeki nimetlerine bakıp şükredebilme vasıflarını haiz olması dolayısıyla saygındır, mükerremdir. Tüm insanlar, sırf insan olmaları dolayısıyla, Rablerinin bir armağanı olarak onur ve haysiyet sahibi olarak doğarlar. Bu onur, onun temel kişilik haklarının da temelidir. Başta yaşama hakkı olmak üzere insan, tabii birtakım hak ve özgürlüklere sahiptir ve bunları İslam dini çeşitli ilkelerle muhafaza altına almıştır².

Sevgili Peygamberimiz, kişinin canının, malının ve onurunun dokunulmazlığına işaret etmiş³ ve dinimizde insanın kanını dökme, ona maddi ve manevi şiddet uygulama, gıybetini yapma, iftirada bulunma, alay etme, küçük görme insanın haysiyetini zedelediğinden, onurunu incittiğinden dolayı yasaklanmıştır. İslam, insanın sahip olduğu onura yakışır şekilde muamele görmesini temel ilke olarak benimsemiş, emir ve yasaklarını da buna göre şekillendirmiştir. İnsan, bu sınırlara

---

² Bkz. Rukiye Aydoğdu, İnsan Onuru ve İnsan Hakları, Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2013, sayı 268, s.76-78.

³ Ebu Davud, Edeb, 35.

riayet ettiği ölçüde kendisine bahşedilen değere uygun bir hayat sürdürebilir ve buna bağlı olarak başkalarının onuruna saygı gösterebilir. Günümüzde karşılaşılan insan hakları ihlalleri ve insanın onurunu hiçe sayan eylemlere bu şekilde engel olunabilir.

Yaradılış itibarıyla saygın bir varlık olan insan, kendisinin olduğu kadar başkalarının da onurunu korumakla mükelleftir; bu yüzden insanların sahip olduğu temel kişilik haklarını ihlal eden davranışlardan kendisini muhafaza etmelidir.

Kur'an Ve İnsan Onuru

Kur'an, insan ile ilgilendiği oranda hiçbir şeyle ilgilenmemiştir. Ona verdiği değer, gösterdiği ihtimam kadar bir başka varlığa göstermemiştir. Her şeyden önce o, insanın tarifıyla işe başlar. Bunu tertip açısından olsun, nüzul açısından olsun gayet net olarak görebiliriz. Nüzul itibarıyla ilk ayete bakarsanız, Kur'an'ın nasıl başlamış ve insanın tarifine yönelip onu tarif etmiş, asımı ve kaynağını nasıl açıklamış olduğu görülür. Buyrulur ki:

"Yaratan rabbinin adıyla oku. O, insanı bir kah pıhtısından yarattı"⁴

Mushaf'taki tertibi itibarıyla de Kur'an'ın ilk ayetleri insandan söz ederek başlamış, onu mümin, münkir ve münafık olarak üçe ayırmış, sonra da bu üç gruba birden hitap buyurarak, onların kimliklerini anlatmış ve onların yeryüzünde çıkış kıssalarını kendilerine nasıl haber vermiş Allah insanı, bu cehalet

---

⁴ Alâk, 96/1-2.

ve şaşkınlığı üzere terketmemiş, onu evham ve hayalleriyle başbaşa bırakmamıştır. Aksine emrine almakla mükellef bir kitapla tanıtmıştır. Yaratıcı, insana yeryüzünü imar etme görevini yüklemeyi de dilemiştir. Ona yüklediği bu görevi yerine getirmesi için, etrafında bulunan eşyayı ve kendini kuşatan hayatı emrine almakla yetkili kılmıştır⁵

İslâm, insana yalnız bir yönlü değil, tam üç yönlü bir üstünlük tanımıştır: İsmet ve himayede üstünlük, izzet ve efendilikte üstünlük, istihkak ve kazançta üstünlük. İnsan, insan olması hasebiyle üstündür:

“Andolsun, biz insanoğlunu şerefli ve üstün kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık”⁶.

Bu üstünlüklerine en geniş, en eskisi, en umûmisi ve en devamlısı, bu saydıklarımızdan birincisidir ki, insan o üstünlüğe doğuşundan, hatta ana rahmindeki cenin halinden itibaren nail olur. Öyle bir üstünlük ki, onu kazanılması için ne maddî ve ne de manevî bir karşılık ödenmez. Herşeyden önce bu, dokunulmazlık ve masuniyet demektir. Devamlılık arzeder. İslâm kanunu bu hakkı bütün insanlığa, erkek veya kadın, beyaz veya siyah, zayıf veya kuvvetli, fakir veya zengin herhangi bir millet veya kabile farkı gözetmeden, devamlı olarak bütün insanlığa tanıyor. Yayıyor, ilân ediyor ki, bu tanınan üstünlüğü ile insan;

---

⁵ Bkz. Ramazan el Buti, Kur'an'da İnsan ve Medeniyet, İstanbul 1987, s. 38, 41.

⁶ İsra, 70.

doğuştan, İslâm kanunu nazarında, her kim olursa olsun; kanı akıtmaktan, ırzı tecavüze uğramaktan, cinsî değiştirilmekten, vatanından atılmaktan, hürriyeti yalancılık ve dolandırıcılık yollarıyla ihlâl edilmekten masundur, korunmuştur. Herkese İslâm'da bir insanlık hakkı ve üstünlüğü tanınmıştır. Herkesin bir koruyanı vardır⁷.

Konu ile ilgili bazı ayetler şöyledir:

“Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır”⁸.

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir.”⁹

“Ey iman edenler! Bir topluluk bir değerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir. Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah’a karşı

⁷ Bkz. Abdullah Draz, İslâm'ın İnsana Verdiği Değer, İstanbul 1983, s. 46; Sami Şener, Naci Yengin, Şemil İslam Ansiklopedisi

⁸ Maide, 5/32.

⁹ Nisa, 4/29.

gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir”¹⁰.

Güneş mi Güzel İnsan mı?

İnsan ruhu kadar bedeni ile de üstündür, değerlidir, güzeldir. Yaratılışına bakar mısınız? Hangi canlı ondan daha güzel, daha cazip, daha göz alıcıdır? Buna dikkat çeken ayeti bilirsiniz:

"Biz insanı ahsen-i takvîm üzere/en güzel şekilde yarattık. Sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık." (Tin, 95/4.)

Tefsire geçmeden önce siz Sâbûnî'nin anlattığı bir nükteyi aktarayım. O da Kurtûbî tefsirinden almış:

“İsâ el-Hâşimî, karısını çok severdi. Bir gün ona, "Aydan daha güzel değilsen üç talakla boş ol" dedi. Bunun üzerine karısı: "Sen beni boşadın" diyerek ona karşı örtündü. Dolayısıyla İsâ buna çok üzüldü ve Halîfe Mansûr'a gidip olayı ona anlattı. Halîfe fıkıhcıları çağırıp onlardan fetva sordu. Oradakilerin hepsi kadının boş olduğunu söylediler. Ancak Ebû Hanîfe'nin ashabından bir adam konuşmadı. Mansûr ona: "Sen niye bir şey söylemiyorsun?" dedi. Adam dedi ki: «Ey mü'minle-rin emiri! Yüce Allah, "Kuşkusuz biz insanı en güzel biçimde yarattık" bu-yuruyor. Binaenaleyh insandan daha güzel hiçbir şey yoktur.» Mansûr, "doğru söyledin" dedi ve kadını kocasına geri verdi.¹¹

¹⁰ Hucurat, 49/11, 12.

¹¹ Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/359.

Ayette geçen "takvîm" kelimesi, müfessirlerce değişik şekillerde yorumlanmış, kimi sûret ve duyu organlarının güzelliği, kimi boyunun doğruluğu ve ayakları üzerinde dik durması demiş, kimi de "ahsen-i takvîm" sözünü akıl, idrak ve temyiz yeteneği ile zînetlenmiş olmak şeklinde algılamıştır. Gençliğe, güç ve kuvvete yoranlar da olmuştur.

“Ahse-i Takvîm”

Elmalılı, bu görüşleri sıraladıktan sonra takvîm kelimesini daha genel bir anlamda değerlendirmiş, insan için güzel olan her şeyi bu manaya dahil etmiştir. Bununla beraber, şekil ve sûretten çok, ahsen-i takvîmi insanın duygusunda, özellikle güzellik denen manayı anlamasında ve o duygudan güzellerin güzeli "ahsenu'l-hâlikıyn"i ve O'nun hüsn-i mutlakla en güzel olan kemal sıfatlarını tanıyıp O'nun ahlakıyla ahlaklanmakta aramıştır. Ona göre insan doğarken bu kemale sahip olarak değil; bu kıvama, bu kemale ve bu güzelliğe yeteneği olmak anlamında ahsen-i takvîmde yaratılmıştır. Aksi halde insanda hiçbir olumsuz özelliği bulunmazdı. Halbuki öyle olmadığı, insanın birtakım kötülüklerle iç içe bulunduğu görülmektedir. Elmalılı, bu süfliliklerden kurtularak kemale ermenin yolunu, ruh güzelliğine ve temizliğine ulaşmakta görüyor.¹²

Muhammed Kutub, İslam düşünce sisteminin insanı sadece bedeni ile ele alarak ruhu bir kenara bırakmadığını, her zaman ruhu bedenle birlikte düşündüğünü kaydetmektedir.¹²¹ İnsanda

---

¹² Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, VIII., 5938.

üstün ve aşağı iki prensibin devamlı çatışma halinde bulunduğu, onun ulvîliği kadar aczinin de buradan kaynaklandığı söylenebilir. Bir kısım insan, ruhun yücelmesiyle ulviyet kazandığı halde, bir kısmı da bedenın süflî arzu ve heveslerine yenik düşerek alçalmaktadır¹³.

Hayvandan Alçak Melekten Yüce

Kur'an'ın beyanına göre,

*"İnsan hiç şüphesiz hüsran içindedir. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirine hakkı/gerçeği tavsiye edenler ve sabırlı olmayı öğütleyenler bunun dışındadır."*¹⁴

Kur'an ve onun tefsirlerinden anlıyoruz ki, insanın yaratılışı Allah'a imanı gerektirmekle beraber küfre de müsaittir. Tabiatında meleğe yakın taraflar bulunduğu gibi; şeytana yakın taraflar da vardır.

İnsanı yaratan Allah, onu kendisinden sonra en değerli varlık olarak yaratmıştır. Kur'an'dan öğrendiğimize göre onun değeri, daha yaratılmadan önce belli olmuştur. İnsanın her bakımdan en güzel biçimde yaratılmış olduğunu Tin suresindeki ayetle gördük. Onun değeri ile ilgili başka bir ayet de şudur:

*"And olsun ki, biz insanoğullarını şerefli kıldık. Karada ve denizde taşıtlara yükledik. Temiz şeylerle onları rızıklandırdık. Yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık."*¹⁵

---

¹³ M. Kutub, İslam Düşüncesinde Sanat, s. 32.

¹⁴ Asr, 103/2-3.

¹⁵ İsrâ, 17/70.

İnsan, bundan daha değerli bir iltifata da nâil olmuş, meleklerden, kendisine secde etmeleri istenmiştir. Bunlardan daha büyük bir şeref düşünülebilir mi?

"Meleklerle, 'Adem'e secde edin' demiştik. İblis müstesna hepsi secde ettiler. O ise kaçındı; büyüklük tasladı ve inkâr edenlerden oldu."¹⁶

İnsanın hem akli hem tutkularının olması, melekler ve hayvanların da bulunduğu varlık mertebelerinde ona mümtaz bir yer sağlamaktadır. Bu özelliğiyle insan, bir yandan en güzel yaratılmış olmakla övülürken, öte yandan ahlâkî ve mânevî düşüş tehlikesiyle de karşı karşıya bulunmaktadır.

İnsan Özel Yaratılmıştır

İnsanı değişik ilimler açısından incelediğimiz zaman hayretten dona kalır, ister istemez şu cümleyi kurmak durumunda kalırız: "Aman Allah'ım, nasıl da "kendi ellerimle" diyerek özene bezene yarattın bu insanı?!" Gerçi bu "özene bezene" kelimesi insan için bir zorluk, bir dikkat, bir hataya düşmeme çabasını ifade edebilir, ama bütün bunlar Allah Teâlâ için asla söz konusu olamaz. Bir şeyi yaratmak istediği zaman, irade etmesi yeter. "Ol" demeye bile gerek kalmadan istediği anında yoktan var olur. "Muhakkak ki, Allah her şeye kâdirdir, gücü yetendir."

---

¹⁶ 2/Bakara, 34. Yine bkz. 17/İsrâ, 61; 38/Sâd, 71.

buyurmaktadır¹⁷. "Bir şeyi dilediği zaman, O'nun buyruğu, sadece o şeye "ol!" demektir ve o hemen oluverir."¹⁸

Bunun idraki içinde "sübhanallah" demekten kendimizi alamıyoruz. İnsanın, Allah'ın kanunlarıyla evrenin nizamını tesis etmesi vazifesi, geçici bir görev olmayıp, kıyamete kadar sürecektir. Bir nesil, kendisine verilen görevi kendisinden sonraki nesillere intikal ettirecek, halifelik görevi, bir bayrak yarışı gibi sürüp gidecektir. İnsana böyle şerefli bir görevi veren Allah, tabiidir ki, görevini tam olarak yerine getirmesi için onu büyük imkânlarla donatacaktır. Öyle de olmuştur.

*"Allah'ın göklerde olanları da, yerde olanları da emriniz altına verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmez misiniz? İnsanlardan, Allah hakkında hiçbir bilgisi olmadan, doğruluk rehberi ve aydınlatıcı bir kitap bulunmadan tartışanlar var."*¹⁹

*"Geceyi, gündüzü, güneşi, ayı sizin emrinize âmâde kılmıştır. Yıldızlar da O'nun buyruğuna boyun eğmiştir. Bunlarda akleden kimseler için dersler vardır."*²⁰

*"Gökleri ve yeri yaratan, yukarıdan indirdiği su ile size rızık olarak ürünler yetiştiren, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri, nehirleri, belli yörüngelerde yürüyen ay ve güneşi, gece ile gündüzü sizin buyruğunuza veren Allah'tır."*²¹

---

¹⁷ Bakara, 2/20.

¹⁸ Yasin, 36/82.

¹⁹ Lokman, 31/20.

²⁰ Nahl, 16/12.

²¹ İbrahim, 14/32-33.

*"Kendisinden isteyebileceğiniz her şeyi size vermiştir. Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremezsiniz. Doğrusu insan pek zâlim ve çok nankördür."*²²

İslam İnsanı Yüceltir

Buraya kadar verilen bilgilerle gördük ki evrenin var edilişinden ve aşamalı bir şekilde, belli bir süre ve evrim içerisinde yaratılmasından²³ asıl amaç da, insanın yaratılmasıdır. Bunun için insan, üstün bir kerametle saygın kılınmış, izzet ve şerefe erdirilmiştir. Diğer bütün yaratıklar ona bu dünya hayatında birer yardımcı olarak yaratılmış ve emrine amade kılınmış, istifadesine sunulmuştur.²⁴

İnsanın bu üstünlüğü elbette cisminin büyüklüğünden veya gücünden, kuvvetinden değildir. Çünkü öyle olsaydı görüyoruz ki fil, zürafa, deve, gergedan, timsah, öküz vs. gibi hayvanlar bedenen ondan daha büyük ve daha güçlüdür.

Yine onun üstünlüğü, ne yaratılış maddesi olan çamur ve insan tohumunda, ne bedensel duyu, güdü ve yetilerinde, ne de şeklinin, organlarının fevkalade uyumlu, ahenkli, güzel ve yakışıklı oluşundadır.

Belki onun üstünlüğü, Yüce Allah'ın ona has kıldığı ve benliğinin derinliklerine nüfuz ettirdiği bir emirden, bir manadan ötürüdür. Kur'an bunu şöyle belirtmiştir. "Rabbin meleklere şöyle demişti: Ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu

---

²² İbrahim, 14/34.

²³ A'raf 54. Fussilet, 9,10

²⁴ İsra, 70, Tin 4, Bakara,19,29, Lokman, 20

tamamlayıp içine de ruhumdan üflediğim zaman, derhal ona secdeye kapanın.”²⁵

Yine insanın üstünlüğüne bir başka alamet de, Ulu Allah’ın onun ilk türünü, yani Adem aleyhisselamı bizzat kendi ifadesinde geçtiği gibi, “elleriyle” yaratmasıdır.²⁶ Burada Rabbimizin “elleriyle” yaratmasını, “kudretiyle, anasız babasız özel olarak” yaratması olarak anlasak bile, yine de ifade biçiminde insanın özellik ve üstünlüğüne, saygın ve keremli makamına bir işaret buluruz.²⁷

İşte bu yüzden, bütün melekler Allah’ın emrine uyarak ilk insan Hz. Adem’e (as) selamlama secdesinde bulunmuşlardır. Üstelik yapılan bir imtihanda onun kendilerini geçtiğini ayan beyan görmüşlerdir.²⁸ Yine, yeryüzünde Allah’ın halifesi olarak yaratılması²⁹ ve ilahî emaneti yüklenmesi de,³⁰ onun üstünlüğünün sebeplerinden sayılmıştır.

İşte bunu bilmek başlı başına bir saadettir, emniyettir, huzurdur. Mutluluğun kaynakları buralardadır.

Bütün bunların sunduğu saadet şudur; insan biliyor ki Allah Teala katında değerlidir. Bir yeri vardır O’nun yanında ve sevilmektedir. Allah Teala ona çok yakındır. Şah damarından bile, hatta kalbinden, aklından, canından bile yakın. Her ihtiyacını görmekte, her nimetini vermekte, hatta bezletmektedir. Kul ona

---

²⁵ Sâd, 71-72

²⁶ Sâd 75

²⁷ Bkz. Sabunî, Sad 75 in tefsiri.

²⁸ Bakara, 31,33

²⁹ Bakara, 30

³⁰ Ahzab 72

bir karış yaklaşırsa, Allah Teala bir kulaç yaklaşmakta. Kul O'na yürüyerek gitse, Allah Teala ona koşarak gelmektedir...

İnsan biliyor ki Cebrail başta olmak üzere bütün melekler onu sevmekte, saymakta, yar ve yardımcı olmakta. Ona dua etmekte, destek vermektedir...

İnsan biliyor ki bütün mahlukat onu tanımakta ve ona hizmet etmektedir. Onları kendisine musahhar kılan, kendisini de onları da yaratan Allah Teala'dır. Ve o mahlukat bu hizmeti seve seve yapmaktadır.

Bu ne şeref! Bu ne itibar! Bu ne yüce bir makam!

Nasıl mutlu olmaz bu insan? Nasıl kul olmaz O ulu Allah Teala'ya? Nasıl korumaya çalışmaz bu sevgiyi, bu ikramı, bu itibarı, izzet ve şerefi?

Allah Teala insanı mükerrem, yani saygın, şerefli ve onurlu olarak yarattığını ve bu yüzden diğer yaratıkların çoğundan üstün kıldığını şöyle ifade buyurmaktadır:

“And olsun ki Biz, âdemoğullarını/insanları mükerrem, saygın, onurlu kıldık. Onları, karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; onları, yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık.”³¹

Burada dile getirilen “mükerrem olmak” ne demektir? Konun uzmanlarından H. Kamil Yılmaz, bir makalesinde³² ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifler çerçevesinde bu sorunun cevabını

³¹ İsra, 17/70.

³² H. Kâmil Yılmaz, Mükerrem Olmak Demek, Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2013, sayı 268, s. 07.

yazmıştır. Biz bu yazıdan bazı iktibaslar yaparak burada konuya açıklık getirmek istiyoruz.

“Mükerrem olmak demek, göklerde ve yerde bulunan her şeyin ilahî bir rahmet olarak insana verilmesi, her şeyin onun emrine müsahhar kılınması demektir.

İnsanın mükerremliği Kur'an'ın beyanıyla sabittir. Mükerrem olmak demek, Allah'ın halifesi (Bakara, 2/30.) olarak yeryüzünü yönetmek/ imaret; (İsra, 17/85.) arzda, arzı imar etmek için var olmak demektir. (Hud, 11/61.) Mükerrem insan demek, Allah'ın eliyle (Sad, 38/75.) ve bütün esma-i ilahîyesinin kâmil tecellisi olarak yarattığı varlık demektir. Böylece ilahî sanatın zirvesi olarak âlemi süslemek demektir. Nitekim Süleyman Çelebi bu hususu Mevlid'inde şöyle ifade eder:

Hak Teâlâ çün yarattı Âdem'i
Kıldı Âdem'le müzeyyen âlemi.

Mükerrem olmak demek, göklerin ve yerin çekemediği ağır yükü sırtlanmak; ilahî emaneti yüklenmek demektir. (Ahzab, 33/72.)

Mükerrem olmak demek, göklerde ve yerde bulunan her şeyin ilahî bir rahmet olarak insana verilmesi, her şeyin onun emrine müsahhar kılınması demektir. (Casiye, 45/13.)

Mükerrem olmak demek, gaye varlık olmak demektir. Bu âlemin var olması insan içindir. İnsanın var olması da Hakk'a kulluk içindir. (Zariyat, 51/56.) Bu yüzden insan, Hakk'a kulluğu kadar mükerremdir. Nefse ve yaratılmışlara kul oldukça gerçek değerini yitirir.

Mükerrem olmak demek, ahsen-i takvim sırrına ermek demektir. (Tin, 95/4.) Ahsen-i takvim, kâinatın sırlarını ve

eşyanın hakikatini idrak kabiliyetidir. Bu da mutlak cemal ve hüsn sahibi Allah'ın kemalini kavrayabilmek demektir. Çünkü ahsenü'lhalıkın olan, en güzel yaratan O'dur.

Mükerrem olmak demek, Allah'ın topraktan yaratıp kendi ruhundan nefh ederek (Hicr, 15/29; Secde, 32/9.) onurlandırdığı varlık olmak demektir. Dolayısıyla insan bedeniyle de, ruhuyla da mükerrem ve onurludur. İnsanın beden ve suret itibarıyla mükerrem ve en güzel bir biçimde yaratılması, organlarına mütenasip bir suret verilerek onurlandırılmasıdır. İnsan bedeniyle mükerrem ve onurlu olduğu için onun şerefini haleldar edecek her türlü muamele Allah'ın yasakladığı hususlardır. Nitekim insanın her uzvu; derisi, saçı, tırnağı ve kılı işkence ve zulümden; hatta ölü bedeni her türlü insanlık onurunu zedeleyen kötü davranışlardan korunmuştur. Manevi mükerremliği sayesinde ruhu bedenle buluşmadan önce Allah insanla konuşmuştur. Ruhlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuş, ruhlar da: "Evet ya Rabbi! Sen bizim Rabbimizsin." diye mukabele etmiştir. (A'raf, 7/172.)

Mükerrem olmak demek, Allah'ın koyduğu fitrat gereği insanın O'na kulluğa yönelmesidir. (Rum, 30/30.) Yaratılmadan önce alınan kulluk sözü ve fitrat üzere halk edilerek insana akıl ve irade bahşedilmesidir. Peygamber gönderilip kitaplar indirilerek delil ve mucizelerle Hakk'a çağrılmasıdır.

Mükerrem olmak demek, halk/yaratılma cihetinden olduğu gibi hulk ve ahlak açısından da mükemmel bir kabiliyet ve istidatta olmak demektir. Ruhani ve ahlaki mükerremlik, sırat-ı müstakim yolculuğunda nefis ve benliği aşmak; Hakk'a ulaşmak ve O'nun ahlakıyla ahlaklanmak demektir. Ruhani mükerremlik, inanma istidadında ve amel-i salih/ güzel davranış potansiyelinde olmak ve bunları kullanabilmektir. İnsanın mükerremlik ve

onuru, ruhu ve manasıyladır. Dolayısıyla kulluktaki kemali, ruhundaki derinliği kadardır. Yaratılış gayesini idraki ise ibadet, taat ve ilahî hududu koruduğu nispettedir.

Mükerrem olmak demek, yaratılanlarla ilişkide mükemmel olmak demektir. Mükerrem olmak demek, Allah'ın gönlü kırık insanların yanında olduğuna inanarak yıkık gönüllü, statüsüz, fakir ve yoksul insanlarla beraber olmak, onlara değer vermek demektir. Rahman'ın arşı mesabesinde gönül taşıyan insanın kâinattaki hemcinslerine ve diğer varlıklara bakışı, Allah'ın Rahman ismi gereği olmalıdır. O nasıl inanan-inanmayan, kulluk eden ve etmeyen herkese Rahman ismi gereği nimet sofrasını ve rahmetini açıyorsa mükerrem insan da gönlünü herkese açmalıdır. Karşısındakini karşılıksız sevmeyi ve ona vermeyi bilmelidir. Zahiri farklılıklara bakarak kimseyi hor hakir görmemeli, herkesi aziz bilmelidir. Nitekim şair bu hakikati ne güzel ifade etmiştir:

Harâbât ehline hor bakma zâhid,
Defineye mâlik vîrâneler var!

Mükerrem olmak demek, güçlü-güçsüz, sağlıklı-hastalıklı, bilgili-cahil, varlıklı-yoksul herkesi saygın, onurlu ve değerli görmek demektir. Mükerrem olmak demek, Allah'ın gönlü kırık insanların yanında olduğuna (Fezû'l-kadîr, I, 519; II, 69.) inanarak yıkık gönüllü, statüsüz, fakir ve yoksul insanlarla beraber olmak, onlara değer vermek demektir. Nitekim Peygamberimiz buyurur: "Nice üstü başı tozlu, saçları dağınık, kılık kıyafeti eski kişiler vardır ki, Allah adına yemin etseler, Allah yeminlerini boşa çıkarmaz." (Müslim, Birr, 138, Cennet, 48.) Böyle birinin gönlüne dokunmak Allah okuna dokunmak demektir. Yunusça söylersek:

Fukara gönlüne her kim dokuna,
Dokuna sinesi, Allah okuna.

Mükerrem olmak demek, ruhi kemale kanat açmak demektir. Mükerremlik ve insani onur, birlikte yaşama sırasında başkalarına gösterilecek hoşgörüdür. Mükerrem bir mümin yüreği, Allah'ın kullarına karşı hüsnüzan besler, değer verir, güzel muamelede bulunur. Nitekim Gazali "İnsanlarla güzel güzel konuşun." (Bakara, 2/83.) ayetinin tefsirinde İbn Abbas (r.a.)'tan şu nakilde bulunur: Sana selam veren Mecusi de olsa selamını al. Zira Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de buyurur: "Size bir selam verildiği zaman, ondan daha iyisiyle veya aynıyle mukabele edin." (Nisa, 4/86; Gazzâlî, İhyâu ulûmi'd-dîn, Kâhire, ts., III, 116.)

Mükerrem olmak demek, toplumda ırk, din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetmeden bütün insanlarla iyi geçinmektir. Herkese karşı güzel söz ve hüsnümuâşeret içinde bulunmaktır. Sevgi ve kardeşlik duygularıyla insanlarla kaynaşmak, düşmanlıkları sona erdirmektir. Allah'ın kıymet verdiği insanı küçük, değersiz ve onursuz görmemektir.

Mükerrem olmak demek, yerine göre karşısındakinin ezalarına bile katlanabilmek demektir. Başkalarına yâr olup bâr olmamaktır. Yük almak; asla yük olmamaktır. İnsanların kahrını çekmektir. Hafız Şirazi, mükerrem insanın dost ve düşman, yaratılan herkese karşı takınması gereken üslubu şöyle anlatır: "Emn-ü safâ bulayım dersen dünyâ ve ahret dostlara ihsân eyle, düşmanı idâre et!"

Mükerrem olmak demek, insan olmak demektir. İnsandaki üns anlamıyla Allah'a ve yarattıklarına ünsiyete aday, nisyan

anlamıyla isyana yatkın olduğunu bilmek ve sonunda hesabın bulunduğunu unutmadan yaşamak demektir. (Tekâsür, 102/8.)

Velhasıl mükerrem olmak demek “her âdem, bir âlem” demektir. Çünkü her insan kâinatın küçültülmüş bir suretidir. Yani insan makro kozmosa göre mikro kozmostur. Mükerremliği bilmenin biri objektif, diğeri subjektif olmak üzere iki boyutu vardır. İnsanın kendisinin mükerremliğini bilmesi subjektif bir durumdur. İnsana kendi değerinin farkında olma ve şükür sorumluluğu yükler. Diğeri insanların mükerrem olduğunu bilmek ise objektif bir durum olup insanın karşısındakini değerli ve saygın görmesini sağlar ve öteki ile ilişkilerinin seviyesini yükseltir. İnsani münasebetlerde her insanı mükerrem, onurlu bir varlık ve potansiyel Müslüman olarak görmek İslami bir davranıştır. Nitekim İslam’ın yüce peygamberi bütün insanları potansiyel Müslüman olarak görür ve onlara karşı yüksek bir hoşgörü ve güzel bir iletişim içinde bulunurdu. Herkese Allah’ın yarattığı mükerrem ve onurlu bir varlık olarak bakmak, insanları ötekileştirmenin önünde büyük engeldir.”

İSLAM'DA İZZET VE ZİLLET ANLAYIŞI

Üç Değer Ölçüsü

Ferhat Koca insanın izzet ve onur kaynağı olan kainattaki yeri ve değeri hakkında üçlü bir tasif sunar. Der k. “İslam insana üç yönden değer vermiştir:

Birincisi: Her şeyden önce insan insan olması sebebiyle tabii bir değere sahiptir Bu konuda Kuranı Kerim'de “Ant olsun ki biz insan şerefli kıldık. Onların Karada ve denizde gezmesini sağladık, temiz şeylerle onların rızıklandırdık. Yaratıklarımızın pek çoğundan onları üstün kıldık” (İsra, 17/70) denilmiştir. Temel insan haklarını ve dokunulmazlıkların ifade eden bu değer, üstünlüklerin en genel ve en sürekli olanıdır. İnsan bu üstünlüğe ana rahmine düşmesinden itibaren sahip olur ve onun için herhangi bir karşılık ödemez. Bu değeri sebebiyle bütün insanlar herhangi bir dil, din, ırk, renk, coğrafya farklılığına bakılmaksızın kanları akıtılmaktan, ırzları tecavüze uğramaktan, vicdanları baskı altına alınmaktan ve malları gasp edilmekten korunmuştur.

İkincisi: İnsan inancı sebebiyle değerlidir. Bu değer onun izzet ve şerefte üstün olmasını sağlar. “Allah içinizden inanmış olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltir” (Mücadele, 58/11). “Asıl üstünlük Allah'ın, peygamberin ve inananlarıdır” (Munafikun, 63/8) “İnanan bir köle hoşunuza

gitmiş olsa da puta tapan bir erkekten daha iyidir” (Bakara, 2/221) ayetleri, inanç sebebiyle insanların elde edebilecekleri üstünlüğü göstermektedir. Ne güneşe ne aya, ne bir toteme ne bir beşere, ne bir hacere ne bir şecere tapmayan ve alemlerin gerçek sahibi ve yaratıcısına yönelen bir insan, bu inancı sayesinde Allah katında en yüksek şerefe kavuşacaktır.

Üçüncüsü: İnsan kendi çalışma ve gayreti sebebiyle değerlidir. Şu ayet ve hadisler çalışma ile elde edilebilecek bu değer ve üstüne işaret etmektedir: “Herkesin, yaptıkları işlere göre dereceleri vardır”(Enam, 6/132) “Kim Allah’ın huzuruna iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır, kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin denge ile cezalandırılır.” “En’am, 6/160) “Mallarını Allah yolunda sarf edenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir”. (Bakara, 2/261) “Şüphesiz Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar”³³

Tabii varlığı, inancı ve çalışması sebebiyle çeşitli üstünlük derecelere sahip olan insan kendisine ancak bir toplum içerisinde gerçekleştirebilir. Bu sebeple de insan toplumsal bir varlık olarak nitelenmiştir. Bir toplumda huzurun, mutluluğun olabilmesi ve hayatın güzelleşebilmesi için ise, öncelikle insanlar arasında karşılıklı sevgi, saygı, iyi niyet ve samimiyetin hakim olması gerekir.”³⁴

---

³³ Müslim, Birr, 34.

³⁴ Ferhat Koca, Din Ahlak Ve Kültür Yazıları, Araştırma y. Ankara, 2017, s.132.

Acaba teoride insana verilen değer ve onur, pratikte ne durumdadır? Ne derece hayata geçmiştir? İşte bu açıdan Asr-ı saadette bakmak gerekecektir.

İnsanda İzzetin Kaynağı

Eşref-i mahlûkât olarak ahsen-i takvîm üzere yaratılan insan, izzetli, şerefli, onurlu bir varlıktır. Yenilgiye uğramayı ve aşağılanmayı asla kabul etmeyen güçlü ve saygın bir varlıktır. Başkaları karşısında bedensel, psikolojik, ekonomik, sosyal statü vb. yönlerden güçlü, etkin ve saygın olması, baskı altına alınamaz bir konumda bulunması onun durumunu en iyi bir şekilde ifade eder. Onur, izzet ve şeref, âcizliğin, alçaklığın, zilletin zıddıdır. Alimlerimiz Kur'an'da Allah'a, resulüne ve müminlere mahsus olduğu bildirilen izzeti (el-Münâfikûn 63/8) kesintisiz ve sonsuz olduğu için "hakiki izzet", bunların dışında kalanların kendilerinde vehmettikleri izzeti de "sunî izzet" şeklinde değerlendirir. Aynı kökten sıfat olan azîz "güçlü, üstün ve hâkim konumda bulunan, yenilmeyen, eşi benzeri olmayan" anlamlarında hem Allah'ı hem de insanı nitelemek için kullanılmaktadır. Bu anlamda "izzet bahşeden" mânasında "muiz" kelimesi esmâ-i hüsnâdan biri olarak kaydedilmektedir (İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82).

Mustafa Çağrııcı DİA için yazdığı maddede, Kur'an-ı Kerîm'de izzetin kullanılışı hakkında bilgile verir. Ona göre on bir yerde, aynı kökten fiil ve isim kalıbında kelimeler ise 110 defa geçmekte, bunlardan azîz, büyük çoğunluğu Allah'ın isimlerinden olarak doksan dokuz âyette yer almaktadır. Bu âyetlerin tamamında azîz Allah'ın başka isimleriyle birlikte geçmektedir. Bu isimler Allah'ın mutlak gücünü ve tasarrufunu

yahut rahmet, mağfîret ve lutufkârlılığını ifade eden ya da ilim ve hikmetine vurgu yapan isimlerdir (bk. AZÎZ).

Bir düşünceye göre Allah'ın isimlerinin her birinde kullara bir mesaj vardır; ayrıca daha çok tasavvuf kitaplarında rastlanan anlayış istikametinde insanların Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmaları gerektiği belirtilir. Bundan dolayı azîz isminin bu sıfatlarla birlikte kullanılmasında insanlara hem güçlü olmaları hem de merhamet, bağışlama, bilgi, hikmet gibi erdemlerle de donanmaları gerektiği yönünde bir mesaj bulunduğu da düşünülebilir. İzzet ve türevlerinin Kur'an'da geçen anlamlarıyla hadislerde de kullanıldığı görülmektedir (Wensinck, el-Mu'cem, "İzz" md.).

İzzet kelimesi Allah ve müminler hakkında olumlu bir anlam ifade ederken inkârcı ve münafıklar hakkında kullanıldığında onların İslâm, Kur'an ve gerçekler karşısında bilinçsizce kapıldıkları kibir, gurur, inat ve öfke duygularını, bu duyguların etkisiyle işledikleri kötülükleri sürdürmelerini anlatır. Meselâ Sâd sûresinin başında (38/2) Kur'an'ın irşad edici önemine dikkat çeken âyetin arkasından inkârcıların Kur'an karşısındaki olumsuz tavırları, "İnkâra sapanlar izzet ve sapkınlık içindedir" şeklinde ifade edilir. Bakara sûresinde (2/206) münafıkların karakteristik davranışlarına dair bilgi verilirken böylelerine Allah'a saygıyla itaat etmeleri tavsiye edildiğinde izzet duygularının kendilerini günaha sevkettiği belirtilir.

Râgıb el-İsfahânî bu âyetteki izzeti "yerilen anlamıyla öfke ve sertlik" şeklinde açıklar. Fahreddin er-Râzî de aynı kelimeyi "kibir, cehalet ve delilleri kavrama yoksunluğu" olarak izah ederken (Mefâtîhu'l-ğayb, V, 173)

İbn Âşûr bunun, bir kimsenin sosyal statüsüne aldanıp böbürlenmesi ve bu yüzden nasihatlere kulak asmaması mânasına geldiğini belirtir.

Gazzâlî, İhyâ'ü 'Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde olumsuz izzeti kibirle eş anlamlı olarak kullanmaktadır. Onun yaptığı psikolojik tahlillere göre kişi bazı yüksek niteliklere sahip olduğunu düşününce kendisinin başkalarından üstün olduğu vehmine kapılır. Bu kanaate “kendini büyük görme” (izzü'n-nefs, teazzü'n-nefs), bu duygunun etkisiyle olumsuz davranışlarda bulunmaya da “tekebbür” denir. Gazzâlî, bu anlamdaki izzetin ve kibir duygusunun “cennetin kapıları” dediği güzel huyların kazanılmasına engel olacağını söyler; sevgi, tevazu, hoşgörü ve doğruluk gibi er-demlerden yoksun kalma ile kin, öfke, kıskançlık gibi kötü huylara bulaşmada kibir ve izzetin mutlak etkisinin bulunduğunu belirtir (III, 344-345). Ancak Gazzâlî'ye göre insan alçak gönüllü olmaya çalışırken tevazu sınırını aşarak kendini aşağılık (mezellet) durumuna da düşürmemelidir (a.g.e., III, 368-369).

Fahredden er-Râzî de gerçek müminlerin inananlara karşı alçak gönüllü ve şefkatli, inkârcılara karşı güçlü, dirayetli ve onurlu olduklarını bildiren âyette (el-Mâide 5/54) geçen “ezille” kelimesini açıklarken bunun “alçalma ve küçülme” (mehânet) olarak anlaşılması gerektiğini söyler (Mefâtîhu'l-ğayb, XII, 21-22). Bu açıdan bakıldığında izzetle kibrin farklı iki kavram olduğu anlaşılır. İzzet müminin kendi varlığının hakikatini bilmesi, tanınması ve ona dünyevî ihtiyaçlarını gerektiği kadar sağlamasıdır; kibir ise kişinin kendini doğru tanımaması ve olduğundan büyük görmesidir. Şu halde izzet şekli olarak kibre benzerse de mahiyet itibariyle ondan farklıdır. Nitekim tevazu da zillete benzemekle birlikte tevazu erdem, zillet erdemsizliktir (a.g.e., XXX, 16-17).

Ahlâk kitaplarında insanın kendini zilletten koruması çoğunlukla “hürriyet” kelimesiyle ifade edilir ve bu hususta kişinin kendi şerefini (izzü'n-nefs, şerefü'n-nefs) korumasının, kimsenin elindekine göz dikmeden minnetsiz bir hayat yaşamasının, yalnız Allah'a dayanıp güvenerek hakiki izzeti O'ndan beklemesinin gerekliliği üzerinde önemle durulur (meselâ bk. Ebü'l-Hasan el-Âmirî, s. 106-107; İbn Hibbân, s. 142-148; Mâverdi, s. 306-309, 314-321; İbn Hazm, s. 52-53, 59, 79).

Buna göre kişi izzeti, kendi nefsinin başkalarından üstün görme eğiliminin bir ifadesi olarak değil sahip olduğu dinden ve temsil ettiği, inanıp bağlandığı yüce değerlerden gelen bir güç ve onurun ifadesi olarak görmelidir. İnsan, İslâm'dan ve onun kazandırdığı değerlerden uzaklaşması halinde izzetten de yoksun kalır. Çünkü izzet sadece Allah'a mahsus olup (en-Nisâ 4/139; Fâtır 35/10) müminlerin, hatta peygamberlerin sahip olduğu izzet ilâhî bir lutuftan ibarettir (Fahreddin er-Râzî, Mefâtîhu'l-ğayb, XI, 64). Bu lütfâ erişebilmek için samimi bir inanca sahip olmanın yanında Allah'ın çizdiği yolda yürümek gerekir. İnsanlar izzetin kaynağı olan Allah'a ne kadar yakın olurlarsa izzetten de o kadar pay alırlar (Gazzâlî, el-Mağşadü'l-esnâ, s. 51).

Asıl İzzet Allah'ındır

İslâm'daki ulûhiyyet anlayışına uygun olarak Kur'an'da, izzetin tamamen Allah'a mahsus olduğu (Fâtır 35/10) ve O'nun dilediğini aziz, dilediğini zelil kıldığı belirtilir (Âl-i İmrân 3/26). Fahreddin er-Râzî bu âyeti açıklarken izzetin din veya dünya ile

ilgili olacağını, dinle ilgili olan en yüce izzetin Allah'a iman olduğunu ifade eder.

Zilletlerin en aşağısı ise inkârdır. Böylece Allah bazı insanları iman ve irfanla aziz, bazılarını da inkâr ve sapkınlıkla zelil kılar (Mefâtîhu'l-ğayb, VIII, 7-8). Bu düşünceden hareketle son dönem İslâm bilgin ve düşünürleri, müslüman toplumların kendi dinlerinin ilkelerinden uzaklaştıkça izzetlerini de kaybettiklerini, onları içine düştükleri durumdan kurtaracak gücün yine İslâm'ın izzeti olduğunu söylemektedir (meselâ bk. Reşîd Rızâ, V, 463).³⁵

“De ki: "Ey mülkün sahibi Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden de onu çeker alırsın, dilediğini aziz eder, yüceltirsin, dilediğini zelil eder alçaltırsın. Hayır Senin elindedir. Muhakkak ki, Sen her şeye kaadersin.” (3/Âl-i İmrân, 26)

Asıl izzet ancak Allah'ın olunca, kimde ne kadar izzet varsa, imandan kaynaklı olarak O'nun ihsanının bir yansımasıdır. Zillet de ancak kula Allah'tan gelir. Yani kimde ne kadar zillet varsa, kusuru sebebiyle O'nun vergisi ileler. İzzet tâcı da zillet gömleği de O'nun hazinesindedir. Bunları mahlûkatına sıra sıra giydirir. Önceki günün azizleri, dün zelil oldular. Bugünkü azizler de zilleti tatmak için yarını bekliyorlar. Etrafımız, bu iki ayrı tecellînin misalleriyle kaynaşmadadır.

İzzet sıfatı Kur'an'da hemen hemen tamamen Allah hakkında kullanılmaktadır. Azîz, yani en üstün, en yüce, en mutlak izzet sahibi yalnızca Allah'tır. Peygamber ve mü'minler de Allah'ın emrine itaat ettikleri için O'nun yanında üstünlük ve

---

³⁵ Mustafa Çağrı, DİA, İzzet md. 23/555-556.

şeref kazanırlar, İslâm'ı yaşadıkları için de izzet/üstünlük elde etme imkânına kavuşurlar.

“İzzet Allah'ındır, Rasûlünündür ve mü'minlerindir.”³⁶. Bu âyet, müslümanlara tepeden bakan, onlarla alay eden münâfiklara cevap vermektedir. Peygamber zamanında bazıları müslümanlara yukarıdan bakıyorlardı; onları mal, dünyalık, makam açısından, kuvvet yönünden ‘zelîl’ (aşağı) görüyorlardı. Kur'an onlara bu âyetle kesin bir cevap veriyor ve izzetin kime âit olduğunu belirtiyor.

Kur'an gerçek izzetin sahih iman, salih amel ve tevzu ile elde edilebileceğini müjdeliyor. Bir başka ifadeyle Allah (c.c.), Kur'an'ın dâvetine uyarak iman edenlere iki dünyada da saâdetin yanında, izzet de vereceğini duyuruyor. Mü'minler gerçek izzet sahibidirler ve onlar her bakımdan üstün ve şerefli dirler. Ancak, ne yazık ki, modern zamanlarda müslümanların arasından çıkan bazıları kendilerini ve sahip oldukları değerleri aşağı ve zelîl; buna karşın Kur'an'ın müşrik, müfsit ve zâlim dediği kimseleri üstün görüyorlar. Onlara hayran oluyor, onların peşinden gitmeye, onlar gibi olmaya çalışıyorlar. Onların bu zayıf tarafını bilenler de onlara tepeden bakıyor, onlara karşı kibirleniyor ve onları kullanabiliyorlar.

İnsana İzzet Kazandıranlar

İnsana izzet ve onur kazandıran iman ve salih ameldir. Güzel ahlak ve takvadır. Bunlar ise Allah'ın sevgisini ve rızasını kazanmak için yapılan kulluktur. O'nun korkusundan haramları terk etmektir. O'nu ve O'nun vereceği cezâyı ve mükâfâtı

---

³⁶ Münâfikûn, 63/8.

düşünerek dikkatli ve ilkeli yaşamaktır. Daima zikir ile ayık olmak ve O'nu hatırlamaktır, gafletten kurtulmaya çalışmaktır. Bu şekilde Allah'ı hatırlayanlar güzel ahlakları sayesinde izzet ve şerefe ulaşırlar. Hasseten tevazu ve alçak gönüllü olmak insana izzet kazandırırken, kibir ve kendini beğenmişlik insanı değersizleştirip alçaltır.

"Ey iman edenler, mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır. Biriniz kendisine ölüm gelip de, 'Rabbim beni yakın bir süreye kadar erteleydin de sadaka verip iyilerden olsaydım!' demeden önce size verdiğim rızıktan infak edin" (63/Münâfikûn, 9-10)

Müfessirlere göre zikrullah, namaz gibi ibadetlerle, bunların semeresi olarak Allah sevgisiyle yapılan kulluktur. Bu yorumla zikrullah emri, mü'minlere, evlat ve mallarınız ile uğraşmak yüzünden, Allah Teâlâ'nın zikrinden gafil olmamayı öğütler. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın ifadeleriyle, "Hak mâbud olan Allah Teâlâ'yı ve O'nun esmâsı, sıfatı, emirleri ve yasakları, sevap ve ikabı ile ahkâmı izzetini düşündürüp andıran, rızâsına vesile olan farz ve nâfile ibâdetlerden cuma ve cemaatten, namaz, oruç, zekât, hac, cihad, kıraat-ı Kur'an, vaaz ve nasihat, tehlil, tesbih, tahmid gibi sırf Allah'a yaklaşmak için yapılan ve daima Allah'ı hatırlatıp Allah için Allah'a lâyük güzel işler düşündürmeye alıştıran tâatlerden gaflet etmeyin" anlamına gelir (Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, VI, 5011).

Bunlardan gaflete düşenler ziyan etmişlerdir. Çünkü mal, evlat ve dünya hayatı geçip gider; Allah yanında onlara zillet ve hüsrandan başka bir şey kalmaz. İnsanı izzetli kılacak ikinci

neden de infaktır. Gerçek mü'minler Allah'ın kendilerine verdiği rızıktan Allah yolunda harcamak, infâk etmekle yükümlüdürler. Çünkü izzet yemekte değil, yedirmektir. Kendileri patlayıncaya dek yiyip Allah için yedirmekten kaçınanlar, yanı başındaki komşusunu, toplumdaki muhtaçlarını ihtiyaçlarını düşünmeyenlerin insanlık izzetiyle bir ilgileri olamaz. Böyle yapanlar, izzeti zilletle değiştirmiş olurlar.

İnsanların yanında sevgili ve değerli olmak için bir salih amel de Allah yolunda infak etmektir. Veren el alan elden üstündür. Dilenen, başkalarına muhtaç yaşayan, sürekli borç içinde sürünen, maddî imkânsızlıktan dolayı perişan olan, bu yüzden başkalarına el açan izzetini kaybeder. Ama çalışır, maddî açıdan kuvvetli olur ve Allah yolunda infak ederse izzet sahibi olur, şerefi ve değeri artar.

Bir diğer onur kaynağı ise ilimdir. İlim güçtür, zenginliktir ve izzettir. Allah'ın kulları içinde O'ndan en çok ilim sahipleri korkarlar. Çünkü onlar Allah'ın azametini idrâk ederler. Bilenlerin sorumlulukları büyük olduğu gibi, ilimlerinin gereğini yaptıkları sürece dereceleri daha da artar. Fakat ilmi olduğu halde ilmiyle âmil olmayanlar, bilgilerini Allah'a kulluk yolunda Hak uğruna kullanmayanlar, ilimleriyle zâlimlere ve tâğutlara destek olanların hak edeceği ancak zillettir ve aşağılayıcı bir azaptır.

Bir önemli huy da tevazudur. Mü'minler, kendi kardeşleri olan müslümanlara karşı gâyet alçakgönüllü (zelîl), mütevâzî ve merhametli; ama düşmanlarına karşı izzet (güç ve şeref) sahibidirler. Onların karşısında pısrık, sünepe, teslimiyetçi ve hakkını bile savunamayacak kadar korkak değildirler (5/Mâide, 54). Zâlim sultanlar/yöneticiler, bir ülkeye zorla girdikleri zaman

orasının huzurunu bozarlar (ifsat ederler), mallarına ve onları ayakta tutan değerlerine saldırırlar. Şerefli insanları (izzetli kimseleri) zelil hale getirirler, onları aşağı bir duruma düşürürler (27/Neml, 34).

İnsana Zillet Kazandıranlar

Gerçek mü'min, şeref ve izzetini kaybetmemek için küçültücü davranışlardan uzak kalır. Küçük ve boş işlerin peşinden gitmez, yalan ve çirkin sözlere aldırılmaz, küçük çıkarlar peşinde koşmaz. O küçük değil, büyük hedeflerin adamıdır. O, çıkarının karşısında eğilmez. O ucuz kazançların arkasına düşmez. O kimsenin karşısında iki büklüm olmaz. Hele hele inançsızların yanında başı dik ve onurludur. Kimseye yağcılık yapmaz, yağdanlık olmaz. Bir makama çıkmak için üçkağıtçılık yoluna baş vurmaz. Onun davranışları orta halli, sözleri doğru ve oturaklı, ahlâkı ağır başlı, hedefi yücedir. Allah, dilediğini azîz (izzet sahibi) kılar, dilediğini zelil (zillet sahibi) eder (3/Âl-i İmrân, 26).

İslâm, insan fitratına aykırı, insanın değerini düşürecek bütün davranışları yasaklar. İçki içmek, zinâ etmek, hırsızlık yapmak gibi. Bunlar ve bunlara benzer bütün fiiller insanın kalitesini düşürür. İşte bu günahlardan sakınanlar izzet, şeref ve haysiyet sahibidirler. Bunları yapanlar ise şereflerini kaybederler, zelil/değersiz olurlar.

Bazı insanlara 'Allah'tan kork, O'ndan sakın' denildiği zaman, o bu dâvete karşı kibirlenir, bu gibi çağrılara kulak asmaz ve günah işlemekle izzet kazanacağını zanneder (2/Bakara, 206). Allah, bazı câhillerin ve hevâsını ilâh haline getirip de O'nun hakkında kısır düşünenlerin niteledikleri, ya da kendi uyduruk

tanrıları gibi değildir; O Sühân'dır (Çok yücedir) ve O gerçek izzetin sahibidir (37/Saffât, 180).

Kimileri de münâfik tavırlarla müslümanlara karşı kibirleniyorlar. Kendilerini izzetli, mü'minleri zelil ve hakir kabul ediyorlar. Onlara sefih (kafasız) gerici, çağdışı, çember sakallı, fundamentalist gibi çirkin şeyler söylüyorlar. Halbuki Kur'an'a göre üstünlük, şeref ve izzet soyla, zenginlikle, bir ülkeye mensup olmakla, diploma ile değil; iman ve o imanın getirdiği ahlâkla kazanılır. Mü'min, fakir olsa da izzet sahibidir.

Bir insan ne kadar güçlü, zengin ve itibar sahibi olsa da, Allah karşısında âcizdir, güçsüzdür. Ne malı, ne parası, ne de ona itibar eden insanların sayısı, onu Allah'a karşı koruyamaz. Ancak Allah'a teslim olan, O'nun emirlerine uygun yaşayan, rızâsını kazanmaya çalışanlar hariç... Allah Kuran'da her zaman kendi taraftarlarına üstünlük vereceğini vaat etmiştir.

Kuran'da bize bildirildiğine göre, Hz. Süleyman kendi iktidarında, inkârcılara korku salmış ve onları hor ve aşağılık kılma konusunda hiç tâviz vermemiştir. Hz. Süleyman inkârcı kavme yolladığı mesajda şöyle demişti:

"Sen onlara dön, biz onlara öyle ordularla geliriz ki, onların karşı koymaları mümkün değil ve biz onları oradan horlanmış, aşağılanmış ve küçük düşürülmüşler olarak sürüp çıkarırız." (27/Neml, 37)

Öte yandan Allah pek çok âyetinde, âhirette inkârcılara alçaltıcı bir azap olduğunu haber verir. Bu, inkârcıların dünya hayatındaki kibir ve büyüklenmelerine karşılık Allah'ın takdir

ettiği bir cezadır. Çünkü dünya hayatında inkârcının en büyük hedeflerinden biri, başka insanların kendisini takdir etmeleridir. Bu nedenle de hayatını Allah'ı övmekle değil, kendisine övgü toplamakla geçirmiştir. Allah da cehennemdeki azaplarını bunun üzerine kurmuştur. Cehennemde müstekbir inkârcı korkunç şekilde rezil olur, en büyük yıkımı ise insanların karşısında küçük düşüp aşağılanınca yaşar.

“İnkâr edenler ateşe sunulacakları gün, (onlara şöyle denir:) ‘Siz dünya hayatınızda bütün güzellikleriniz ve zevklerinizi tüketip yok ettiniz, onlarla yaşayıp zevk sürdünüz. İşte yeryüzünde haksız yere büyüklenmeniz (istikbârınız) ve fâsıklıkta bulunmanızdan dolayı, bugün alçaltıcı bir azap ile cezalandırılacaksınız.’” (46/Ahkaf, 20)

Allah'ın cehennemde hazırladığı horlanma ve aşağılanma benzersizdir ve bin bir çeşidi vardır. Cehennemdeki bu aşağılanmanın inkârcıların ruhunda yarattığı küçülmüşlük, fiziklerine de yansır, yüzlerini bir zillet sarıp kaplar. *“O gün, öyle yüzler vardır ki, zillet içinde aşağılanmıştır.” (88/Ğâşiye, 2)* *“Bunları bir zillet sarıp kaplar. Onları Allah'tan (kurtaracak) hiçbir koruyucu yok. Onların yüzleri, sanki bir karanlık gecenin parçalarına bürünmüş gibidir. İşte bunlar ateşin halkıdır; orada süresiz kalacaklardır.” (10/Yûnus, 27)*

İzzet-i Nefsi Korumak

İzzet-i Nefs; İnsanın insanlık, şeref ve haysiyetini koruması demektir. İzzet kelimesi kuvvet, üstünlük, şeref ve galibiyet anlamlarını dile getirdiği gibi, insanı zillete düşmekten alıkoyan iyi nitelikler anlamına da gelir. İzzet'in zıddı zillettir. İnsan, nefsinin izzetini korumakla yükümlüdür. Bu ise ancak Allah'a

iman etmek, hayatını O'nun emir ve yasaklarına göre düzenlemekle mümkün olabilir. Küfür, şirk, nifak, isyan ise insanı zillete düşürür. Mü'min, imanı ile izzet kazanır. Ne var ki kendisini küçültücü, izzetini zedeleyici her türlü davranıştan kaçınmalıdır.

Gerçek mü'min, izzetini korumak için küçültücü davranışlardan kaçınmak, ağırbaşlı, vakur olmak zorundadır. Fakat bu durum kibirle karıştırılmamalıdır. Şihâbüddîn Ömer el-Sühreverdî, "insanın nefsinin hakikatini bilmesi ve dünyevî istekleri sebebiyle zelil etmeden ona ikram etmesi" biçiminde tanımladığı izzetin, "insanın nefsini tanımayarak onu kendi yerinden daha yukarı koymaya çalışması" şeklinde tanımladığı kibirle karıştırılması tehlikesine dikkat çekerek ikisi arasındaki farkı şöyle belirtir: "Meskenet ve zillete düşmeden tevâzû sınırında durmak, kibir ateşinin ortasına kurulmuş izzet köprüsünde durmak gibidir. Bunu becerebilen ve bu hususta sâbit kadem olabilenler ancak râsih ulemâ, kurb makamına ermiş sâdât-ı kirâm ile siddîklerdir" (Sühreverdî, Avârifü'l-Maarif, s. 305) (3)

Tarihî Bir Olay

Süddî şöyle anlatıyor: Bir gün Abdullah ibn Übeyy'in oğlu Abdullah Hz. Peygamber (sa)'e gelmiş oturmuş. Abdullah otururken Hz. Peygamber (sa) su içmişler. Abdullah:

- "Ey Allah'ın elçisi, içtiğin sudan birazını bıraksan da babama götürüp içirsem. Belki Allah onun kalbini bununla yıkayıp temizler." demiş.

Hz. Peygamber (sa) de içtiği suyu bitirmeyip kalanını Abdullah'a vermiş. O da götürüp babasına içirmek istemiş. Babası:

- "Bu nedir?" diye sorduğunda da:

- "Hz. Peygamber (sa)'in içtiği suyun artanıdır. Sana getirdim ki içesin. Belki bununla Allah senin kalbini de temizler." demiş. Babası ona:

- "Annenin sidiğini getirseydin ya. O, bundan daha temizdir." demiş.

Buna çok kızan Abdullah, Hz. Peygamber (sa)'e gelmiş ve:

- "Ey Allah'ın elçisi, bana izin ver, babamı öldüreyim." demiş. Hz. Peygamber (sa) de:

- "Hayır, aksine ona yumuşak davran ve ihsanda bulun." demiş ve işte bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuş.³⁷

Bu ikilinin Beni Mustalik Gazvesi dönüş yolunda yaşadıkları inanılmaz macerayı ileride yeri gelince yazacağız inşallah.

Bir savaştan Dönerken

Bu gaza hicret 'in 5. senesi Şaban ayında olmuştu. Huzaa Kabilesinden Benî Müstalık Oymağının reisi Haris b. Ebî Dırar, kabilesiyle birlikte etrafta sözünü geçirdiği birkaç Arap kabilesini daha bir araya toplayarak Medine'ye, Müslümanların üzerine yürümeye hazırlanıyordu. Böyle bir hazırlığın olduğu haberi Medine'ye ulaştı. Peygamber Efendimiz, önce haberin doğruluk derecesini öğrenmek

---

³⁷ Kurtubî, age. XVII, 199. Bedreddin Çetiner, Esbab-ı Nüzul, Çağrı Yayınları: 2/863-864.

istiyordu. Bu maksatla, ashabtan Büreyde b. Huseybe'l Eslemî'yi vazifelendirdi. Hz. Büreyde, Benî Müstalık yurduna gidecek, durumu öğrenecekti. Şimdi biz Salih Suruç'un "Peygamberimizin Hayatı" isimli eserinden olayı görmeye çalışalım.

Hz. Büreyde, Medine'den ayrılmadan önce, Peygamberimize, onları şüphelendirmemek ve kendini muhafaza etmek gayesiyle hakikate muhalif beyanda bulunup bulunamayacağını sordu. Resûli Ekrem, gerektiğinde böyle hareket edebileceği müsaadesini verdi. Hz. Büreyde, Müstalık Oğulları yurduna vardı. Onlardan biriymiş gibi davrandı ve, "Ben, sizdenim. Şu adam (Peygamberimizi kastederek) için derlenip toplandığınızı işittim. Ben de kavimimden bana itaat edenlerle size katılmak istiyorum. Onların (Müslümanların) kökünü kazıyınca kadar iş birliği yapalım!" diye konuştu.

Benî Müstalıkların reisi Haris b. Ebî Dırar, "Biz de bu iş için hazırlanıyoruz. Bize katılmakta acele et!" dedi.Hz. Büreyde, "Şimdi hayvanıma atlar ve kavimimden büyük bir toplulukla yanınıza gelirim." diyerek oradan ayrıldı.Hz. Büreyde, derhâl Medine'ye gelip durumu Resûli Kibriya Efendimize bildirdi.

Şaban ayının ikinci Pazartesi günü idi. Resûli Ekrem Efendimiz, 700 kişiyle, yerine Hz. Zeyd b. Harise'yi vekil tâyin ederek Medine'den hareket etti. İslâm Ordusunda 30 kadar at vardı. Ayrıca Ezvacı Tâhîrat'tan Hz. Âişe ile Hz. Ümmü Seleme Validemiz de Orduyu Saadet'le birlikte idiler.

İslâm Ordusu, Müreysi Suyu başına doğru ilerlerken, düşman casuslarından birini ele geçirdi. Yapılan davet üzerine Müslüman olmayınca, katledildi. Bunu duyan Müstalık Oğulları, fazlasıyla korktular; hattâ, etraftan topladıkları birçok kimse, kendilerini terk ederek dağıldı.

Resûli Ekrem Efendimiz, ordusuyla Müreysi Kuyusu başına kadar geldi. Hemen orada kendileri için deriden bir çadır kuruldu. Sonra ordusunu harb nizamına koydu. Muhacirlerin sancağını Hz. Ebû Bekir'e, Ensâr'inkini ise Sa'd b. Ubade'ye verdi. Hz. Ömer'e, "Lâ ilahe illallah!" deyiniz de canlarınızı, mallarınızı koruyunuz." diye seslenmesini emretti. Müstalık Oğulları teklifi kabul etmediler; üstelik, mücâhidlere ok atarak, çarpışmayı bizzat başlatmış oldular.

Bunun üzerine, mücâhidler de onlara ok atmaya başladılar. Sonra Peygamber Efendimiz, ordusuna birden hücum kalkma emri verdi. Hücum neticesinde Benî Müstalıklardan 10 kişi öldürüldü, geri kalanları ise esir alındı. İslâm Ordusundan ise, sâdece bir mücâhid yanlışlıkla düşmandan biri sanılarak bir Müslüman tarafından şehid edildi.

Benî Müstalıklardan esir alınanlar 200 kadardı. Birçok deve, sığır ve davar da ganîmet alındı. Ganimet malları bir araya toplandı, usûlüne göre taksim edildi. Esirler ise mücâhidler arasında bölüştürüldü. Müreysi Kuyusu mevkiinde çarpışma vuku bulduğu için bu gaza, Müreysi Gazası adıyla da zikredilir.

Biz bu olayları kısaca verdik. Asıl konumuzla alakalı bilgiler bu savaştan geriye dönerken meydana gelmiştir. Şimdi onu anlatmaya çalışalım:

Müreysi Zaferi kazanıldıktan sonra, Peygamber Efendimiz, mücâhidlerle burada birkaç gün istirahat edip beklemeyi uygun bulmuşlardı. Önceden de bahsettiğimiz gibi, bu gazaya, çok sayıda münafık katılmıştı. Hattâ, bazı kaynaklara göre, o zamana kadar münafıkların, hiçbir gazaya bu derece ilgi gösterdikleri görülmemişti. Bu ilgileri ve fazla iştirakleri elbette sebepsiz değildi: Bir taraftan ganimete konmak, diğer taraftan gün geçtikçe saflarını sıkılaştıran, çoğalan ve kuvvet kazanan Müslümanları, en küçük fırsatları dahi

değerlendirerek birbirine düşürmek, aralarına fitne fesad tohumu saçmak...

İşte, bu bekleme esnasında, Hazreç Kabilesinden Benî Amr b. Avf'in müttefiki olan Sinan b. Veber el-Cühenî ile Hz. Ömer'in Benî Gifar'dan ücretle tuttuğu seyisi Cahcah arasında, kuyu başında kovalarının birbirine karışması yüzünden bir kavga çıktı. Cahcah, yumruk ve tokatlarla Sinan'ın yüzünü gözünü kanlar içinde bıraktı. Sinan ise feryadı basıp,

- Yetişin ey Ensâr, neredesiniz? diye bağırdı. Öte taraftan Cahcah da,

- Yetişin Muhacirler, neredesiniz? diye seslendi.

Feryadları duyan Ensâr ile Muhacirler derhâl toplandılar. Kılıçlarını sıyırdılar. Az kalsın büyük bir fitne kopacak, Müslümanlar birbirine gireceklerdi. Muhacirlerle Ensâr'ın bazı ileri gelenleri, araya girip, yatıştırıcı konuşmalar yaptılar. O sırada Resûli Ekrem Efendimiz, topluluğun bulunduğu yere geldi ve,

- Câhiliyye insanların dâvası mı güdülüyor? Nedir bu çılgınlıklar, bu feryadlar?.. Derdiniz nedir?" diye sordu.

Ashab, bir Muhacirin Ensâr'dan bir Müslümanı tokatladığını söyleyince,

- Bırakınız şu Câhiliyye âdet ve dâvasını... Çünkü o, bir murdarlık, bir kötülüktür. Câhiliyye dâvasını güden, kendini

Cehennem'e atmış olur, buyurdu.³⁸ Bunun üzerine Sinan, Cahcah üzerindeki hak ve dâvasından vazgeçti.

Rezil Münafıklar İş Başında

Münafık imanını tadını tadamayınca, İslam'ın insan anlayışını da kavrayamayacaktır haliyle. O eski cahiliyetin ırkçılık, asabiyet ve soy sop davasına sonuna kadar bağlıdır. Bu yüzden savaş çıkarmayı da marifet sanmaktadır.

İşte tam da bu esnada münafıkların reisi Abdullah b. Übey b. Selül'ün ortaya atıldığı görüldü. Zîra, bu hâdise, onun için ele geçmez bir fırsattı. Bunu bahane ederek Müslümanların arasını bozabilirdi. Nitekim,

- Ey Ensâr!.. Bu Muhacirler, sayenizde kuvvet ve şöhrete nail olmuşlarken, şimdi bize böylesine hakaretle muamele ediyorlar, diye bağırırdı. Sonra Şeytanî bir tavırla kavmine dönerek,

- Bunları şehrinize getirip yer verdiniz, mal ve erzakınıza ortak yaptınız. Uğradığınız bu hakaretlere tek sebep, yine sizsiniz. Besle kargayı, oysun gözünü! Vallahi, bir Medine'ye dönecek olursak en izzetli ve kuvvetli olan (güya kendisi ve etbâ) en zelil ve en zaîf olanı (hâşâ Peygamberimiz ve Muhacirler) oradan sürüp çıkaracaktır, diye konuştu. Arkasından da bir sürü herzeler savurdu.

Orada bulunan genç sahabî Hz. Zeyd b. Erkam, Abdullah b. Übey'in bu sözlerine karşı çıktı ve,

- Vallahi, kavminin içinde zelil ve menfur olan, ancak sensin! Muhammed (s.a.v.) ise, Allah tarafından azîz kılınmıştır, dedi.

---

³⁸ Buharı, Sahih, c. 4. s. 160.

Başmünâfık, bu sözler karşısında derhâl vaziyet değiştirdi ve,

- Ey kardeşimin oğlu!.. Sus! Vallahi, ben şaka yapmıştım! diyerek münafıklığını ortaya koydu.

Fakat Hz. Zeyd b. Erkam susmadı. Abdullah b. Übey'den işittiklerini olduğu gibi gelip Peygamber Efendimize haber verdi. Efendimizin rengi birden değişti. Yanında Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman, Sa'd b. Ebî Vakkas, Muhammed b. Mesleme gibi Muhacir ve Ensâr'dan zâtlar bulunuyordu. Her şeye rağmen meseleyi tahkik etmeyi uygun buldu. Hz. Zeyd'e,

- Sakın, İbni Übey'e karşı bir kin ve dūřmanlıęından dolayı bunu söylemiş olmayasın? diye sordu. Zeyd (r.a.),

- Hayır!.. Vallahi, bunları ondan işittim! dedi. Resûli Ekrem, tekrar,

- Yanlış duymuş olamaz mısınız? diye sordu.

Hz. Zeyd, aynı şekilde bu sözleri münafıkların reisinden kelimesi kelimesine işittiğine dair ikinci defa Allah adına yemin etti.

Abdullah b. Übey'in bu sözleri sarfettiği haliyle orduda duyuldu. Ensâr'dan bazıları,

- Kendi kavminin efendisi hakkında haksız yere isnadda bulundun, diyerek Hz. Zeyd b. Erkam'ı kınadılar. Zeyd, onlara cevaben,

- Vallahi, ben bu sözleri ondan işittim! Ve, eğer bu sözleri babamdan dahi işitmiş olsaydım, yine Resûlullah'a gidip söylemekten asla geri durmazdım. Allah Teâlâ'nın, Peygamberine bu hususta vahiy

indirip, kimin yalancı olduğunu bildireceğini ve Resûlullah'ın sözlerimi doğrulayacağını umarım, dedi.

Sonra da, "Allah'ım!.. Resulüne, sözlerimi doğrulayacak vahyini indir!" diye dua etti.

O sırada Hz. Ömer,

- Yâ Resûlallah!.. Müsaade buyur da şu münafığın boynunu vurayım! Eğer onu Muhacirlerden birinin öldürmesini uygun görmüyorsanız, Sa'd b. Muaz veya Muhammed b. Mesleme'ye emredin, onu öldürsünler! dedi.

Resûli Ekrem bu tekliften memnun kalmadığı gibi, cevabı da düşündürücü oldu:

- Eğer ben onun öldürülmesine müsaade edersem, Medine eşrafından birçoğunun gönlüne korku ve endişe düşer. Ayrıca işin iç yüzünü bilmeyen halk, 'Muhammed ashabını öldürüyor.' diye konuşmaya başladıkları zaman durum ne olur?

Resûli Ekrem Efendimiz, Abdullah b. Übey'i yanına çağırdı:

- Bana ulaştıran sözleri sen mi söyledin? diye sordu.

Başmünâfık, söylediklerini inkâr etti:

- Hayır! Sana Kitab'ı indirilmiş olan Allah'a yemin ederim ki, ben o sözlerin hiçbirini söylemedim. Zeyd, muhakkak yalancıdır! dedi.

Resûli Ekrem Efendimiz, günün en sıcak saati olmasına rağmen, mücâhidlere derhâl Medine'ye doğru yola çıkmalarını emretti. Hâlbuki, o güne kadar, böyle günün en sıcak saatinde yola çıktığı vâkî değildi.

Peygamber Efendimizin, günün sıcak saatinde ordusunu harekete geçirmesi, Müslümanlar arasında hayretle karşılandı. Ensâr'ın ileri gelenlerinden Üseyyid b. Hudayr,

- Yâ Resûlallah!.. Bu saatte yola çıkmak uygun değildir. Sen, böyle zamanda yola hiç çıkmazdın, dedi. Resûli Ekrem,

- Adamınızın söylediğini duymadın mı? buyurdu. Üseyyid b. Hudayr,

- Hangi adam, yâ Resûlallah? diye sordu. Peygamber Efendimiz,

- Abdullah b. Übeyy, dedi. Üseyyid b. Hudayr,

- Ne söylemiş? diye sordu. Peygamber Efendimiz,

- Medine'ye dönünce, en azîz ve kuvvetli olan, en zelil ve zaîf olanı oradan muhakkak sürüp çıkaracaktır,' demiş. Üseyyid b. Hudayr,

- Yâ Resûlallah!.. İstersen, sen, onu Medine'den sürüp çıkarırsın! Vallahi, zelil ve zaîf olan odur; azîz ve kuvvetli olan da sensin! Yâ Resûlallah, sen, yine de ona rıfk ve şefkat ile muamele buyur! Vallahi, Allah, seni bize getirdiği zaman, kavmi ona hükümdarlık tacı hazırlıyordu. O, elinden saltanatı senin çekip aldığını sanmaktadır!" diye konuştu.

Peygamber Efendimiz, mücâhidlerin Abdullah b. Übey'in söylediği sözlerle meşgul olmasını istemiyordu. Bunun için hareket emri verdiği günden ertesi günün sabahına kadar yola devam ettiler. Mücâhidler son derece yorulmuşlardı. Güneşin sıcaklığı etrafı basınca konakladılar. Yorgunluk ve uykusuzluktan mecalleri kalmamıştı. Derhâl uykuya daldılar. Böylece Resûlullah Efendimiz, dedikodunun ordu arasında büyümesine fırsat vermemiş oluyordu.

Aziz Oğul

Kaderin cilvesi bu! Abdullah b. Übey nifakın reislđini yaparken, oğlu Abdullah ise İslâm'ı fevkalâde bir ciddiyet ve ittika içinde yaşayan hâlis bir Müslümandı. Babasının sözlerini duyunca, Resûli Ekrem'in huzuruna çıktı.

- Yâ Resûlallah!.. Babamla aranızda geçen hâdiseyi işittim. Onu öldürmek istediğinizi haber aldım. Eğer bu işi muhakkak yapacaksınız, bana emir buyurunuz, şu anda gidip başını Huzuru Şerife getireyim! Bütün Hazreçliler bilirler ki, babama pek ziyade muhabbetim vardır. Onun öldürülmesini başkasına havale ederseniz, ihtimal ki, o adama karşı nefsimde bir düşmanlık meydana gelir ve bir kâfire karşı bir mü'mini öldürerek Cehennem'e müstahak olurum!" diye konuştu.

Sahabîdeki îman, işte böylesine kuvvetliydi: Resûlullah ve Müslümanlara hakaret eden babasının başını kesecek kadar!..

Resûli Ekrem, verdiği cevapla, bu kahraman sahabîyi tesellî etti:

- Ey Abdullah!.. Babam öldürmeyi istemedim; hiç kimseyi de onu öldürmekle vazifelendirmedim. Aramızda yaşadıkça ona iyi davranırız!

İslâm Ordusu, Medine'ye yaklaşmıştı. Akik denilen vadide Hz. Abdullah atından indi. Babası Abdullah b. Übey'in önünü kesti. Devesini ıhdırıp çöktürdü ve,

- İzzet ve kuvvetin Allah'a ve Resulüne âit olduğunu söylemedikçe, seni asla bırakmayacağım! dedi.

Başmünâfık birden şaşkına döndü. Bu sözleri hiddetli hiddetli söyleyen, oğlu Abdullah idi. Bunun nasıl yapabilirdi? İman etmiş

görünen münâfık, elbette gerçek bir îmanın insana neler yaptırabileceğini bilemezdi! Oğluna,

- Demek, sen, bu kadar insanlar arasında beni Medine'ye sokmayacaksın, öyle mi? dedi.Hz. Abdullah,

- Evet. dedi, bugün insanlar arasında, en azîz kimdir, en zelil kimdir, sana öğretmeden seni asla bırakmayacağım! Hattâ, izzet ve şerefîn Allah'a ve Resulüne âit olduğunu burada itiraf ve ikrar etmezsen, boynunu vururum!

Başmünâfık, Hz. Abdullah'ın sözlerinde kararlı olduğunu anlayınca, mecburen,

- Ben şehâdet ederim ki, izzet ve kuvvet, Allah'a, Resulüne ve mü'minlere aittir, dedi.

Hâdiseyi duyan Resûli Ekrem Efendimiz, Hz. Abdullah'a,

- Allah, seni Resulünden ve mü'minlerden dolayı hayırla mükâfatlandırsın. diyerek dua etti ve babasını serbest bırakmasını da kendisine emretti.

Resûli Ekrem Efendimiz, 28 gün sonra Ramazan hilâli doğduğu zaman ordusuyla Medine'ye geri döndü. Bütün bu olup bitenlerden sonra, başmünâfık Abdullah b. Übey b. Selül ile diğer münâfıklar hakkında müstakil bir sûre nazil oldu. Sûrede meâlen münâfıkların vasıflarından şöyle bahsediliyordu:

"Münâfıklar sana geldikleri zaman, 'şehâdet ederiz ki sen muhakkak ve mutlak Allah'ın Peygamberisin.' dediler. Allah da bilir ki, sen elbette ve elbette O'nun Peygamberisin. Fakat, Allah, o münâfıkların hiç şüphesiz yalancılar olduğunu da biliyor.

"Onlar, yeminlerini bir kalkan edindiler ve Allah'ın yolundan saptırdılar. Hakikat, onların yaptıkları şeyler ne kötüdür!

"Bu (kötü amelleri şundandır): Çünkü onlar, (zahiren) îman ettiler; fakat, sonra kalbleriyle kâfir oldular. Bu yüzden kalblerinin üstüne (küfür) mühr(ü) basıldı. Onun için onlar (îman hakikatini) anlamazlar.

"Onları gördüğün zaman, gövdeleri (kalıpları kıyafetleri belki) hoşuna gider. Eğer söylerlerse sözlerini dinlersin. Hâlbuki onlar, giydirilmiş (kocaman) odunlar gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerinde sanırlar. Asıl düşman, onlardır. O hâlde onlardan sakın. Allah gebertsin onları!.. Nasıl olup da (haktan) döndürülüyorlar?"³⁹

Sûrenin daha sonraki âyetlerinde ise, Abdullah b. Übeyy'in sarfettiği sözlerden bahsediliyor ve meâlen şöyle deniliyordu:

"Onlar öyle kimselerdir ki, 'Allah'ın peygamberi yanında bulunan kimseleri beslemeyin. Tâ ki, dağılıp gitsinler/ diyorlardı. Hâlbuki, göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat, o münafıklar ince anlamazlar.

"Onlar, 'Eğer Medine'ye dönersek, andolsun, en şerefli ve kuvvetli olan(ımız) oradan en hakir (ve zaîf) olanı muhakkak çıkaracaktır.' diyorlardı. Hâlbuki, şeref, kuvvet ve galibiyet Allah'ındır, Peygamberinindir, mü'minlerindir. Fakat, münafıklar bunu bilmezler."⁴⁰

---

³⁹ Münâfikûn, 14.

⁴⁰ Münâfikûn, 78.

Bu âyetler nazil olup, münafıkların, yalancıların tâ kendileri oldukları haber verilince, Resûli Ekrem Efendimiz, Hz. Zeyd b. Erkam'ı huzuruna çağırdı. Kulağından tuttu ve,

- İşte, Allah yolunda kulağıyla vazifesini yerine getirmiş olan genç budur! buyurdu; sonra da, "Ey Zeyd!.. Allah, seni tasdik etti!" dedi.⁴¹

Bir Liderin Sefil Hali

Hudeybiye Barış Anlaşmasından sonra bir gün, Kureyş taraftarı Benî Bekir Kabilesinden biri, bir şiirle Hz. Resûlullah'ı hicv ve tahkire yeltenir. Müslümanlar tarafında yer alan Huzaalılardan bir genç buna tahammül edemez ve adamın başını yaralar. Durumu öğrenen Bekir Oğulları, bunu, Huzaalılara saldırmak için bir sebep sayarlar. Kureyş müşriklerinden de bir yardım alan Benî Bekirler, her şeyden habersiz, Vetir denilen suyun başında ikamet eden ve böyle bir saldırıdan Hudeybiye Sulh Anlaşması gereğince emin bulunan Huzaalıların üzerine ansızın saldırırlar; hazırlıklı bulunmayan Huzaalıları, tâ Mekke'nin içine kadar kovalarlar, yasak olmasına rağmen Harem'de bile adamlarını öldürmekten çekinmezler. Neticede, çarpışma, Huzaalılardan 23 kişinin öldürülmesiyle son bulur.

Çarpışmada müşrikler, Benî Bekirlere at, silâh gibi yardımlarla kalmamış, ileri gelenlerinden birçoğu da bilfiil çarpışmaya katılmıştı. Fakat, bunu Peygamber Efendimizden korkarak, gizli yapmışlardı. Ancak, Huzaahlar, bunları tanımışlardı.

Kureyş müşrikleri, bu hareketleriyle Hudeybiye Anlaşmasını resmen ihlâl etmiş oluyorlardı; fakat, bunun Peygamberimiz tarafından bilinmesinden son derece endişe duyuyor, hattâ korkuyorlardı.

---

⁴¹ İbni Hişam, A.g.e., c. 3, s. 305.

Aradan sâdece üç gün geçmişti. Huzaalı Amr b. Salim, beraberinde kabilesinden 40 kişiyle Medine'ye gelerek, durumu olduğu gibi Peygamber Efendimize arzetti ve yardım talebinde bulundu. Peygamber Efendimiz, hâdiseden fazlasıyla rahatsız oldu ve Huzaalılardan gelen heyeti, kendilerine mutlaka yardım edecekleri vaadiyle yurtlarına geri gönderdi.

Kureyş müşrikleri, Benî Bekirlere yardım etmekle kendileri için son derece tehlikeli bir pozisyon meydana getirmişlerdi. Giriştikleri hareketin vahim neticeler doğuracağını sonradan fark ettiler, ama artık iş işten geçmişti! Allah Teala bu hâdiseyi, Mekke kapılarının Müslümanlara açılmasına, Kâbe-i Muazzama'da tekrar tevhid bayrağının dalgalanmasına zahiri sebep kıldı.

Resûli Ekrem, durumun biraz daha açıklığa kavuşmasını istiyordu. Bunun için, müşriklere ültimatoma mahiyetinde bir yazı göndererek şöyle dedi:

"Yâ Huzaalılardan öldürülenlerin kan bedellerini ödeyiniz yahut Benî Bekir Kabilesiyle olan ittifakınızdan vazgeçiniz! Bunlardan birini yapmazsanız, Hudeybiye Anlaşmasını bozduğunuzu ve bunun neticesi olarak da sizinle harbetmek mecburiyetinde kalacağımı biliniz!"

Kibirden birer heykel kesilmiş müşrik ileri gelenleri, akıbeti düşünmeyen kör hislerine kapılarak önce Peygamberimizin ilk iki teklifini kabul etmediler ve harbe hazırlanacaklarını bildirdiler. Böylece, muahedeyi fiilen ihlâl etmiş olduklarını sözleriyle de te'yid etmiş oldular. Ancak, hislerinden uzak kalıp meseleyi akıl plânına getirdiklerinde içlerini bir telâş, bir korku kaplamaya başladı. Yaptıkları hareketin doğuracağı vahim neticeyi düşündükçe îmandan mahrum kalblerini bir korku sardı. Hz. Resûlullah'ın elçisine bu tarz cevap verdiklerine pişman oldular. Meselenin düzeltilmesi için Ebû Süfyân'ı

Medine'ye gönderdiler. "Git, muahedeyi yenile, mütâreke müddetini de uzat" dediler.

Müşrik ileri gelenlerinin verdiği direktife göre Ebû Süfyan, Peygamberimizle görüşüp, eski fikirlerinden vazgeçtiklerini bildirecek ve Hudeybiye Anlaşmasının yenilenmesini, hattâ müddetin uzatılmasını temine çalışacaktı. Ancak, son pişmanlık fayda vermeyecek ve müşrikler bu isteklerinde muvaffak olamayacaklardı. Çünkü, Resûli Ekrem, daha henüz Ebû Süfyan, Medine'ye gelmeden, ashabına işin neticesini haber verip şöyle buyuruyordu:

"Ebû Süfyan, Hudeybiye Anlaşmasını takviye etmek ve mütâreke müddetini uzatmak için yanınıza gelmek üzeredir! Fakat bu arzusuna nail olmadan öfkeyle geri dönecektir."

Aziz İle Zelil Farkı

Ebû Süfyan, Medine'ye gelince, Peygamber Efendimizin huzuruna çıkmadan önce, Ezvac-ı Tâhîrat'tan olan kızı Hz. Ümmü Habibe'nin evine gitti. Manzaraya bakar mısınız? Baba henüz îman etmemiş ve müşriklerin lideri, kızı ise Hz. Resûli Ekrem'in pâk zevcesi.

Eve girince Ebû Süfyan, Hz. Resûlullah'ın minderine oturmak istedi. Hz. Ümmü Habibe buna müsaade etmedi, derhal minderi onun altından alıverdi. Ebû Süfyan,

- Kızım, anlayamadım! Sen minderi mi benden, beni mi minderden esirgiyorsun? diye sordu. Hz. Ümmü Habibe,

- Bu, Resûlullah'ın (s.a.v.) minderidir. Sen ise şirk içindesin! Senin gibi birisinin Resûlullah'ın minderine oturmasına gönlüm asla razı olamaz! diye cevap verdi.

Evet, muhteşem İslam dini bütün asabiyet ve ırkçılığı kökünden kesip atmış, soy, sop ve sülale ile övünmeyi bitirmişti. Her şey imana göre ayarlanıyor, imana göre değer kazanıyor veya kaybediyordu. Artık Allah ve Resulünün hatır ve muhabbeti, her hatır ve muhabbetin üstündedir. Onların hatırları anne babanın, hele hele müşrik bir babanın hatınıyla değiştirilemez; onlara muhabbet, sâir muhabbetler için terk edilemez. Çünkü, insana ebedî saadeti kazandıran, Allah ve Resulüne olan samimî muhabbettir, emir ve nehiyelerine ciddî hürmettir.

Ebû Süfyan, kendi kerîmesinin bu hareketi üzerine,

- Vallahi, kızım, sen yanımdan ayrıldıktan sonra değişmişsin; sana kötülük gelmiş! diyerek kızgınlığını ifade etti. Hz. Ümmü Habibe,

- Hayır!.. Allah, bana kötülüğü değil, İslâmiyeti nasîb etti. Sen ise, işitmez, görmez, taştan yontulmuş puta tapmakta devam ediyorsun! dedikten sonra ilâve etti:

- Babacığım!.. Senin gibi, Kureyşlilerin büyüğü bir kimse, nasıl olur da İslâmiyete uzak kalır?

Ebû Süfyan'm kızgınlığı daha da arttı.

- Yazıklar olsun sana!.. dedi, Senden bu sözleri de mi işitecektim? Ben, atalarımın tapageldiklerini bırakıp Muhammed'in dinine gireceğim, öyle mi? dedi; sonra da, Hz. Ümmü Habibe'nin yanından öfkeyle ayrıldı.

İmanın İzzeti Küfrün Zilleti

Kerîmesi Hz. Ümmü Habibe'nin yanından öfkeyle ayrılan Ebû Süfyan, doğruca Hz. Resûlullah'ın yanına vardı.

- Ey Muhammed!.. dedi, Hudeybiye Muahedesini yenile ve mütâreke müddetini de uzat!

Peygamber Efendimiz,

- Ey Ebû Süfyan!.. Sen bunun için mi geldin? diye sordu. Ebû Süfyan,

- Evet, bunun için geldim!

Resûli Ekrem,

- Biz, aramızdaki o ahid üzerinde duruyoruz! Yoksa siz, bir hâdise çıkarıp onu bozdunuz mu? diye sordu. Ebû Süfyan, bir an durakladı. Ne diyeceğini o anda kestiremedi. Sonunda cesaretini topladı ve,

- Allah korusun! Öyle bir şey yapmadık! Ama biz, her şeye rağmen muahedenin yenilenmesini istiyoruz. diye, "hiçbir şey olmamış gibi" konuştu.

Resûli Ekrem Efendimiz, bu teklifine herhangi bir cevap vermeden sustu. Ebû Süfyan, çıkmaz bir sokağa girdiğini anlamıştı. Bundan nasıl kurtulabileceğini de bir türlü kestiremiyordu. Hz. Resûlullah'tan herhangi bir cevap alamayınca, gidip Hz. Ebû Bekir'e başvurdu. Aynı arzusunu ona da tekrarladı ve bu hususta Hz. Resûlullah ile kendisi arasında tavassut etmesini istedi. Hz. Ebû Bekir,

- Bu benim değil, Resûlullah'in bileceği, ona âit bir iştir. Ben, buna asla karışmam! diye cevap verdi. Ebû Süfyan,

- Öyle ise, beni himayene al ve bunu halka bildir. dedi.

Hz. Ebû Bekir, Hz. Resûlullah'a sadâkatini bir kere daha belgeledi.

- Benim himayemde bulunanlar, dedi, Resûlullah'ın himayesinde bulunanlardır!

Ebû Süfyan, ümitsiz bir vaziyette bu sefer Hz. Ömer'e başvurdu;

- Muahedeyi yenilemeye çalış, halkın arasını bul! dedi.

Kâfirlere karşı hiddet ve şiddetiyle mevsuf Hz. Ömer, öfkeyle,

- Demek, siz muahedeyi bozdunuz, öyle mi? dedikten sonra ilâve etti: Eğer, ondan geride bir şey kalmışsa, Allah onu da bir an evvel yok etsin! Ben, bu hususta, asla gidip Resûlullah'tan şefaât dilemeyeceğim! Vallahi, ben küçük bir karıncadan başka bir şey bulamazsam bile, o karıncadan faydalanır, yine sizinle savaşırım!

Kendi kendine "Vallahi, ben bugünden daha zor, daha çetin bir gün görmedim!" diye mırıldanıp Hz. Ömer'in yanından ayrılan Ebû Süfyan, doğruca Hz. Osman'ın yanına gitti.

- Ey Osman! dedi, Bu topluluk içinde akrabalıkta bana en yakın sensin. Ne olur, şu mütârekeyi yenile ve müddetini uzat! Çünkü, sahibin seni hiçbir zaman reddetmez.

Hz. Osman,

- Benim himayemde bulunanlar, Resûlullah'ın (a.s.m.) himayesinde bulunanlardır. diyerek, bu hususta kendisine hiçbir yardımda bulunamayacağını ifade etti.

Ebû Süfyan'ın içi, müracaatlarının neticesiz kalmasından için için yanıyordu. Son şansını denemek üzere Hz. Ali'ye başvurdu.

- Benim en yakım akrabamsın! Bu akrabalık hakkı için, Resûlullah'a gidip, bu muahede işinin yenilenmesi ve müddetinin uzatılması için şefaathçi ol! dedi.

Hz. Ali'nin de cevabı diğer Ashabı Kiram'ınkinden farklı olmadı.

- Allah senin iyiliğini versin, ey Ebû Süfyan! dedi, Vallahi, Resûlullah Aleyhisselâm (a.s.m.) bir işe karar verdi mi onu mutlaka yapar! Bu, Resûlullah'ı ilgilendiren bir iştir. Ben, onun hakkında asla bir hüküm veremem!

Bunun üzerine Ebû Süfyan, yalvarır bir eda ile,

- Peki, ey Ali, bana bu hususta bir öğüt ver! dedi.

Hz. Ali,

- Vallahi, ben, senin için bu hususta faydalı olacak bir şey bilmiyorum! Ama sen, Benî Kinanelerin büyüğüsün. Kalk, iki taraf halkını uzlaştırmak için, himayene aldığını ilân et! Sonra da yurduna çık git! dedi.

Çaresiz ve bitkin Ebû Süfyan, bu tavsiyeye can simidi gibi yapıştı.

- Evet, sen doğru söyledin! Ben, bunu yapmalıyım! diyerek Hz. Ali'nin yanından ayrılıp Mescidi Nebevî'ye vardı.

Ebû Süfyan, manen yorgun ve bitkin idi. Üzerine aldığı meseleyi halledememenin üzüntüsünü yaşıyordu. Mescidi Nebevî'de ayakta dikildi ve,

- Ey insanlar!.. Ben, iki tarafı uzlaştırmak için onları himayeme aldım; haberiniz olsun! dedikten sonra ürkek ürkek ilâve etti: Muhammed'in, bu taahhüdümde bana vefasızlık edeceğini hiç sanmıyorum. Sonra, tereddütler içinde bocalar bir bitkinlikle Efendimizin yanına vardı.

- Yâ Muhammed! Zannetmem ki, bu himaye sözümü reddedesin!

Peygamber Efendimiz,

- Ey Ebû Süfyan!.. Bunu sen söylüyorsun, ben değil! buyurdu.

Ebû Süfyan meseleyi anlamıştı. Görüşmelerinden hiçbir netice alamamanın eziklik ve ümitsizliği içinde devesine zar zor atlayarak Mekke'nin yolunu tuttu.

Mekke'ye varan Ebû Süfyan'a Kureyşliler,

- Neler yaptın, anlat bakalım! dediler.

Ebû Süfyan, kötü bir elçilik yapmış olmanın mahcubiyet ve ezikliği içinde, olup bitenleri olduğu gibi anlattı.

- Sen hiçbir şey yapmamış, ancak kendini ve bizi küçük düşürmüşsün, diyen Kureyş müşriklerinin korkuları bir kat daha arttı!

"İzzet Allah'ındır, rasûlünüdür, mü'minlerindir." O halde izzet nedir, zillet nedir biliyor muyuz? İzzet; cesaret iksiri, özgürlük bilinci, kendini aşabilme gücü, ulvî olanı süflî olana tercih melekesi. Yani başı dik tutabilme becerisi. Zillet; tutsaklık ruhu, dünyevî tutku, beşerî korku. Kısaca Bâkî'ye değil; fânîlere boyun eğmek...

İşte Kur'an ahlâkı ile ahlâklanmak isteyenlere Kur'an'ın öğretisi, izzet sahneleri; Hz. İbrâhim (a.s.)... Allah'a baş kaldıran Nemrut'un neler yapacağını bile bile haykırıyordu: *"Yuh olsun size ve Allah'tan başka taptıklarınıza! Hâlâ akıllanmayacak mısınız?"* (Enbiyâ, 67). Karşı karşıya kaldığı ateş-i Nemrut da olsa tavrında bir tereddüt mümkün mü? Allah'tan gelen, baş-göz üstüne... Aynı İbrâhim (a.s.) günü gelince, elindeki bıçağı İsmail'in boynuna tereddütsüz çalacaktı. Böylece millet-i İbrâhim için İbrâhimî izzet dersi verilmiş olacaktı. Bu izzeti çağa taşıyan el-Halil kentinde, İbrâhim Mescidindeki aziz cemaat...

Ashâb-ı Uhdûd... Erdem ve onurun, kan ve ateş hendeğinde sınanması. Emin adımlarla, yılmadan yürümek... Ateşten kurtulmak için ateşe yürümek... Ebedî izzet için giyilen ateşten gömlek... *"Kahrolsun ashâb-ı uhdûd"* (Burûc, 4) seyrede dursun... Onlar izzetlerine gölge düşürmeden dimdik ayakta; mütevekkil ve mutmain. Verilmek istenen mesaj; ölümün üstüne yürümek...

Aynı izzeti Hz. Yusuf (a.s.) kuyuda ve zindanda kuşanacak, Ashâb-ı Kehf mağarada uyku halinde yakalayacaktı. Muhammedî terbiye ile izzet bulanların ödedikleri bedel...

İşte Kerbelâ... Aziz ve asil bir neslin geçit alanı. İzzetin zilleti dize getirdiği sahne... Parola: "Heyhât minnâ'z-zilleh: Zillet bizden uzaktır!" Toprağa düşen 72 can... Ve gövdesinden ayrı düşen başlar. Hz Hüseyin (r.a.)'in kesilmiş başı. Allah Rasûlü'nün (s.a.s.) okşadığı, öptüğü, sevdiği baş... Kimi zaman kucağında taşıdığı, kokladığı, kolladığı Cennet gülü Hüseyin... Yerde toz-toprak içinde, çünkü İslâmî izzet öyle gerektiriyordu. Zulme öfkeli, tuğyâna tahammülsüz bu baş kılıçla kesildi ama zulme eğilmedi, Yezid'in hesabı tutmadı. Dâvâya baş koydu. "Başıma dert alırım" korkusuna kapılmadı. Hüseyinî mektep böyle oluştu. Muallimesi Zeynep, onur kıvılcımı... Mazlumların yüz akı, zâlimlerin baş ağrısı... İşte Kerbelâ'dan Hüseyin'in çağrısı, çağları aşan evrensel mesaj... Ve suyunu susuz Kerbelâ'dan alan nesiller...

Zilleti doğuran ve besleyen işleyiş ise Kur'an'ın tesbiti ile: "*O (Firavun) kavmini küçümsedi, onlar ise boyun eğdiler...*" (Zuhruf, 54).

Zilletin temelinde boyun eğmek, uysal bir bağılılık mevcut. Firavun'un gücünü, horladığı toplumun tepkisizliğinden, eylemsizliğinden aldığı açık bir gerçek... Dün böyle olduğu gibi bugün de böyle değil mi? Anlaşılan o ki, aşağılandığı halde boyun eğen toplumlar oldukça, Firavunlar da iktidarlarını sürdürecektir. Velew ki yüzde doksanı kendilerini İslâm'a nispet eden bir toplum olsa...

ASR-I SAADETTE İNSAN ONURU

İnsan Onuru

İnsan doğuştan temel haklarla dünyaya gelir ve onuru korunmuş bir varlık olarak yaşar. Bu haklar, mülkiyet, hürriyet ve ismettir. Yani insan doğuştan çalışıp kazanma ve mülkiyet elde etme hakkına sahiptir.

İslam'ın, insan onurunu merkeze alarak tesis ettiği insan anlayışının esaslarını Hz. Peygamber (s.a.s.)'in çağlar üstü örnek hayatında, sünnet-i seniyyesinde, söz ve davranışlarında, en genel hatlarıyla da Veda Hutbesi'nde görmek mümkündür. Rahmet Peygamberi (s.a.s.), on binlerce insana hitaben yaptığı o tarihî konuşmasında insanların canlarının, mallarının ve ırzlarının yani kişilik değerlerinin ve insanlık onurlarının dokunulmaz olduğunu bildirmiştir. Böylece o, İslam'ın, insanın yaşama ve mülkiyet hakkı ile manevi kişiliğine ilişkin bütün haklarını aynı ölçüde güvence altına aldığını ilan etmiştir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)'in tanımıyla iyi Müslüman, din kardeşinin canına ve

malına olduğu gibi kişilik onuruna da saygı gösteren ve onun şahsiyetini dokunulmaz gören kimsedir.⁴²

İnsanı yaratan hür olarak yaratmıştır. Allah’a kul olan insan hiç kimsenin ve hiçbir nesnenin esiri ve kölesi değildir. Kölelik, sonradan olan, insanın aslına, orijinal kimliğine aykırı ve onurunu zedeleyen bir durumdur. İnsanın doğuştan sahip olduğu ismet ise, onun onur ve şerefının Allah tarafından temin edildiğini anlatır. İnsan bu temel haklarını hiçbir varlıktan ve sonradan değil, doğuştan ve doğrudan Allah’tan alır. O, Allah’ın kulu olduğu için dokunulmazdır. Medeniyetimizde “masumiyet âdemiyyet ileddir” sözü meşhurdur. Yani insan hak ve özgürlükleri, âdemoğlu oluşundan kaynaklanır. Üstelik insana temel hak ve özgürlükleri veren sadece Allah olduğu için, hiçbir varlığın ve otoritenin onları alma hak ve yetkisi yoktur.

Kur’ân’ın insana verdiği değer, insanlık tarihinde inanılmaz bir çığır açmıştır. İnsanlık, insan haklarının doğuştan olduğunu, onurunun Allah tarafından korunduğunu ve onurlu yaşamının gerçek ve müttaki müminlerin ayrılmaz vasfı olduğunu, Hz. Peygamber’in getirdiği dinden öğrenmiştir. Hz. Peygamber bu ayetleri sünnetiyle hem açıklamış hem de yaşayıp uygulayarak göstermiştir. O bu konuda da muhteşem bir örnektir, model şahsiyettir. Bu yüzden onun hayatı, onurlu yaşamının en güzel örneğidir. İnsanlık bundan sonra ona denk bir güzellik

---

⁴² Bkz. Mehmet Görmez, Başyazı / Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2013 / sayı 268, s. 02.

geliştiremez. Ancak o örneği taklit eder, çoğaltır ve ona onurluca tabi olur.⁴³

Hız. Peygamber Ve İnsan Onuru

Bu sebeple bir bütün olarak insanlık hak, özgürlük, adalet ve onur adına ne elde etmişse bunu başta Allah'a, tüm Allah elçisi olan peygamberlere ve peygamberler zincirinin son ve mükemmel halkası olan Hz. Muhammed Mustafa (sav)'ya borçludur. O, yirmi üç yıllık çileli hayatı boyunca insanlık adına bir onur mücadelesi vermiştir. Hürriyeti insanın doğuştan elde ettiği en temel hak olarak kabul eden ve öğreten Hz. Peygamber, onurları örselenmiş ve köleleştirilmiş insanların bu ezeli haklarını elde etmeleri için elinden gelen bütün gayreti sarf etmiştir.

Onuru zedelenen ve elinden alınan kadınlar onun yerinde ve zamanında müdahaleleriyle haklarını elde edip onurlarını korumaya başlamışlardır. Böylece erkekler tarafından her şeyleri sömürülen dişi varlıklar olmanın ötesinde, kişiliklerini ön plana çıkarmayı da öğrenmişlerdir. Allah'a kul, Allah'ın emirlerine muhatap olma noktasında erkeklerden farkları olmadığını Hz. Peygamber'den öğrenen kadınlar cemaatle ibadet edip mabet iklimini soluma bahtiyarlığını elde etmişlerdir. Hz. Peygamber'e: ***“Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescitlerinden engellemeyin.”*** fermanını ilan ettiren kadınlar, aynı zamanda mabet adabını, mabet ikliminden yararlanma esaslarını, vakur ve

---

⁴³ Bkz, Abdullah Kahraman, Hz. Peygamber ve İnsan Onuru, Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2013, Sayı 268, s. 15.

onurlu İslam kadını olmanın en güzel ilkelerini âlemlerin Efendisinden öğrenmişlerdir.⁴⁴

Mehmet Görmez haklı olarak şu tespiti yapar: “Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)’in insanlığa getirdiği mesajın varlık anlayışında insan, yaratılmışların en saygını (eşref-i mahlukat) ve varlığın özüdür (zübde-i âlem). İnsanın fitrat ve yaratılış itibarıyla onurlu bir varlık olması, İslam’ın varlık, bilgi ve değer anlayışını şekillendiren en temel unsurlardan biri olmuştur. Bununla birlikte insanoğlunun, son iki yüzyılda bilimsel ve teknolojik alanlarda gösterdiği olağanüstü ilerlemeyi, ne yazık ki insan onurunun korunması ve yüceltilmesi konusunda gösteremediği bir gerçektir.

Hadislerde İnsan Onuru

Hadislerde de insana dair çeşitli açıklamalar mevcuttur. Her şeyden önce Hz. Âdem’in beşer türünün müşterek atası olduğu vurgulanmış (Buhârî, “Tevhîd”, 38), çok sayıda âyette geçtiği gibi hadislerde de “ins” kelimesiyle ifade edilen beşer türü “cin” denilen gizli türle birlikte zikredilmiştir (el-Muvaţta’, “Eşribe”, 15; Ebû Dâvûd, “Şalât”, 102). Her insanın fitrat üzere doğduğunu ifade eden hadis (Müslim, “Kader”, 25), bu türün Allah karşısındaki konumunu belirleyen kendine has yaratılışına işaret etmektedir. İnsanın aceleci ve tartışmaya eğilimli olduğuna ve aç gözlülüğüne atıfta bulunan hadisler (Buhârî, “Tevhîd”, 31, 36; Müslim, “İmân”, 326, “Cihâd”, 81) aynı hususu ifade eden âyetlerle tam bir uyum içindedir. İnsanın ancak zaaflarını aşmaya

---

⁴⁴ Bkz. Abdullah Kahraman. Hz. Peygamber ve İnsan Onuru, Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2013, Sayı 268, s. 15.

yönelik amelleriyle mübarek kılınacağını vurgulayan hadisin (el-Muvatta', "Veşâyâ", 7) belirttiği yükselişinin sınırı, bizzat Hz. Peygamber'in dahi bir beşer olduğunu vurgulayan hadislerle (Buhârî, "Hiyel", 10, "Şalât", 31, "Aḥkâm", 20) birlikte düşünülmelidir.⁴⁵

Konu ile ilgili bazı hadisleri açıkça yazalım:

"Size doğru olmanızı emrederim; çünkü doğruluk iyi olmaya, iyilik (birr) de cennete götürür. İnsan, doğrulukta sebat ederek Allah katında "sıddik" diye yazılır. Sizi yalan söylemekten de menederim; çünkü yalan suç işlemeye suç (fücur) da cehenneme götürür. İnsan yalan söyleye söyleye sonunda Allah katında "kezzab" diye yazılır."⁴⁶

"İnsanlar madenlerdir. İslam'dan önce iyi olanlar İslam'dan sonra da iyidir. Yeter ki, dinlerini iyi kavrasınlar."⁴⁷

"Müslüman'ın Müslüman'a malı, ırzı ve kanı haramdır. Müslüman kardeşini küçük görmesi, kişiye kötülük olarak yeter."⁴⁸

"Ey insanlar! Bu Zilhicce ayınızda, bu Mekke şehrinizde bu Arefe gününüz nasıl saygın ise kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız (şeref ve haysiyetiniz) da aynı şekilde saygındır (dokunulmazdır). Dikkat edin! Her suçlu cezasını kendisi çekecektir. Hiçbir baba çocuğunun suçundan dolayı sorumlu tutulamayacağı gibi, hiçbir çocuk da babasının yaptığından dolayı ceza çekemez. Dikkat

⁴⁵ Bkz. DİA İnsan md.

⁴⁶ Buhari, Edeb, 69; Müslim, Birr, 102-105.

⁴⁷ İbn Hanbel, II, 391.

⁴⁸ Ebu Davud, Edeb, 35.

edin! Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Müslüman'a, gönül rızası olmadan kardeşinin malı helal olmaz"⁴⁹.

“Helal de bellidir, haram da. Ancak bir de, çoğu kimsenin (helal mi, haram mı olduğunu) bilmediği şüpheli şeyler vardır. İşte kim bunlardan sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur.”⁵⁰

Üsâme b. Şerik'ten rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) kendisine gelerek ‘Şunu yaparsak günah var mıdır? Bunu yaparsak günah var mıdır?’ diye soran insanlara sonunda şöyle demişti:

“Ey Allah'ın kulları, bakın, Allah kulun (her türlü) hatasını bağışlar, ancak kul, ne zaman ki kardeşinin şeref ve şahsiyetine dokunacak bir iş yaparsa, işte asıl günah bu olur.”⁵¹

İnsanı Onursuz Kılanlar

Kur'ân insan onuruna aykırı birtakım davranışları tek tek sayar ve yasaklar. Bu ayetlerden her biri, Hz. Peygamber'in diliyle en güzel şekilde açıklanır ve fiili sünnetiyle örneklendirilir. Mesela, Kur'ân değişik vesilelerle insan onurunu zedeleyen davranışların temeli olan yalan söylemeyi yasaklar ve yalancıları zemmeder. Yalanı münafıklık alameti sayan⁵² Hz. Peygamber ayrıca şu açıklamayı yapar:

⁴⁹ Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 9; Müslim, Hac, 147.

⁵⁰ Buhari, İman, 39; Müslim, Müsakat, 107.

⁵¹ İbn Mace, Tıb, 1; Ebu Davud, Menasik, 87.

⁵² Buhari, İman, 24.

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir.” (Nisa, 4/29.)

“Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir. Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir”. (Hucurat, 49/11, 12.)

Hz. Peygamber de ilgili hadisinde gıybetin insan onurunu zedeleyici yönüne dikkat çeker. (Müslim, Birr, 20)

Kur’ân insanlara el açıp dilenmeyi alışkanlık hâline getirmeyi insan onuruna aykırı bulup tenezzülsüz ve gani gönüllü (afif) olmayı önerirken (Bakara, 2/273), Hz. Peygamber, dilenciliği meslek hâline getirmenin bir iffetsizlik olduğunu belirtmiştir. Elinin emeğiyle geçinme imkânı varken dilenerek mal biriktirenlerin, ahirette yüz etleri soyulmuş vaziyette Allah’ın huzuruna çıkarılacaklarını da ifade etmiştir. (Buhari, Zekât, 52; Müslim, Zekât, 103, 104)

Böylece insanlık, gıybet, çekiştirme, lakap takma, gammazlık yapma gibi davranışların hem kötü hem de insan

onurunu zedelediğini Kur’ân ile ve onun en güzel müfessiri olan Hz. Peygamber ile öğrendi.

İyi bilinmelidir ki onurlu olarak yaratılan insanı onurlu veya onursuz kılan temel ölçü kendi davranışlarıdır. Davranışları kendisini onurlandırmayan kimseyi harici hiçbir aidiyet onurlandıramaz. İnsan, ırk, renk, zenginlik, soy-sop gibi maddi, izafi ve geçici ölçülere göre değerlendirilmemelidir. “Nice kapılardan kovulmuş üstü başı perişan insan vardır ki, Allah’a yemin etse Allah onu yemininde haklı çıkarır.” (Müslim, Birr ve Sıla, 138.) buyuran Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), insan onurunu maddi ölçütlerle değerlendirmenin yanıltıcı olabileceğine işaret etmiştir. İnsan bizatihi değerli ve onurlu bir varlıktır. Efendimiz (s.a.s.)’in nazarında onun siyahı da değerlidir beyazı da; fakiri de onurludur, hizmetçisi de.

İnsanın ucuzladığı, bir meta hâline dönüştüğü, insan onurunun göz ardı edildiği, zedelendiği, ayaklar altına alındığı, insanlığın kaybolmaya yüz tuttuğu, insanı onursuzlaştırma, itibarsızlaştırma, değersizleştirme ve değerlerinden soyutlama gayretlerinin küresel ölçekte politikalar hâline geldiği günümüzde bütün âlemleri onurlandırmak için gönderilen rahmet yüklü adalet, hikmet yüklü ahlak peygamberinin onur mücadelesini ve insana bakışını yeniden keşfetmeye ve bu keşfimizi toplumun bütün katmanlarına açmaya her zamankinden daha fazla muhtacız. Hiç kuşkusuz Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in örnekliği ve rehberliği, insanlığın bugün içine düştüğü her türlü badireyi atlatması, zedelenen insanlık onurunun tekrar

yücelmesi ve özlenen aydınlığa kavuşması yolunda yegâne melcedir.”⁵³

---

⁵³ Mehmet Görmez, Hz. Peygamber ve İnsan Onuru, Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2013, Sayı 268, s. 01-02.

Hz. PEYGAMBERİN İNSANA YAKLAŞIMI

Maksat Kazanmak Değil mi?

Hz. Peygamber büyük bir muallim, yani eğitimci idi, usta bir öğretmendi. Zaten “Ben muallim, öğretmen olarak gönderildim” derdi.⁵⁴ Onun bütün öğretmenlere örnek olacak yönlerini iyi bilmemiz gerekir. Çünkü cahili Araplardan ashâb-ı kiram gibi ahlak ve fazilette erişilemez zirvelere yükselen insanlar yetiştirdiği gibi, o kısa tebliğ ömründe aynı zamanda büyük idareciler, hakimler, öğretmenler, komutanlar, iktisatçılar gibi hayatın her alanında ihtiyaç duyulan insanlar yetiştirmiştir. Bunu hangi yöntemle nasıl başarmıştır, araştırmaya değmez mi?

Mesela onun eğitim ve terbiyede muhataplarını eğitirken onlara karşı asla kırıcı davranışlar içine girmediğini, onlara kaba sözler sarf etmediğini görüyoruz. Kendisi muhataplarına kötü sözler söylemediği gibi, etrafındakilere de bu tür sözlerden uzak durmasını emretmiştir. Bunun bazı örneklerini gördük, göreceğiz.

Özellikle de hataları düzeltme konusunda Allah Rasûlu'nun ne kadar seviyeli ve nazik davrandığını yaşanan olaylarla ve söylenen özlü sözlerle çok iyi biliyoruz. Mesela Muaviye b.

---

⁵⁴ İbni Mace, Mukaddime, 17.

Hakem yaşadığı bir olay içinde bu konuyu çok güzel bir şekilde anlatmaktadır.

Muaviye Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılarken, aksıran bir adama, daha önce öğrendiği gibi, "Yerhamukellah" demişti. Fakat durum değişmiş, namaz içinde konuşma yasaklanmıştı. Fakat o henüz namaz kılarken konuşulmayacağını bilmiyordu. Bu yüzden yanındakiler Muaviye'ye bakmaya başladılar. Muaviye onlara şaşırarak:

- Size ne oluyor ki, bana öyle bakıp duruyorsunuz, dedi.

Bu defa yanında namaz kılanlar onu ikaz etmek için ellerini dizlerine vurmaya başladılar. Muaviye onların kendisini susturmak istediklerini anlayınca, sustu. Bundan sonrasını Muaviye b. Hakem şöyle anlatıyor:

- Anam babam Rasûlullah'a feda olsun. O'nun kadar güzel öğreten bir öğretmen hiçbir zaman görmedim. Vallahi O, namazı kılınca beni ne dövdü ne de azarladı. Sadece namazda dünya kelamı konuşulmayacağını, ancak tesbih, tekbir yapılarak Kur'ân okunabileceğini söyledi."⁵⁵

Evet, adam bilmiyordu. Ona kızmanın ne anlamı olabilirdi. Yapılması gereken sadece öğretmektir. O da güzelce bunu yaptı. Bu kibarlığı insan nasıl unutulabilir?

---

⁵⁵ el-Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Neysabûrî, Sahihu Müslim, nşr. Muhammed Fuad Abdulbaki, Mısır, 1955, I, 381-382.

İkna Önemlidir

İnsan akıllı mantıklı varlıktır. Ona bir şey yaptırmak için aklını ikna etmek gerekir. Kalbini kazanmak ise buna yardımcıdır. O yüzden iknanın aracı, sözü güzel ve hikmetli söylemektir. Özellikle de eğitim çağındaki gençler için bu metot unutulmamalıdır. İşte burada insan, cebir ve şiddetle bir yöne yönlendirilen hayvanlardan ayrılır.

Hz. Peygamber, eğitime tabi tutacağı insanların içinde buldukları durumu daima göz önünde bulundurmuş, öğrenmeyi verimli bir şekilde sağlayan sosyal ve psikolojik şartları her zaman dikkate almıştır.

Malum, toplumu fertlerden oluşmaktadır. Ferdin sağlıklı bir eğitimden geçmesi ve eğitimin amacına uygun hale gelmesi, halkın huzur, emniyet ve asayiş için şarttır. Bundan dolayı Hz. Peygamber, fertlerin eğitimine, bunlar arasında da çocuk ve gençlerin terbiyesine son derece önem vermiştir. Allah'ın Elçisi, bu eğitimi gelişigüzel bir biçimde yapmamış, gençlik psikolojisini dikkate alan son derece önemli metotlar uygulamıştır. O, uyguladığı bu metotlar sayesinde çoğu insani değerlerin yok olduğu bir toplumu, bütün zorlukları aşarak, insanlığın imrendiği bir millet haline getirmiştir.

Toplumu fertler oluşturmaktadır. Ferdin sağlıklı bir eğitimden geçmesi ve buna bağlı olarak eğitimin amacına uygun hale gelmesi, toplumun huzur ve ahengi için şarttır. Bundan dolayı Hz. Peygamber, fertlerin eğitimine, bunlar arasında da çocuk ve gençlerin terbiyesine son derece önem vermiştir. Allah'ın Elçisi, bu eğitimi gelişigüzel bir biçimde yapmamış, gençlik psikolojisini dikkate alan son derece önemli metotlar

uygulamıştır. O, uyguladığı bu metotlar sayesinde çoğu insani değerlerin yok olduğu bir toplumu, bütün zorlukları aşarak, insanlığın imrendiği bir millet haline getirmiştir.

Kaba Saba Bedevi Ve Hz. Peygamber

Ebu Hureyre'den rivayet edilmiştir:

Bir göçebe bedevî Hz. Peygamber'e gelerek bir hususta yardım istedi. Zannedersem bir diyet hakkında istekte bulunuyordu. Hz. Peygamber ona birşeyler verdi. Sonra:

- Sana iyilik yaptım mı? Yardımı beğendin mi? diye sordu.
Göçebe:

- Hayır, yapmadın! Bana verdiğin nedir ki, bundan memnun olayım, dedi.

Bu kaba söz üzerine müslümanların bir kısmı öfkeleni. Kalkıp göçebeyi dövmek istediler. Fakat Hz. Peygamber onlara:

- Sakın ellerinizi uzatmayınız, diye işaret etti. Rasûlullah kalktı, o göçebeyi evine davet etti. Göçebeye:

- Sen geldin, bizden istedin. Biz de sana bir şeyler verdik ve dediğini de dedin, dedikten sonra ona bir şeyler daha vererek:

- Sana iyilik yaptım mı? Yardımı beğendin mi? diye sordu.
Bedevî:

- Evet, beğendim, Allah sana ecirler versin. Çoluk çocuğunun ömürlerine bereket ihsan etsin, dedi. Hz. Peygamber:

- Sen biraz önce bana karşı sarf ettiğin o sözle arkadaşlarımı kızdırdın. Sana karşı şimdi kin duyuyorlar. Onların yanına döndüğümüzde, bu sözünü orada da söyler misin ki, kalplerindeki kin silinsin? dedi. Göçebe:

- Peki, dedi. Meclise gelince Hz. Peygamber:

- Sizin bu arkadaşınız bize geldi, istedi. Biz verdik. Dediklerini dedi. Sonra biz onu çağırdık yine verdik. Şimdi artık razı olmuştur. Öyle değil midir? dedi. Göçebe:

- Evet, Allah sana mükafaatlar versin. Seninle çoluk çocuğunun ömürlerini bereketlendirsın, dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygâmbere şöyle buyurdu:

- Benimle bu göçebenin meselesi, devesi olup da ürken bir kişinin meselesine benzer. Sahibine yardım etmek için o deveyi tutmak amacıyla halk arka arkaya dizilmiştir. Fakat onlar yakalamaya koştukça deve ürkererek daha da hızlanıp kaçıyor. Bunu anlayan deve sahibi onlara:

- Benimle devemin arasından çekiliniz. Ben ona karşı sizden daha şefkatliyim. Onu daha iyi tanırım, der.

Böylece deve sahibi devesine doğru gider, yerden bir hurma dalı alır ve deveyi çağırır. Deve sahibinin yanına gelir. Ona yükünü yükler ve kendisi de sırtına biner. Eğer bedevî o sözleri

söylediği zaman sizi dinleseydim, bu adam cehenneme yuvarlanırdı”.⁵⁶

Peygamber Efendimizin (sav) hadiseyi yorumlaması o kadar açık ve güzel ki, üstüne tek kelime ilaveye gerek duymuyoruz.

Hatalara Tahammül

Hizmet Peygamber Efendimiz (sav) iz hatalı davranış sahiplerine rıfk ve mülâyemetle muamele ettiği gibi, onlara karşı büyük bir sabır ve tahammül de gösterirdi Asla sabırsızlık etmez, fevri hareketlerde bulunmazdı. Her hususta onda sabır ve tahammül zirve noktadaydı. Efendimiz’in sâdece bu hususiyetini nazar ı dikkate alarak bile müslüman olanlar vardı. Yahudi âlim ve zenginlerinden Zeyd bin Sa’ne bunlardan biridir. O Allah Resûlü’nün hatalı davranışlara karşı sergilediği sabır ve tahammülüne dair bir misali şöyle anlatıyor:

Muhammed (sav)’in yüzüne bakınca, kendisinde peygamberlik alâmetlerinden iki şey hâricinde bütün vasıfların bulunduğunu farkettim. Acaba ondaki hilm sıfatı, karşılaştığı câhillik ve kabalığı geçiyor mu, geçmiyor mu? Kendisine karşı en ağır, câhilce ve kabaca davranışlar, hilmimi arttırıyor mu, arttırmıyor mu? Bu hususta henüz bir bilgi edinememiş; eğer onunla bir müddet beraber olursam herhalde bunu da öğrenirim, diye düşünmüştüm.

---

⁵⁶ Hadisi Bezzar’dan rivayet eden İbn Kesir, Tefsir, II/404.

Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem-, birgün yanında Ali bin Ebî Talib bulunduğu halde, evinden dışarı çıktı. O sırada hayvan üzerinde bedeviye benzeyen bir adam çıkageldi ve:

- Yâ Resûlallah! Köy halkından filan oğulları Müslüman olup İslâm'a girdiler. Onlara, Müslüman olurlarsa bolluk ve bereket geleceğini söylemiştim. Tam aksine kuraklık yüzünden son derecede kıtlığa uğradılar. Yâ Resûlallah! Onların bir şeyler umarak girdikleri İslâm'dan çıkmasından korkuyorum. Eğer onlara yardım edersen iyi olur! dedi.

Fahr-i Kâinât -sallallâhu aleyhi ve sellem- adama baktı, sonra yan tarafına bakınca Hz. Ali'yi gördü. Ali -kerremellâhu vecheh-:

- Yâ Resûlallah! Onlara verilecek hiçbir şey kalmadı, dedi.

Bunun üzerine, ben hemen Resûlullah'ın yanına sokulup:

- Yâ Muhammed! Sana ait olan filan oğullarının bahçesinden, şu kadar zaman sonra teslim etmen şartıyla, bana şu kadar miktar hurma satsan olmaz mı? dedim.

Resul-i Ekrem (sav):

- hayır, olmaz ey Yahudi! Fakat sana şu kadar zaman sonra belli miktarda hurma satabilirim, buyurdu

Ben de:

— Olur! Dedim.

Bana satış yapınca, gidip şu kadar müddet sonra şu kadar hurmaya karşılık kendisine seksen miskal altın verdim. Peygamberimiz bu altınları hemen o sıkıntılı adama teslim edip:

- Onlara adalet üzme paylaşır ve kendilerine bununla yardım et, buyurdu.

Alacağımın vadesinden İki vaya üç gün önce, Resûlullah'ın yanına vardım Gömleğinin yakasından tuttum Asık ve ekşi bir suratla yüzüne dik dik baktım:

- Yâ Muhammedi Hakkımı daha ödemeyecek misin? Vallahi ey Abdulmuttalib oğulları! Sizin borcunuzu ödemedede kötü davranan kimseler olduğunuzu, hep uzatıp durduğunuzu bilmezdim. Sizinle düşüp kalkmak öyle olduğunuzu bana öğretti, dedim.

Hız Ömer'in yüzüne baktığım zaman, gözleri fıldır fıldır dönüyordu Sonra gözlerini bana dikti ve:

~ Ey Allah düşmanı! Sen misin Resûlullah'a bu sözleri söyleyen ve böyle davranan?! Onu hak din ve kitabla gönderen Allah'a yemin ederim ki, eğer kendisinden çekinmedeydim, muhakkak kılıcımla vurup kelleni uçururdum, dedi.

Resûlullah sallallûhu aleyhi ve sellem sükunet içinde Ömer'e baktıktan sonra:

- Ya Ömer! Ben ve o senden daha farklı bir davranış sergilemeni beklerik. Sen bana, borcumu güzellikle ödememi, ona da alacağını güzellikle istemesini tavsiye etmeliydin. Ey Ömer, git ona hakkını öde, yirmi sa da fazla ver! buyurdu.

Ben:

- Ev Ömer! Bu fazla kısım bana niçin veriliyor? Diye sordum.

Ömer:

- Allah Resûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem-, sana sert davranmam ve şiddet göstermem sebebiyle bu fazlayı vermeme emretti, dedi.

Ömer'e:

- Ey Ömer! Beni tanıdın mı? diye sordum.

Ömer:

- Hayır, tanımadım, sen kimsin? dedi.

- Zeyd bin Sa'ne'yim! dedim.

Ömer:

- Yahudilerin âlimi mi? diye sordu.

- Yahudi âlimi! dedim.

Ömer:

- Öyleyse, Allah Resûlü'ne karşı böyle davranmanın sebebi ne? diye sordu. Kendisine:

- Ey Ömer! Muhammed -aleyhisselam-'ın yüzüne bakınca, kendisinde peygamberlik alâmetlerinden iki şeyden başka her şeyin tamam olduğunu anladım. Fakat hilim sıfatı, karşılaşacağı cahillik ve kabalığı geçiyor mu, geçmiyor mu? En kaba ve cahilce davranışlar onun hilmini artırıyor mu, artırmıyor mu? Bu hususu henüz tetkik etmemiştim. İşte, ona söyledilerimi ancak bu maksatla söyledim ve kendisinde aradığım bu sıfatların da bulunduğunu gördüm. Ey Ömer seni şahit tutarım ki; ben Allah'ı Rab, İslam'ı din ve Muhammed'i de peygamber olarak kabul ettim. Ve yine şahit tutarım ki malımın yarısı Muhammed ümmetine sadakadır. Çünkü ben servetçe onlardan zenginim, dedim.

Ömer:

- Onlardan bir kısmına, de. Çünkü sen onların tamamına tasadduk etmeye mal yetiştiremezsin, dedi.

Ben de:

- Onlardan bir kısmına, dedim.

Zeyd bin Sa'ne, Peygamberimizin yanına dönünce:

- Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şahadet ederim ki; Muhammed Allah'ın kulu ve resûlüdür, diyerek imân, ikrar ve bey'at etti.⁵⁷

Cenâb-ı Hak dünyada her dert için bir deva yaratmıştır. Fakat mânavi dertlere sabır kadar tesirli bir ilaç yoktur. İnsanların düşünceleri ve psikolojik yapıları birbirinden çok farklılık arz etmektedir. İnsanların iç alemlerini ve orada barındırdıkları niyetlerini bilmek ve ona göre davranmak ne kadar zordur. Bu bir sır-ı ilâhîdir. Dolayısıyla, Allah Resûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem-'de gördüğümüz gibi sabır ve tahammülle hareket edebilmek en semereli yoldur.

Babanın Malından Vermiyorsun

Efendimiz'in hatalı davranışlara karşı sabır ve tahammülü ile ilgili bir diğer misali ise Enes bin Mâlik -radiyallâhu anh- şöyle anlatmaktadır:

Resûluliah -sallallâhu aleyhi ve sellem- ile birlikte yürüyordum. Onun üzerinde Necran kumaşından yapılmış, kalın yakalı bir cübbe vardı. Bir bedevi, arkadan yetişip Allah Resûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem-'in cübbesinden şiddetle çekti.

---

⁵⁷ Hakim, 3/ 700-701. Nakleden, Komisyon, Üsve-i Hasene, Erkam y. İst. 2004. 2/324-327.

Efendimizin boynuna baktım; çekmenin şiddetinden, cübbenin yakası orada iz bırakmıştı!

Bedevî:

- Ya Muhammed! Allah'ın, senin yanında bulunan malından şu iki devemin üzerine yükle! Çünkü sen bana ne kendi malından ne de babanın malından yükleyecek değilsin, dedi.

Resûlullah -sallallâhu aleyhi ve sellem- güldü. Sonra da bir adam çağırdı ve:

- Şu iki deveden birisine arpa, diğerine hurma yükle! buyurdu⁵⁸.

Fahr-i Kâinat Efendimizin engin sabır ve tahammülüyle alakalı Cübeyr b. Mut'im -radiyallahu anh- de şöyle anlatmaktadır.

Huneyn Gazvesi'nden dönüşte Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ile birlikte yürürken bedevi araplar ısrarla ganimetlerin taksimini istemeye başladılar. Neticede Peygamberimizi Semüre ağacının altında durdurdular. Cübbesi ağaca takılıp kaldı. Peygamber eallallahu aleyhi ve sellem-devesini durdurup:

- Cübbemi verin bana! Şayet şu gördüğünüz ağaçlar kadar hayvanım olsaydı, onların tamamını size paylaşırdım. Siz de benim cimri, yalancı ve korkak olmadığımı görürdünüz! buyurdu.⁵⁹

---

⁵⁸ Müslim, Zekat, 128; Ebû Dâvûd. Edeb, 1.

⁵⁹ Buhârî, Cihâd, 24.

Görüldüğü üzere Fahr-i Kâinât Efendimiz, insanların şahsına yönelik câhilce davranışlarına karşı dâimâ sabır ve hilimle muâmele etmiş, onları kırmadan ve incitmeden eğitmiştir.

Hataları Dolaylı Düzeltme

Resûlullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-, gördüğü hatalı davranışlarda hatayı işleyen kişiyi bizzat muhatap almaksızın sanki herkese söylüyormuşçasına genel ifadeler kullanırdı. Böylece hata işleyen kişinin toplum içinde rencide olmadan yanlısını düzeltmesini sağlardı. Hz. Âişe diyor ki:

Peygamberimiz, birisinin kendisi hakkında bir şey söylediğini duyduğunda:

“Falana ne oluyor ki şöyle şöyle söylüyor” demez de “Bazı kimselere ne oluyor ki şöyle şöyle söylüyorlar” derdi.⁶⁰

Hatta bir defasında adamın birisi bedenini sarı boyalarla boyamıştı. O kişi meclisten ayrılınca efendimiz buyudu ki:

- Şuna söylemeniz de vücudundaki o sarı boyaları yıkasa.⁶¹

Çünkü kendisi o kusuru adamın yüzüne vurmak istememişti. Şüphesiz bunlar ufak kusurlar içindir. Yoksa o hak sözü yerinde söyler, kötülük ve zulmü engellemeyi ihmal etmezdi. Her iki davranış için de hayatında sayısız örnekler bulmak mümkündür.

Tekrar hatırlatalım, Efendimiz -sallallâhu aleyhi ve sellem-, bazen de muhâtaplarının hatâsını onlara yakıştıramadığını hissettirmek maksadıyla:

---

⁶⁰ Ebû Dâvûd, Edeb, 6.

⁶¹ Ahmed, 3/133.

- Bana ne oluyor ki sizi böyle görüyorum, buyururdu.⁶²

Beşeri münasebetlerde hatalı kimseyi utandırmamak ve onu küçük düşürmemek için umûmî ifadeler kullanmak, İslâm'ı doğru anlayıp yaşamakta olanların müşterek vasfıdır. Çünkü Allah yolu, gönül yıkmak değil, gönül yapmaktan geçer. Gerçekten, kusurlarından dolayı kınanarak dışlanan ve hor görülen birçok kimse, ancak bu üslûb ve anlayışın bereketiyle tekrar rahmet iklimine dâhil olabilmıştır.⁶³

Bu Ne Hoşgörü?

Hz. Peygamber'e hizmet eden Hz. Enes anlatıyor:

- Rasûlullah Medine'ye geldiğinde, üvey babam Talha elimden tutup beni Hz. Peygamber'e götürerek:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Enes akıllı bir çocuktur. Sana hizmette bulunsun! dedi. Böylece Peygamber'e seferde ve hazerde hizmet ettim. Peygamber yapmış olduğum bir şey için "Niçin bunu böyle yaptın?" demediği gibi yapmadığım bir şeye de "Niçin bunu böyle yapmadın?" da demezdi⁶⁴.

Bir rivayette ise onu götüren annesidir:

"Hz. Peygamber, Medine'ye geldi. Ben o zaman sekiz yaşındaydım. Annem beni Rasûlullah'a götürerek:

⁶² Buhârî. Menâkıb, 25; Müslim, Salât, 119.

⁶³ Bkz. Komisyon, Üsve-i Hasene, Erkam y. İst. 2004. 2/329.

⁶⁴ Müslim, II/253 (Enes'den).

- Ey Allah'ın Rasûlü! Ensar'ın erkekleri ve kadınları sana hediyeler vermiştir. Benim sana hediye verecek gücüm yoktur. Ancak benim bu oğlum vardır. Onu benden kabul et. İstedğin kadar sana hizmet etsin! dedi. Böylece ben Peygamber'e on sene hizmet ettim. Rasûlullah hiçbir zaman beni dövmedi, bana küfredip yüzünü ekşitmedi.⁶⁵

Hz. Peygamber ahlâk bakımından insanların en güzeliydi. Bir gün beni bir ihtiyacını yerine getirmek için göndermişti. Ben:

- Allah'a yemin ederim, gitmeyeceğim! dedim. Fakat nefsimde Peygamber'in bana emrettiği yere gitmek vardı. Çıktım, çocukların yanından geçerken baktım ki çocuklar sokakta oynuyorlar; ben de onları seyre daldım. Hz. Peygamber birden arkamdan enseme yapıştı. Ona baktım, benim yüzüme güldü ve:

- *Ey Enescik! Sana emrettiğim yere gittin mi?* dedi. Ben:

- Şimdi gideceğim ey Allah'ın Rasûlü! dedim.

Allah'a yemin ederim, ben Rasûlullaha on sene hizmet ettim, bana of bile demedi. Yaptığım bir şey için "Niçin bunu böyle veya şöyle yaptın" demediği gibi, terkettiğim birşey için de "Niçin bunu şöyle şöyle yapmadın'?" demedi⁶⁶.

Böylece Rasûlullaha on sene hizmet ettim. Herhangi bir emir verdiğiğinde, ben onda bir gevşeklik göstersem veya yapmasam beni kınamazdı. Eğer aile efradından birisi beni

⁶⁵ Kenz, VII/9 (İbn Asakir, Enes'den).

⁶⁶ Müslim, II/253 (Enes'den).

kınasa, o “Onun yakasını bırakınız, eğer bu şeyin yapılması takdir edilseydi kesinlikle olurdu” derdi.⁶⁷

- Hz. Peygamber’e birçok sene hizmet ettim. Hiçbir zaman bana küfrettiği vaki olmadı ve hiçbir fiske vurmadi. Hiçbir zaman beni azarlamadı ve hiçbir zaman yüzünü bana ekşitmedi ve hiçbir zaman, bana emrettiği şeyde gevşeklik yaptığımda beni kınamadi. Ailesinden biri beni kınasa, “*Onun yakasını bırakın, eğer olması takdir edilseydi o olacaktı*” derdi.⁶⁸

Seviyeye Göre Söz

O, bu konuda, "Biz peygamberler, insanlarla zeka seviyelerine uygun olarak konuşmakla emir olunduk."⁶⁹ buyurmuştur.

İnsanların anlayış kapasitelerinin yeterli olmayışı veya yanlış değerlendirebilecekleri gerekçesiyle bazı sözleri birkaç defa tekrarlamıştır. Hatta modern eğitime dahi bir rehberlik yaparak, bazı şeylerin belli bir tertiple öğretilmesini ve uygulamasını istemiştir. Bir bilginin veya amelin henüz vakti gelmemişse hiç bilinmemesini istemiş, öğretilmesini ertelemiş, vaktini beklemiştir. Bütün bunları yaparken ve isterken, kişilerin seviyelerinin bunları anlayıp doğru yorumlayacak veya uygulayacak düzeye henüz gelmediğini düşünmüştür. Mesela Hicret sırasında on yedi yaşında bulunan Muaz b. Cebel'in naklettiğine göre, Hz. Peygamber,

⁶⁷ Bidaye, VI/37 (İmam Ahmed, Enes'den); İbn Sa'd, VII/11.

⁶⁸ Ebu Nuaym, Delail, s. 57 (Enes'den). Bu rivayetler için bkz. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, 3/95-96.

⁶⁹ el-Aclunî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs*, I, 196.

- Allah'tan başka bir ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlu olduğuna kalpten inanan herkese Allah cehennemi haram kılmıştır. buyurmuştur.

Bunun üzerine Muaz:

- Ya Rasûlallah! Bunu insanlara haber vereyim mi? demiş, Hz. Peygamber de cevaben

- Vermesen daha iyi olur. Çünkü o zaman buna güvenirlere de ameli bırakırlar, diye karşılık vermiştir.⁷⁰

O insan eğitiminde onların anlayış kapasitelerini dikkate alıyor, temayüllerine ve karakterlerine uygun olan metotlarla onlara yaklaşıyordu. Bazen onlara dua ederek duygu ve hissiyatlarını, kimi zaman da överek gururlarını okşamayı ihmal etmiyordu.

Mesela Abdullah b. Abbas için, "Allah'ım, onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret."⁷¹ demek suretiyle, onun duygu ve hissiyatına hitap ediyordu.

Yine Ebû Musa el-Eşarî'ye de, "Ey Musa! Sana Davud ailesinin sesi gibi güzel bir ses verilmiştir."⁷² diyerek onun gururunu okşamıştır.

---

⁷⁰ Şeyh Mansur Ali Nasif, et-Tâcu'l-Câmi li'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Rasûl, İstanbul, 1981, I, 31.

⁷¹ el-Aclunî, a.g.e., I, 192.

⁷² et-Tebrizî, a.g.e., III, 1748.

Çok Dersli Bir Hikaye

Muaz bin Cebel (r.a.) ashâb-ı kiramın büyüklerinden, hafız ve kurra, helâl ve haram ilmini en iyi bilen fakih sahabilerdendir. Milâdî 605 senesinde Medine’de doğdu. Hicretin 18. (m. 640) yılında Kudüs ile Remle arasındaki Amvas köyünde vefât etti.

Onsekiz yaşında iken müslüman oldu. İkinci Akabe bîatinde, kendi canlarını ve mallarını korudukları gibi Peygamberimizi koruyup yardım ederek İslâmiyete hizmet edeceklerine söz vererek müslüman olan yetmiş Medineli’den birisi de Muaz bin Cebel’dir (radıyallahü anh). Peygamberimiz (aleyhisselâm) ve ashâb-ı kiram Mekke’den Medine’ye hicret ettiklerinde bütün malları ve mülkleri Mekke’de kalmıştı. Peygamberimizin emirleriyle Medine’de bulunan müslümanlar, Mekke’den hicret eden müslümanlarla kardeşlik kurarak evlerini, mallarını ve eşyalarını paylaştılar. Muaz bin Cebel de, radıyallahü anh) Abdullah bin Mes’ûd ve Ca’fer-i Tayyar ile kardeşlik kurmuştu. Allah yolunda çok infak ederdi. Hatta bu yolda çok borçlanmıştı. İlim ve takva cihetinden layık olmakla beraber belki de Peygamberimiz onun bu borçlarından kurtulması için ona bir vazife vermişti. Yemen’e gidecek, hek davet ve tebliğ edecek, hem hakimlik yapacak, hem de vergileri tahsil edecekti. Asım Köksal merhum meşhur tarihinde Hicri 9. Yılı anlatırken bu olay hakkında geniş bilgiler verir. Bu çok dersli ibretlik hikayeyi biz özetleyerek sunmak istiyoruz. Zira bunda herkes için fayda görüyoruz.

Peygamberimiz Aleyhisselam, sabah namazını kıldırıktan sonra cemaate yüzünü döndürüp:

- Ey Muhacirlerle Ensar cemaati! Hanginiz Yemen'e hazırlanıp gider? diye sordu.

Hz. Ebu Bekir:

- Ben giderim yâ Rasûlallah! dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam sustu, ona cevap vermedi.

- Ey Muhacirlerle Ensar cemaati! Hanginiz Yemen'e hazırlanıp gider? diye tekrar sordu.

Hz. Ömer kalkıp:

- Ben giderim yâ Rasûlallah! dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam sustu, ona da cevap vermedi.

- Ey Muhacirlerle Ensar cemaati! Hanginiz hazırlanıp Yemen'e gider? diye üçüncü kez sordu.

İlk ders burada. Bu iki “ben varım” diyen kişiler, Peygamber Efendimizin (sav) en yakınları ve yardımcıları idi. Dörtlük, fedakarlığa bakar mısınız? Bu ikisi de ondan ayrılığa dayanamazlar. Ama madem istiyor, beklemeden dostluk ve yardımın gereğini yapıyorlar. Ancak Peygamber Efendimizin (sav) onlara ihtiyacı vardır. O yüzden başkasından bekliyor. İşte bu üçüncü soruda o yiğit genç delikanlı, o kurra ve fakih sahabi Muaz b. Cebel ayağa kalkıyor ve:

- Ben giderim yâ Rasûlallah! Diyor.

Aslında o da kendine kalsa Peygamber Efendimizin (sav) dizinin dibinden ve yaşlı annesine bakıp hizmet etmekten asla ayrılmaz. Ama burada bir fedakarlık yapmak gerekiyor. Bu din dünyaya yayılacaksa, böyle yapmak gerekiyor. Ondan bu sözü duyan Peygamberimiz Aleyhisselam:

- Ey Muaz! Bu vazife senindir! Ey Bilal! Bana sarığımı getir!" buyurdu.

Sarık getirilince, onu Muaz b. Cebel'in başına sardı. Artık o Yemen'den sorumlu bir memurdu.

Yasamada Bir Yöntem

İslâmiyetin o günlerinde Yemen üç valiliğe ayrılmıştı. Cened, San'â ve Hadramevt valiliği. Cened, Yemen'in yukarı tarafında Aden'e doğru idi. Muaz b. Cebel, Cened'de kadılık, hâkimlik yapacak; Cened halkına İslâmiyeti, İslâm şeriatını, Kur'ân okumayı öğretecek; Yemen ülkesinde tahsil edilen zekat ve sadakalan da vazifelilerinden teslim alacaktı.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Muaz b. Cebel'e:

- Sana bir dava getirilip arzedildiği zaman nasıl ve neye göre hüküm verirsin? diye sordu.

Muaz b. Cebel:

- Allah'ın Kitabındaki hükümlere göre hüküm veririm! dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

- Eğer Allah'ın Kitabında dayanacağıın bir hüküm olmazsa, neye göre hüküm verirsin?" diye sordu.

Muaz b. Cebel:

- Resûlullahın o hususlardaki hükümlerine, yani sünnetine göre hüküm veririm dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

- Eğer Resûlullahın hükümlerinde, sünnetinde de dayanacak bir hüküm bulunmazsa ne yaparsın? diye sordu.

Muaz b. Cebel:

- O zaman ben de tereddüt etmeden kendi görüşüme göre içtihad eder, hüküm veririm, dedi.

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselam, eliyle Muaz b. Cebel'in göğsünü sığayarak:

- Hamd olsun O Allah'a ki, Resûlullahın elçisini Resûlullahın hoşnut olacağı şeye muvaffak kıldı, buyurdu.

İşte bu sıralama İslam'da bir usul oldu. Alimler, müçtehitler bu metot ile hüküm verdiler. Bugün de dünyanın bütün sorunları bu yöntemle çok rahat bir şekilde çözüme kavuşur. Yeter ki insanlar İslamiyete razı olsunlar.

Allah İçin Fedakarlık

Peygamberimiz Aleyhisselam, yanında Muhacirlerden ve Ensardan bazı kişilerle Muaz b. Cebel'i uğurlamaya çıktı.

Muaz b. Cebel hayvan üzerinde gidiyor, Peygamberimiz Aleyhisselam ise yanışına yaya yürüyor ve kendisine bazı tavsiyelerde bulunuyordu.

Muaz b. Cebel:

- Yâ Rasûlallah! Ben binitliyim, sen ise yaya yürüyorsun! Ben de inip seninle ve senin ashabinla birlikte yürüsem olmaz mı? dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselam:

- Ey Muaz! dedi, Allah yolunda attığım şu adımlarım için sevap umuyorum!

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muaz b. Cebel'e bazı emir ve tavsiyelerde bulundu. Bu emir ve tavsiyeler aşamalı idi. Belli bir tertip içeriyordu. Zaten bizim konumuz da bu değil miydi? İşte bu hikayeyi bu örneği sunmak için anlatıyoruz zaten.

Peygamberimiz Aleyhisselam, Muaz b. Cebel'e anlattı:

- Sen, Ehl-i Kitab olan bir kavme gidiyorsun. İmdi, onları Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de Resûlullah olduğuma şahadet getirmeye davet et! Eğer bu hususta sana itaat ederlerse, kendilerine bildir ki, Allah onlara her gün ve gecede beş vakit namazı farz kılmıştır. Eğer sana bu hususta da itaat ederlerse, onlara bildir ki, Allah kendilerine zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek bir zekatı farz kılmıştır. Eğer sana bu hususta da itaat ederlerse, sakın mallarının en kıymetlilerini alma! Mazlumun duasından sakın! Çünkü bu dua ile Yüce Allah arasında perde yoktur!

Musa b. Talha b. Ubeydullah, Peygamberimiz Aleyhisselamın Muaz b. Cebel'i Yemen'e göndereceği sırada yazdığı yazıda buğday, arpa, hurma, üzüm ve darıdan sadaka alınmasının yazılı olduğunu okuduğunu söyler. Peygamberimiz Aleyhisselamın hayvan zekat miktarları hakkında Muaz b. Cebel için yazdırmış olduğu yazı Emevî halifesi Ömer b. Abdülaziz'in eline geçmişti. Gereklikçe getirilip okunmakta idi.

Ağlatan Ayrılık

Peygamberimiz Aleyhisselamın Muaz b. Cebel ile ayrılmadan evvel onun isteği üzerine son birkaç öğüt ve tavsiyeler daha verir:

"Ne halde veya nerede olursan ol, Allah'tan kork. Günahın arkasından hemen haseneyi (iyilik ve sevabı) yetiştir ki, onu yok etsin! "İnsanlara güzel ahlâkla muamele et! Ey Muaz! Sen ki, Kitab Ehli bir kavmin üzerine gidiyorsun! Onlar senden Cennetin anahtarının ne olduğunu soracaklardır. Onlara: 'Cennetin anahtarı, Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerike leh'dir, de. Allah için tevazu göster, Allah seni yükseltir. Sakın iyice bilmedikçe hüküm verme! Sana müşkil, karmaşık gelen işi ehline sor, danış, utanma! En sonra ictihad et! Muhakkak ki, Allah, doğruluğuna göre seni muvaffak kılar. İşler sana karmakarışık gelirse, gerçek sence belli oluncaya kadar bekle, yahut bana yaz! Bu hususta keyfine göre hareket etmekten sakın! Yumuşak davranmanı sana tavsiye ederim!

Peygamberimiz Aleyhisselamın en acı haberi en sona saklamıştı. Zamanı gelince onu da söylemek zorunda kaldı. Muaz b. Cebel'e kendisiyle bir daha görüşemeyeceğini ve bazı hadiseleri haber verdi:

- Ey Muaz! Hiç şüphesiz, sen bu yılımdan sonra benimle buluşamayacak, belki de şu Mescidime ve kabrime uğrayacaksın!

Muaz b. Cebel, Peygamberimiz Aleyhisselamdan ayrı düşeceğine son derece üzümlere ağlamaya başladı. Peygamberimiz Aleyhisselam:

- Ey Muaz! Ağlama! Feryad ile ağlamak şeytandandır. Ben seni yürekleri yufka olan bir kavme gönderiyorum. Onlar, hak üzerinde iki kere savaşacaklar. Onlardan sana itaat edenler, sana asi olanlarla çarpışacaklar; hatta kadın kocasına, oğlu babasına, kardeş kardeşine öfkelenecek, sonra da İslâmiyete tekrar döneceklerdir!" buyurdu.⁷³

Çok İlginç Bir Örnek

Hz. Peygamber inanç ve prensiplerine ters düşen hareketleri yapan gençlere bile kaba davranmamış, onları utandıracak tarzda tenkit etmemiş, hatalı olduklarını uygun bir biçimde ifade etmiştir.

Mesela Allah Rasûlü'nun en sevdiği gençlerden biri olan Usame b. Zeyd, hırsızlık yapan bir kadını affetmesi için aracı olarak Rasûlullah'a geldi. Daha doğrusu bu konuda bazı sahabilerin gazına gelerek bir toyluk yaptı. Suçlu bir kadının, asalet sahibi ve değer verilen önemli bir kişi olduğu için suçunu görmezden gelinmesi isteği, Hz. Peygamber'i son derece kızdıracığını bilenler, bunu kendileri yapmıyor da, toy bir

---

⁷³ Bkz. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/517-518.

delikanlıya yaptırmaya çalışıyorlardı. Olayı bize Hz. Aişe annemiz anlatıyor:

Benî Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyşlileri çok üzmüştü. Onlar:

– Bu konuyu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile kim konuşabilir, diye kendi aralarında müzakere ettiler.

Bazıları:

– Buna Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sevgilisi Üsâme İbni Zeyd’den başka kimse cesaret edemez, dediler.

Üsâme, onların istekleri doğrultusunda Resûlullah ile konuştu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Üsâme’ye:

– “Allah’ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?” diye sordu.

Üsame hatasını anlamış ve mahcup olmuştu.

– Allah’tan benim bağışlanmamı dile yâ Resûlallah, dedi.

Peygamberimiz onun üstüne daha fazla gitmedi ama bu konuda söylemesi gerekenler vardı. Hemen ayağa kalktı ve halkı toplayarak şöyle hitap etti:

- Sizden önceki milletler şu sebeple yok olup gittiler: Aralarından soylu, mevki ve makam sahibi biri hırsızlık yapınca onu bırakıverirler, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca da onu

hemen cezalandırılırdı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, elbette onun da elini keserdim.

Sonra bu kadının elinin kesilmesi için emir verdi ve onun eli kesildi.⁷⁴

Böyle nazik bir konuda Hz. Peygamber hem mülkün temeli olan adaletin önemini ortaya koymuş, hem de genç Usame'ye, kötülöklere aracı olmamasını ima yoluyla tembih etmiştir. Halka da muhtaç oldukları bilgiyi tarihten örnekler sunmuş, ailesini de ortaya koyarak ne kadar kararlı olduğunu göstermiş ve adaleti yerine getirmiştir. Üstünlerin hukuku değil, hukukun üstünlüğünün gerekli ve geçerli olmasını en keskin bir biçimde öğretmiştir.

Kabalık Kaçırır

Sevgili Peygamberimiz (sav)'in genç yaşlı demeden herkese yumuşak ve müsamahalı davranması, onun etrafında sevgiden haleler oluşmasına sebep olmuştur. Bu sayede İslam yayıldı. Bu sayede birlik ve beraberlik korundu. Onun bu yanını bilmemiz ve İslam'ı çağa sunarken aynı metodu kullanmamız gerekir. Bu iş taklir ile değil, o ahlakı benimseyip yaşamakla, insanlara fiilen göstermekle olur.

Hz. Peygamber, insanlığın olmasını gerektirdiği bütün erdemleri şahsında taşıyan birisidir. İnsanlık için bir merhamet abidesidir. Bu bir iddia değil, üstünde elbise gibi görülen bir

---

⁷⁴ Buhârî, Enbiyâ 54, Megâzî 53, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 4; Tirmizî, Hudûd 6; Nesâî, Sârik 6; İbni Mâce, Hudûd 6.

durumdur. Bu gerçeğe Allah Teâlâ'nın şهادeti vardır. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurur:

“Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.”⁷⁵

“Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.”⁷⁶

Bu özelliklerle donanan Allah'ın Rasûlu, bir şey öğreteceği veya ikazda bulunacağı zaman önce karşısındakini yumuşatarak gönlünü kazanır, sonra söyleyeceklerini söylerdi. Yumuşak huyluluk anlamına gelen “hilm” sıfatına sahip olan Allah Elçisi, en kızılacak durumlarda bile soğukkanlılığını korumuş, karşısındaki muhatabı ikna yolu ile sınırlendirmeden bilgilendirme yoluna gitmiştir. Bizzat kendisi, öğretirken azarlamamayı öğütlemiştir.

Bu Ne Cüret?

Az önce anlattığımız gerçeklere çok güzel bir örnek olay yaşandı Sevgili Peygamberimiz (sav)'in huzurunda. Bu olay öyle tabiri caizse yenilir yutulur bir durum değildi. İşin inceliklerini kavrayamayan insanlar olsa, böyle bir işe cüret edeni öfkeyle

---

⁷⁵ Tevbe, 128.

⁷⁶ Ali İmran 159.

karşılar, dayak atmasalar bile en azından huzurlarından kovarlardı.

İşte o olay:

Bir gün, Peygamber Efendimizin (sav) huzuruna bir genç geldi. Peygamber Efendimizden (sav) zina etmek için izin istedi.

Artık hatasını anladığını görünce Hz. Peygamber, elini bu gencin omzuna koyarak, "Allah'ım, bunun günahını affet, kalbini temizle ve uzuvlarını günah işlemekten koru." diye dua etti. Bu genç, kendi ifadesine göre, bir daha hayatı boyunca kalbinde zina duygusuna yer vermedi.⁷⁷

Allah Rasûlu'nun sahip olduğu hoşgörüyü, O'nun gençlere gösterdiği yumuşaklık ve müsamahayı daha iyi anlayabilmek için, kendisine gençlik hayatı boyunca on yıl aralıksız hizmet etmiş olan Enes b. Malik'in sözlerini hatırlamak yeterlidir. "On yıl Hz. Peygamber'e hizmet ettim. Bana bir defa bile 'öf' demedi. Yaptığım bir şey için, 'Niye bunu yaptın?' diyerek azarlamadı. O, ahlak bakımından insanların en mükemmeliydi."⁷⁸

Ağlatan Hikaye

Söz iffet, şehvet ve zinadan açılınca şu hikayeyi yazmayı münasip gördük. Ebu'l Leys es-Semerkindî'nin "tenbih"inde ve bazı kitaplarda Cüleybib (ra) isimli bir sahabinin hikayesini okumuştum. Bazı yerlerde yukarıda zina için izin isteyen gencin bu olduğunu rivayet edilir. Bunun sıhhati hakkında bir şey diyemiyorum. Ancak "kıssadan hisse" kabilinden anlatmak

⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, Müsned, Beyrut, ts., IV, 256-257.

⁷⁸ et-Tirmizî, a.g.e., IV, 368.

istiyorum. Maksat ders ve ibret almaktır, dinde bir hüküm ortaya koymak değil. Öyle olsaydı, sıhhatini bilmediğimiz bir rivayeti anlatmazdık. Malum, ahlak ve fazilet anlatımında biraz genişlik vardır. Bu sebepten her okuduğumda duygulandığım ve bazen ağladığım şu hikayeyi yazmaktan kendimi tutamadım.

Peygamber Efendimizin (sav) yaptığı bu duadan sonra o genç bir iffet abidesi haline gelmiştir, ama daha önceki hayatı bilindiği için kimse ona kız vermek istemiyordu. Peygamberimiz (sav) de onu evlendirmek istiyordu.

Ancak “Tenbih”te okuduğum kadarıyla Cüleybib’in evlenememesinin sebebi hem yoksul, hem de dış görünüşü itibariyle biraz benilecek vasıflara uymuyordu. Boyu oldukça kısa, rengi esmer, yüzü bir hayli çirkindi. Görünüşe değer vermek bütün insanların zaafı olduğu için, o da pek kimseden iltifat görmezdi. Bu yüzden de bir türlü evlenememişti.

Cüleybib’in derdini ve değerini iyi bilen Rasûl-i Ekrem Efendimiz onu evlendirmek için fırsat kolluyordu. Medineli Sahabelerden birinin evlenme çağında bir kız vardı. Bir gün bu zat ile baş başa kalan Nebiyyi Ekrem Efendimiz, ona:

- Kızına talibim, dedi. Kızını kendisi için istediğini zanneden Sahabi buna çok sevindi.

- Emrin başım üstüne, ya Rasûlallah! diye sevincini belirtti. Rasûlullah Efendimiz:

- Kızını kendim için değil Cüleybib için istiyorum, buyurunca, Sahabe durakladı:

- O zaman annesiyle görüşmem ve onun fikrini almam lâzım, dedi. Sonrada kalktı evine gitti. İçeri girer girmez hanımına:

- Kızına Rasûlullah talip oldu, dedi. Hanımı bu habere pek sevindi. Peygamber aleyhisselâmın kayınvalidesi olmak ne büyük saadetti. Onun bu aşırı sevincini gören Sahabi:

- Rasûlullah Efendimiz kızını kendisi için istemiyor, diye düzeltti. Bu defa kadıncağız şaşakaldı:

- Öyleyse kimin için istiyor? diye merakla sordu.

Kocası:

- Cüleybib için, deyince kadın büyük bir paniğe kapıldı:

- Ne, Cüleybib'e mi? Sen ne söylüyorsun? Kızımızı kimler istedi de vermedik. Hz. Peygamber Cüleybib'den başkasını bulamamış mı? diye ileri geri söylendi.

Karısının bu olumsuz tavrını gören sahabi, Rasûl-i Kibriya'nın yanına gidip kızlarını veremeyeceklerini söylemek üzere ayağa kalktı. Annesiyle babasının kendisine dair konuşmalarına kulak misafiri olan kızları, son derece şuurlu ve uyanık bir genç hanımdı. Onları uyarmak istercesine sordu:

- Beni evlendirmeniz için aracılık eden kimmiş?

Annesi:

- Peygamber Aleyhisselâm, dedi.

Kızları, hakkında en iyi kararı verdiklerini sanan annesiyle babasına hayretle sordu:

- Peygamber Aleyhisselâm beni birine uygun görüyor da, siz buna karşı çıkıyor ve Rasûlullah'ın teklifini geri çeviriyorsunuz öyle mi? Ve sözlerini şöyle tamamladı:

- Rasûlullah Efendimiz beni kime uygun gördüyse siz de uygun görün. Zira o benim aleyhime olacak bir şeyi yapmaz.

Daha sonra bu genç hanım Ahzab suresinin 36. âyetini hatırlattı:

"Allah ile Peygamber'i bir iş hakkında hüküm verdikten sonra, mü'min olan bir erkekle mü'min olan bir kadına, artık o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûl'üne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."

Kızlarının bu uyarısı üzerine, adeta uykudan uyanır gibi kendilerine gelen anne ve baba, ne büyük bir hatadan geri döndüklerini fark ettiler, kızlarına minnetle bakarak:

- Çok doğru söyledin, yavrum, dediler.

Uçurumun kenarından geri dönmenin sevinciyle Rasûlullah Efendimiz'in yanına koşan Sahabi, olup biteni kısaca anlattıktan sonra:

- Senin uygun gördüğün kimseyi biz de uygun görüyoruz. Kızımızı Cüleybib ile evlendirebilirsin, ya Rasûlallah, dedi.

Bu habere sevinen Rasûl-i Muhterem Efendimiz Peygamber tavsiyesini her şeyin üstünde tutan o anlayışlı kız için:

"Allah'ım! Onun üzerine hayırlar yağdır. Kendisine sıkıntısız bir hayat nasip et!" diye dua etti.

O günlerde bir savaş çıktı. Rasûlullah Efendimiz'in bizzat iştirak ettiği bu gazveye Cüleybib de katıldı. Zorlu bir savaş yapıldı. Bu savaşta Müslümanların önemli kayıpları oldu. Savaş bittikten sonra Nebiyyi Muhterem Efendimiz:

- Kayıplarınız var mı? Bir bakın! Dedi.

Ashab-ı Kiram kimlerin şehit düştüğünü tespit etmek üzere koşuştular. Sonra dönüp gelerek:

- Falan, falan, falan Sahabiler şehit oldu, dediler.

Rasûlullah Efendimiz:

- Bir daha bakın başka kayıbınız var mı? diye sordu.

Sahabiler harp meydanını bir daha dolaştıktan sonra, geri kalan şehitlerin adlarını söylediler.

Hız. Peygamberin özellikle öğrenmek ve önemini diğer Sahabilerine de öğretmek istediği bir şehit vardı. Ondan haber getirmelerini istiyordu. Belki de o şehit hayatında da önemsenmediği gibi ölümünden sonra da önemsenmiyordu. Fahr-i Cihan Efendimiz daha açık konuştu:

- Cüleybib'i aranızda göremiyorum. Haydi, bir araştırın! buyurdu.

Ashab-ı Kiram, savaş alanına bir daha koşuştular. Devirdiği yedi müşrikin arasında şehit düşen bedenini gördüler. Koşup Hz. Peygamber'e durumu haber verdiler. Kâinatın Efendisi, fakirlerin hamisi Rasûlullah (s.a.v.) hemen oraya geldi. Kolları adeta budanmış olan şehid Cüleybib'i kollarına aldı:

- Yedi kişi öldürmüş, sonra da onu şehit etmişler. Bu gördüğünüz zat bendendir; ben de ondanım, buyurdu. Cüleybib için kabir kazdılar. Rasûl-i Kibriya onu mübarek elleriyle kabrine koydu.

İşte o gün herkes Cüleybib'in Allah ve Rasûl'ü katında ne kadar ehemmiyetli olduğunu anladılar. Dul kalan hanımıyla evlenmek ve böylece Cüleybib'in hayır ve hasenatlarından hissedar olmak için birbirleriyle yarıştılar. Rivayet edildiğine göre, o güne kadar dul kalan hiçbir kadının bu kadar çok talibi olmamıştır.

Allah şefaathlerine nail eylesin!⁷⁹

İnsanları Hep Sevindirirdi

İnsanların kalbine sevinç koymak, onları sevindirerek mutlu etmek, güzel ahlak olduğu kadar Allah Teâlâ'nın muhabbet

---

⁷⁹ Bu kıssayı alıntıladığımız site, kaynak olarak şu eserleri vermiş: el-Müsned, Ahmed b. Hanbel; Sahih-i Müslim; Fezailu's-Sahabe, s. 191. Bkz. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1170429213006146&id=644172012298538&substory_index=0

ve mükafatını da kazandıran bir iştir. Buna vesile olan her şey övülmüş ve teşvik edilmiştir. Bu bazen bir selamdır. Bazen bir hediye, bir güzel ikramdır. Bazen tatlı dil, güler yüzdür. Bazen de hasta veya sağ, bir ziyarettir. İşte sizlere basit ama değerli bir örnek:

Hz. Ali şöyle anlatıyor:

“Ben, Cafer ve Zeyd birlikte Rasûlullah’a vardık. Hz. Peygamber Zeyd’e:

- Sen bizim kardeşimiz ve arkadaşımızsınız, dedi. Bunun üzerine Zeyd, sevincinden sıçrayarak çıktı.

Sonra Hz. Peygamber Cafer’e:

- Sen şekil bakımından da, ahlâk bakımından da, bana benziyorsun! dedi. Bunun üzerine Cafer de Zeyd gibi sıçrayarak sevincini gösterdi. Sonra bana:

- Sen benden, ben de sendenim, dedi. Ben de sıçrayarak Cafer’in arkasından gittim⁸⁰. Rasûlullah’tan bu kelimeyi işittim ya, eğer Arap yarımadasının kızıl develerinin hepsi bana verilse onunla değişmem.”⁸¹

İnsana olan bu değer veriş acaba nedendi?

---

⁸⁰ Heysemi, IX/272; Müntehab, V/130.

⁸¹ Müntehab, V/122, 130.

Çünkü İnsan Değerlidir

İslam insana, gerek yeryüzünde halife olarak yaratılması,⁸² gerek emaneti yüklenmesi⁸³ bakımından değer vermiş, onun en güzel biçimde yaratıldığını⁸⁴ ve mükerrem kılındığını bildirmiştir.⁸⁵ Kainat onun emrine amade kılınmış, hizmetine verilmiştir. Salih amellerin de en büyük bölümü ahlaktır. Bir yerde insanın üstünlüğü, ahlaken üstünlüğüne bağlıdır. Allah Teala: “Sizin en değerliniz, Allah’tan en çok sakınanınızdır.”⁸⁶ buyurmaktadır. Gerçekten İslam’da üstün insan, ahlaken bütün insandır.

İman, amel ve ahlak olmadıktan sonra insanın bir yerde hayvanlardan bir farkı kalmayacaktır. Zira o takdirde bütün himmet ve gayreti, yeme, içme ve cinsel şehveti giderme şeklinde onlarınkinden pek farklı olmayacaktır.⁸⁷

Üstelik zararları da, elindeki kabiliyet, akıl, ilim ve teknik sebebiyle daha fazla ve daha korkunç olacaktır.

Peygamberimizde Sevgiyi İfade

Yıllar önce “Beş Sevgi Dili” diye bir kitap okumuştum. Aile ve iş ortamında sevgimizi ifade etmenin önemini ve yollarını gösteriyordu. Yaşanmış hikayelerle süslenmiş bir kitaptı. Sonra onu birisine hediye etmiştim. Bu konuyu yazarken aklıma geldi.

---

⁸² Bakara, 30, En’am, 165.

⁸³ Ahzab, 72.

⁸⁴ Tin, 4.

⁸⁵ İsra, 90.

⁸⁶ Hucurat, 13.

⁸⁷ Muhammed, 12.

İnternete sordum, yazarının Gary Chapman olduğunu söyledi. Sonra baktım, aynı kitap gençler ve çocuklar için de yazılmış. O beş sevgi dilini öğrenmek isterken Fehmiye Üzümcü'nün konuyu özetleyen bir yazısına rastladım ve sevinerek okudum.

Yazar şöyle başlamış: “Her çocuğun, çocukluk ve ergenlik yıllarında geçireceği zorluklara karşı hazırlıklı olmasını sağlayacak bir duygu deposu vardır. Çocuklarımızın duygu depolarını koşulsuz sevgiyle doldurmamız gerekir. Çünkü gerçek sevgi koşulsuzdur. Koşulsuz sevgi, çocuğu davranışlarıyla değerlendirmek yerine onu olduğu gibi kabul eder ve onaylar. Ne yaparsa yapsın (ya da ne yapmazsa yapmasın) ana babası onu sever. Ne yazık ki bazı ana babalar çoğunlukla koşullu sevgi sergiler.”⁸⁸

Doldurulması gereken “duygu deposu” kavramını hatırladım o kitaptan. “Koşulsuz sevgi” de önemli bir kavramdı. Çocuk, genç veya yetişkin olsun “insanı olduğu gibi kabul etme” hükmü de eski bir dost gibi geldi oturdu zihnime. Birden Hz. Enes ile Peygamber Efendimizin (sav) maceraları geldi gözümün önüne.

“Hz. Peygamber, Medine’ye geldikten sonra bütün Ensar kendisine hizmet etmek hususunda yarışıyorlardı. Enes b. Mâlik (ra)’in annesinin bu yarışta yapabilecek veya verebilecek hiçbir şeyi yoktu. Bundan dolayı hemen Enes (ra)’i elinden tutarak Rasûl-i Ekrem’in huzuruna çıktı: “Ya Rasûlullah, ben fakir bir kimseyim. Sizlere yardım edecek bir şeyim yok. Bu oğlumdur, yardım etmek ve hizmetinizde bulunmak üzere sizlere

---

⁸⁸ Fehmiye Üzümcü, Hz. Muhammed (sav) ve Sevgi Dili, <http://www.sonpeygamber.info/hz-muhammed-sav-ve-sevgi-dili>

bırakıyorum. Onu kabul ediniz” dedi. Allah Rasûlü (sav) bu talebi kırmadı.

Enes b. Mâlik (ra) bu andan itibaren Hz. Peygamber’in vefatına kadar on yıl boyunca hizmetinde bulundu. Enes b. Mâlik (ra), Rasûlullah (sav)’ı çok sever, ona hizmet etmekten büyük bir onur ve huzur duyardı. Sabahları herkesten önce kalkar, peygamber mescidine giderek Rasûlullah (sav)’ın buradaki ihtiyaçlarını karşılardı. Allah Rasûlü (sav) şayet oruca niyetlenecekse sahur yemeğini hazırlar ve sahurdan sonra da onunla birlikte sabah namazını kılardı. Enes (ra), Peygamberimiz’in hizmetine girdikten sonra her gün sabah namazlarını onunla birlikte eda etmiştir.

Rasûl-i Ekrem (sav)’in eğitim ve öğretim tarzına, insanlara, özellikle de çocuklara karşı davranışlarına ve diğer ahlâkî uygulamalarına dair pek çok rivayet Enes b. Mâlik (ra) kanalıyla gelir. Nitekim o, uzun süre Allah Rasûlü (sav)’nün yanında kaldığını, her zaman onun istediği gibi davranmadığını, bununla birlikte ondan bir defa bile azar işitmediğini, bir hatası yüzünden kendisini uyuracak olan hanımlarını, “Bırakın çocuğu! O Allah’ın dilediğinden başka bir şey yapmamıştır” diye yatıştırdığını nakleder. Dolayısıyla Hz. Peygamber’in bilhassa çocuk ve gençlerin eğitimiyle ilgili eşsiz örnekliliğini Enes (ra)’in rivayetlerinde bulmamız mümkündür.”⁸⁹

Beş Sevgi Dili

Fehmiye Üzümcü şöyle devam ediyor: “Çocuklarımızı eğitmemiz ve disipline sokmamız gerekir ama tabii ki sevgi

---

⁸⁹ Prof. Dr. Adem Apak, Hz. Peygamber’e Hizmetiyle Tanınan Sahabi Enes b. Mâlik (ra)
<http://www.sonpeygamber.info/hz-peygamber-e-hizmetiyle-taninan-sahabi-enes-b-malik-ra>

depolarını doldurduktan sonra. Bu depolar da ancak koşulsuz sevgi ile doldurulabilir. Sevgi depoları sürekli bir şekilde doldurulmaya ihtiyaç duyarlar çünkü sürekli tüketilmektedirler. İşte Peygamberimiz yıllar öncesinden sevgi dilinin de temellerini atmıştır. Onun bütün çocuklara karşı samimi bir ilgisi vardı. Yine O, bütün çocukların babası ve dedesiydi. Karşısındaki çocuğa bir yetişkinmiş gibi değer verir ve ciddiyet gösterirdi. Onların yaramazlıklarını fitratlarının bir gereği olarak değerlendirir ve onlara karşı gayet şefkatli davranırdı. Hiçbir çocuğa kızmamıştır. Çünkü O, çocuklara karşı pozitif eğitimden yana olmuştur. “Çocuğun küçüklüğünde yaramazlığı büyüklüğünde aklının çok olacağına alamettir” (Feyzü’l Kadir, 4, 310) diyerek ölçülü müspet davranışı tavsiye etmiştir.

Yazar soruyor: “Günümüzde bilim adamları tarafından ortaya atılan, çocuk eğitimi ve kişisel gelişiminde önemli bir yer tutan beş sevgi dili ile ilgili uygulamalarının, sevgili Peygamberimizin çocuk eğitimi ve koşulsuz sevgisinde çok büyük yer tuttuğunu görüyoruz. Şimdi Peygamberimiz’in çocuklara beş sevgi dili ile ilgili uygulamalarından örneklerle bakalım:

1) Hizmet davranışları: Hz. Ali’nin rivayetine göre Rasûlullah (sav) bir gün kendisini ziyarete gelir ve yanlarında geceler. Hasan ve Hüseyin bu sırada uyumaktadırlar. Bir ara Hasan hemen arkasından da Hüseyin su isterler. Hz. Peygamber derhal su kabına koşarak önce Hasan’a sonra da Hüseyin’e su verir. Bunun üzerine Hz. Fatıma (r.anha) dayanamayarak, “Hasan’ı Hüseyin’den daha fazla seviyor gibisin” deyince, “Hayır ilk defa o istedi, önce isteyene öncelik verilir.” (Müsned, 1, 101) cevabını verdi.

Abdullah b. Cafer, “Bir seferden dönünce biz onu karşıladık, yanımda ya Hasan ya da Hüseyin olurdu. O da birimizi önüne diğerimizi arkasına alarak Medine’ye getirirdi.” (İbn Mace, Edeb, 48)

2) Fiziksel temas: Rasûlullah (sav) çocuklara her zaman yakın olmuş, ağlayan bir çocuk gördüğünde onları okşayıp öperek susturmuştur. Bu konuda bir de müjde vermiştir: “Kim ağlayan bir çocuğu sakinleşinceye kadar gönüllerse Cenab-ı Allah cennette ona memnun oluncaya kadar ikramda bulunur.” (Deylemi, 2, 147/a)

Hz. Peygamber, “Çocuklarınızı öpün, zira her öpücük için size cennette bir derece verilir ki her iki derece arasında beş yüz yıllık mesafe mevcuttur. Melekler öpücüklerinizi sayarlar ve sizin için yazarlar.” (Müsnedü Zeyd İbn Ali, 505)

Usame bin Zeyd şöyle rivayet etmiştir: “Rasûlullah (sav) beni alır, dizi üzerine oturturdu. Hasan’ı da öbür dizine oturturdu. Sonra bizi göğsüne bastırır, “Allah’ım bu ikisine rahmet ihsan eyle. Çünkü ben, bunlara hayır ve saadet diliyorum.” (Buhari, Kitabü’l-Edeb, 22) derdi.

Fiziksel temasın en güzel örneği kucaklayıp öpmektir. Hz. Peygamber’in, “Kokusu cennet kokusundandır” (Mecmeu’z-Zevaid, 8, 156) dediği çocukları kucaklayıp öpmesi o kadar çoktur ki sık sık Hasan ve Hüseyin’i çağırıp onları koklar ve bağrına basardı.

3) Nitelikli beraberlik: Hz. Peygamber torunlarıyla arasına engel koymaz, onların psikolojilerinden çok iyi anlardı. Onlarla nitelikli zaman geçirmeyi hiç ihmal etmezdi. Rivayet

edildiğine göre Rasûlullah (sav), Hasan ve Hüseyin’i sırtına almış ve ellerini yere koyup yürürken, “Ne güzel, ne güzel! Sizler ne güzel süvari, deveniz de ne güzel” dediği defalarca görülmüştür. (Kenzü’l Ummal, 16, 271)

4) Armağanlar: Rasûlullah (sav)’a bir keresinde Habeşistan Necaşi’sinden içinde altın bir kolye bulunan birkaç parça hediye gelmişti. Hz. Peygamber’in kızı Zeynep’in iki çocuğundan birisi olan Umame bir köşede oynuyordu. Hz. Peygamber bu kolyeyi ailesinden en sevgili olana hediye edeceğini söyledi. Hz. Peygamber’in eşleri bu şerefin Hz. Aişe (r.anha)’ye ait olacağını düşündüler. Fakat Rasûlullah (sav) Umame’yi çağırdı ve kolyeyi onun boynuna taktı. Kendisine güzel bir hediye sunulunca onu cemaatin en gencine vermesi âdetiydi. (Afzalurrahman, Siret Ansiklopedisi, İstanbul 1990, cilt: 2, s. 235.)

5) Onay sözleri: Sâib b. Yezid’in hatırası, Hz. Peygamber’in selam veren çocukları onaylaması ve takdir etmesi bakımından önemlidir. Kişisel gelişimi sağlaması bakımından da önemlidir. Sâib b. Yezid der ki: “Biz çocuklarla oynuyorduk. Yanımızdan Hz. Peygamber geçti. Ben arkadaşlarımdan ayrılarak selam verdim. Selamımı aldı ve sen kimsin, diye sordu. Ben Sâib b. Yezid dedim, “Allah seni mübarek kılsın” dedi.” (Mecmeu’z-Zevaid, 9, 409)

Günümüzde bilim adamları tarafından ortaya atılan, çocuk eğitimi ve kişisel gelişiminde önemli bir yer tutan beş sevgi dili ile ilgili uygulamalarının, sevgili Peygamberimizin çocuk eğitimi ve koşulsuz sevgisinde çok büyük yer tuttuğunu görüyoruz.

Peygamberimiz kendi çocuklarına, torunlarına ve diğer bütün çocuklara davranışları ve eğitim metodu ile farklı bir yaklaşım sergileyerek çağımız anne-babalarına rehberlik etmektedir. “Şüphesiz, sizin için, Allah’ı ve ahiret gününü umanlar ve Allah’ı çokça zikredenler için Allah’ın Rasûlü (sav)’nde güzel bir örnek vardır.” (Ahzab, 33/21)”⁹⁰

---

⁹⁰ Fehmiye Üzümcü, Hz. Muhammed (sav) ve Sevgi Dili,
<http://www.sonpeygamber.info/hz-muhammed-sav-ve-sevgi-dili>

HZ. PEYGAMBERDE İNSAN KAZANMA

Kalbin Değeri

İnsanın asıl kimliği kalbindedir. İnsanın kemali gönül güzelliğinde, yürek zenginliğindedir. İnsanın aslı, özü, değeri, velhasıl her şeyi, göğsün sol tarafında, yumruk gibi, atarak kan dolaşımın temin eden organın bulunduğu yerde yaratılan, maddesi görülmeyen manevi organımızdır. Orası imanın merkezidir. İnsan ruhunun bütün donanımı, sevgi ve nefret gibi duyularının merkezi de orasıdır. Beden ikliminin sultanıdır. Vücutta onun buyruğu geçer. Bütün organlara o hakim olur.

Aynı zamanda Allah Teâla'yı en iyi bilen ve hisseden de orasıdır. "Gerçek mü'minler yanlarında Allah zikredilince kalbleri titreyenlerdir"⁹¹.

"Şüphesiz maddi gözler köretmez ama göğüslerde olan kalpler körelir".⁹²

---

⁹¹ Enfâl, 8/2.

⁹² Hacc, 22/46.

"İnananların kalpleri Allah'ı anmakla yatıştır. İyi bilin ki kalpler ancak Allah'ı anmakla yatıştır" (er-Râd, 13/28). "Allah onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir"⁹³.

Bu âyet-i kerimeler imanın kalple alâkalı olduğunu anlatmaktadır. Aynı konuda bir başka âyette şöyle buyurulmuştur:

"Hayır, onların işleyip kazandıkları şeyler kalplerinin üzerine pas olmuştur".⁹⁴

İslam'da kalb veya gönüle çok geniş yer verilmiştir. Allah sevgisinin muhafaza edileceği yer, sevgi, şefkat, merhamet, muhabbet, kin ve nefretin hissedildiği ruhun ulvî bir özelliği olduğu kabul edilmiştir. Önemine bakar mısınız:

"İnsan vücûdunda bir et parçası vardır o düzelirse bütün vücut düzelir, o bozuk olduğunda bütün vücut ifsâd olur. İyi bilin ki, işte o et parçası kalbtir".⁹⁵

Ma'rifet yani Allah'ı bilmek ve tanımak kalbin işidir (bk. Buhârî, İmân, 13). Hased, gazab ve nefret gibi kötü duygular kalpte bulunduğu gibi imân, Allah korkusu, hilm ve takva da kalbe ait fiillerdir (Nesâî, Cihâd, 8; Müslim, İmân, 230; Tirmizi, Fiten, 26; Ahmed b. Hanbel, V, 71).

İyi bir Müslüman olmak, Allah Teâlâ ile iyi bir ilişki kurmak, ona sesimizin duyurulması, yalvarmalarımızın kabul

---

⁹³ bakara, 2/7.

⁹⁴ Mutaffifin, 83/4.

⁹⁵ Buhârî, İmân, 39; Müslim, Musâkât, 107; İbn Mâce, Fiten, 14.

kabul edilmesi içinde gerekli olan da yine kalbin “selim” kılınmasıdır. Yani kötü duygu ve hasletlerden uzak tutulması, iyi huylarla bezenmesidir. Bundan dolayı örneğimiz ve önderimiz Hz. Peygamber (s.a.s) dualarında Allah Teâlâ'dan selim bir kalb istemiş ve bunu ümmetine öğretmiştir.⁹⁶

Mü'mine yakışan “selim bir kalp” nasıl olur?

Allah Teâlâ'nın emir, yasak ve tavsiyelerine uyan bir kalp “selim” demektir. Öyleyse kalb'e Allah Teâlâ'nın iman ve sevgisini yerleştirmek için, onu bunun dışında kalan masiva muhabbetinden korumak gerekir. Yani mal, mülk, para, şan, şöhret, makam, mansıp gibi dünyalık şeylerin muhabbetinden uzaklaştırmaktır. Fâni olan her şeyin sevgisi geçici, yalnızca Allah sevgisi bâkidir.

Bunun en büyük alameti de, mahlukata halikin rızasını kazanmak için şefkatli ve merhametli olmaktır. Kalb ile ilgili olarak Türkçe de "Kalp kırmak, gönül almak, gönülden gönüle yol varmış ve kalbini kazanmak" gibi deyimler bir hayli fazladır. Bu da kalbin en büyük vazifelerinden birisini göstermektedir.

İmanın yerinin kalb olması, aynı zamanda imânsızlığın ve küfrün yerinin de kalp olduğunu göstermez mi?

Bundan dolayı âyet-i kerimede Allah'ın kâfirlerin kalplerini mühürlediği anlatılmıştır. Kalbin nasıl mühürlendiği meselesine gelince, mühür zarf, kap ve örtü gibi şeylerde olur. İnsanların

---

⁹⁶ Buharı, Deâvât, 33, 44; Müslim, Deâvât, 49

kalpleri ulvî ilimlerin ve bilgilerin kabı zarfı gibidir. Nitekim bir hadis-i şerifde Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

"Kul bir hata yaptığında kalbinde siyah bir leke olur, eğer günah işleyen döner, tevbe ederse kalbi parıldar. Eğer tekrar günah işlerse bu siyahlık kulun bütün kalbini kaplar. İşte bu Allah Teâlâ'nın "Hayır, doğrusu onların yaptıkları kalplerini paslandırmıştır" (el-Mutaffifin, 83/14) âyetinde anlatılmıştır"⁹⁷.

İşte kalbin mühürlenmesi bu şekilde olur. Başlangıç itibariyle ve sebep olması cihetiyle, kalbin mühürlenmesi kulun kendi hür iradesi, istemesi, tercih etmesi, yani kelimî ifadesiyle kendi "kesbi" ile olur. Yaratan Allah olması cihetiyle, kulun istemesine göre Allah Teâlâ da yaratır. Dolayısıyla kul kendi istek ve iradesiyle tercih edip yapmaya teşebbüsünden sorumludur. Yaptıkları iyi ise mükafat alır, kötü ise ceza görür.

Dil Kalbin Tercümanıdır

Haseten dil terbiyesi, üslup güzelliği fevkalade önemlidir. İnsanlarla barış ve huzur içinde iyi ilişkiler kurmaya sebep olur. Dilimizi koruyamama ise bazen başımıza olmadık kelim giydirebilir. Daha da kötüsü, bazen bu yüzden bilerek veya bilmeyerek kalp kırdığımız, gönül yıktığımız da olabilir. Sivri dilimizle istemeden de olsa birilerini üzdüğümüz, incittiğimiz olabilir. Daha kavgaları, gürültüleri, savaşları ve sonuçta sayılamayacak kadar azap çektirmeleri saymayalım.

---

⁹⁷ Tirmizi, Tefsiru Sûre, 83, 1.

Hiz. Safiyye annemizin bu husustaki sözleri, bizzat kendisinin yaşadıklarıdır. Hani, “canlı şahidi” deriz ya, işte öyle. İsterseniz önce onu ve Hayber Fethini kısaca hatırlayalım.

Hiz. Safiyye

Hiz. Safiyye (r.a) Sevgili Peygamberimiz Hiz. Muhammed (s.a.s)'in hanımlarından, yani Kur'an ifadesiyle “ümme'hâtül-Mü'minin", yani “mü'minlerin anneleri”nden birisidir. Huyey b. Ahtab adında Medine'deki yahudilerden Nadiroğullari kabilesi reisinin kızıydı. Huyey, Hiz. Peygambere (s.a.s) onun son peygamber olduğunu bilerek karşı çıkmıştı. Hatta müşriklerle işbirliği görüşmeleri de yapmıştı. Bu düşmanlığı fiili suikasta dönüştürdüklerinde müslümanlar tarafından Medine'den uzaklaştırıldılar.

Bu sürgünden sonra bu kabilenin bir kısmı Hayber tarafına gitmişti. Ahzab savaşında, Huyey de hücum edenlerle beraber gelmiş ve Kureyzaogullarını müslümanların aleyhine kışkırtmıştı.

Hayber'de yaşayan Safiyye, Hayber savaşında eşi ve babasıyla birlikte kardeşini de kaybetmişti. Kendisi de savaş esirleri arasındaydı. Hiz. Peygamber Efendimiz, Yahudiler ile bir anlaşma imzaladıktan sonra Safiyye'ye İslâm ve Yahudilik hakkındaki görüşünü sordu. Müslüman olması hâlinde kendisiyle evleneceğini, Müslüman olmadığı takdirde serbest bırakıp ailesine göndereceğini söyledi.

Annemiz Oluyor

Öldürülmeyeceğini artık kesinlikle bilen Hiz. Safiyye (r.anha) korkusuzca içinden gelerek şöyle dedi:

“Ey Allah'in Rasûlü! İslâm'ı arzu etmiş ve sen davet etmeden önce seni tasdik etmişim. Babam da senin davanın doğruluğunu itiraf ederdi. Fakat ırkçılık onu götürdü. Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin Allah'ın Rasûlü olduğuna kesinlikle inanıyorum”.

Onun İslamiyet'i kabul etmesi üzerine Peygamber Efendimiz (sav) onu önce âzat etti. Sonra “hürriyetine kavuşmasını” “mihri” sayarak nikahladı. Hayber seferinin tamamlanmasından sonra Medine'ye dönerken bir konak yerinde onunla evlendi.

Şu İnceliğe Bakar mısınız?

Evet, çok zorlu bir fetihtir Hayber. Ama sonunda zafer Müslümanlarıdır. Mümbit arazilerin gelirini Peygamber Efendimizin (sav) ve İslamiyetin aleyhinde paralı asker toplamaya harcayan fitne yuvası Hayber, Yahudilerin elinden alınmıştır. Artık orası zengin bir barış yurdudur. Esirler arasında reisinin kızı Safiyye de vardır. Peygamberimiz onlarla iyi ilişkiler kurmak, gönüllerini almak ve İslam'a ısındırmak için onunla evlenir. Hz. Peygamber, mecbur kalmadıkça savaşmaz, savaş olmuşsa ise, “mağluplarla uzlaşma ve anlaşma” anlayışının bir gereği olarak sonunda güzel bir hareketle karşı tarafın gönlünü almaya çalışırdı. Hayber savaşı sonrasında da Yahudi topluluk ile Müslümanlar arasında olumlu bir irtibatın başlamasını temin maksadıyla bu hanım ile nikâhlanmaya karar vermişti.

İşte o günlerden bahsederken şöyle der annemiz:

- Ben ahlâk bakımından Resûlullah'tan, daha güzelini görmedim. Beni geceleyin Hayber'de devesinin terkisine

almıştır. Ben arada sırada dalıyordum. Başım tam eyerin sonuna değdiğinde o, eliyle başımı ovalar “Ey kadıncağız! Biraz sabret” derdi. Sahba’ya geldiğimizde “Ey Safiyye! Senin kavminin başına getirdiğimizden özür dilerim. Onlar bana şöyle böyle dediler, şöyle böyle yaptılar” dedi.⁹⁸

Safiyye akıllı bir kadındı ve bütün macerayı biliyordu. Bu yüzden ne eşine, ne de Müslümanlara bir kını yoktu. Ama vaziyetin nezaketi de ortadaydı. İşte Sevgili Peygamberimiz (sav)’in hassasiyetine bakınız ki, en muhtaç olduğu bir zamanda, her şeyin farkında olmasına rağmen, onun gönlünü almak ve yeni girdiği ortama ısındırmak için çabalıyordu. Halbu ki o galip bir komutan idi. Orduları zafer kazanmış bir devlet başkanı idi. Esirler arasından alıp evlendiği bir zavallı kadına açıklama yapmak zorunda değildi. Fakat o tutmuş, savaşın haklı sebeplerini sayıyor ve ne de olsa kaybettiği yakınları için bir kadından özür diliyor, kalbine huzur ve sevinç koymaya çabalıyor!

Şu inceliğe, şu zarıflığa, şu kibarlığa, şu nezakete bakar mısınız?

Büüksün ya Resulullah (sav), çok büüksün ey efendimiz!

İrkçilik Haram

Hz. Rasûlullah (sav) Hz. Safiyye'ye hürmet ve sevgide özen gösterirdi. Çünkü çok meziyetleri olan güzel ve asil bir hanımdı. Bu yüzden zaman zaman Peygamber Efendimizin (sav) diğer eşleri tarafından kıskanıldığı ve incitildiği olmuştur. Ama o kavga yerine sabrı seçmiştir. Durumun farkına varan Sevgili

⁹⁸ Bkz. Heysemi, Mecmau’z Zevaid, IX. 15 (Taberani, Safiyye’dan).

Peygamberimiz (sav)'in öyle güzel iltifatlarına mazhar olmuştur ki, sevinci üzüntüsünden kat be kat fazla olmuş, adeta buna vesile olduğu için olaya da onlara da memnun kalmıştır.

Hiz. Safiyye (r.anha) faziletli, ibadete düşkün, yumuşak huylu, cesur ve cömert bir hanımdı. Sağlığında evini sadaka olarak bağışlamıştır. Kahramanlığına bakınız ki o, isyancılar Halife Osman (ra)'ın evini kuşattığında ona yiyecek götürmüş, buna engel olunması üzerine evinden Hiz. Osman (ra)'ın evine bir tahta uzatarak ona su ve yemek göndermeye devam etmiştir.

Her neyse, biz asıl mevzuya dönelim ve Peygamber Efendimizin (sav) güzel ahlakını anlatan ona iltifat dolu iki örneği sunalım:

Hiz. Safiyye (r.anha)'nin Yahudi bir aileden gelmesi Hiz. Peygamber'in diğer hanımları arasında konu olmuş, Hiz. Âişe (r.anha) ile Hiz. Hafsa (r.anha)'nın bunu ima ederek kendilerinin Rasûlullah (sav) ile aynı soydan geldiklerini söylemelerine üzülmüştür. Durumu Hiz. Peygamber'e arz ettiğinde, Allah Rasûlü (sav) şu sözleriyle onu hem teselli etmiş, hem de sevince boğmuştur:

“Benden nasıl daha hayırlı olabilirsiniz ki, eşim Muhammed, babam Harun, amcam Musa'dır deseydin ya!”⁹⁹

Sen misin Öyle Diyen?

Yine bir hac yolculuğunda Safiyye (r.anha)'nin devesi hastalanınca Rasul-i Ekrem (sav) diğer bir hanımı Zeyneb bint

⁹⁹ Tirmizî, Menâkıb, 63; İbn Sa'd, et-Tabakât, II, 108, VIII, 127; İbn Abdilberr, el-İstîâb, IV, 1872.

Cahş (r.anha)'a yanında bulunan fazla develerden birini ona ödünç vermesini söylemişti.

Zeynep de nazlı bir annemizdi. Kim bilir nasıl bir duygu ile verdiği cevap hiç hoş değildi:

“Devemi bir Yahudi’ye mi vereceğim?”

Hz. Peygamber (s.a.s) onun bu sözünden çok müteessir olmuş ve Hz. Zeyneb ile üç aya yakın yanına gidip görüşmemiştir.¹⁰⁰

Laf yapayım derken gaf yapan Zeynep annemiz fiilen aldığı bu acı karşılıktan ötürü kim bilir ne kadar üzölmüşse, muhtemeldir ki Sayye annemiz de bu koruma karşısında o kadar teselli bularak sevinmiştir!

Kalbi Korumak

Kalp durmadan deprenir. Durduğu yerde durmaz bir türlü. “Şurada dur” dersin, ama söz dinleyen kim? Durmadan dolaştığı, alt üst olduğu için ona “kalbolmak, evrilip çevrilmek fiilinden türetilmiş olan “kalp” ismini vermişler. Öyle değil mi?

Mesela namaza duracaksın. Kalbine dersin ki:

- Bak Allah Teâlâ'nın huzurundayız. Namaz bitene kadarhaya ve haşyetle burada duracağız.

- Tamam! Der.

---

¹⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 337–338; İbn Sa'd, et-Tabakât, II, 108, VIII, 127.

Ama bir bakmışsın ki yerinde yok. Çarşı pazara gitmiş, etrafa bakınıp geziyor, alış veriş yapıyor. Veya birisine plan kuruyor cevap hazırlıyor. Tutar kulağından huzura getirirsin, ama en ufak bir dalgınlıkta çaktırmadan arazi olmuştur.

Ne çekeriz bu kalbin elinden!

Yapma dersin yapar. Etme dersin, eder. Elden ne gelir. Olmadık düşünceler, emeller, mali hülyalar, kuruntular, planlar, programlar... Altı yok üstü yok.

O yüzden en büyük marifet kalbi ıslah ve terbiye etmek, onu temiz tutmak, huzurda edeple oturmasını sağlamaktır. Bunu başaranı büyük veli derler. Onlar, kalbin kapısında duran ve içeriye hiçbir yabancı ve zararlı girmesine izin vermeyen bahtiyarlardır. Onlar her dem Allah ile olma sırrına erenlerdir. Onlar kalpleriyle yol alan maneviyat erleridir. Onlar yüce dosta gitmekten başka maksadı olmayan, ondan aldıkları zevki başka yerde bulamayan azizlerdir. Bize düşen de onlara benzemek için “belki bir gün taklidimiz tahkike erer” ümidiyle tuşsuz taş yalamaktır.

Her neyse, buraya nereden geldik ya hu?

Peygamberimizin Endişesi

Evet, Hz. Safiyye anamızdan. Hemen anlatalım. Hani yapılan bütün işlerde kalbi korumak vardı ya, işte insanların kalbini de korumak bizim vazifemizdir. “Yahu biz kendi kalbimizi koruyamazken...” diye hemen itiraz etmeyin, netice aynı kapıya çıkar. Bakın, sui zannına sebep olacak tavır ve hareketlerden kaçınılması gerekir değil mi?

Evet!

Peki niçin?

Başka insanların kalbini korumak için. İşte buna dair peygamberimizin şu hadisi Hz. Safiyye (r.anha) anamız yüzünden rivayet edilmiştir:

Hz. Peygamber'in zevcesi Safiyye (r.anha), Ali b. Hüseyin'e şöyle haber verdi: Peygamber mescitte (itikafta) bulunuyordu. Kadınları da yanında idiler. Hava kararmış, gece bastırmıştı. Kadınlar, evlerine doğru yürüdüler. Peygamber, Huyey kızı Safiyye'ye hitaben:

- "Acele etme de seninle gideyim" dedi.

Safiyye (r.anha)'nin odası Mescide bitişik değil, biraz uzakta Umame'nin evinde idi. Derken Peygamber Efendimiz Safiyye ile birlikte dışarı çıktı. Bu sırada Ensar'dan iki kişi ile karşılaştı. Onlar Peygamber'e baktılar, sonra da ileri geçtiler. Peygamber onlara:

- "Buraya geliniz. Bu kadın, Huyey Kızı Safiyye'dir" buyurdu.

Onlar:

- "Aman Ya Rasûlallah, biz böyle bir şey düşünmeyiz." dediler.

Hz. Peygamber:

- “Şüphesiz şeytan, insanın bedeninde kanın aktığı yerde akar. Ben, şeytanın gönüllerinize bir şüphe atmasından endişe ettim.” dedi.¹⁰¹

Allah Korusun

Bakar mısınız şefkat ve merhamete! Eşini karanlıkta evine kadar götürüyor. Ve bakar mısınız kalpleri korumaya! Ashabını nasıl da esirgiyor. Çünkü şeytan boş durmaz. Ya onların kalbine bir pislik atarsa? Ya, “Peygamberimizin yanındaki kimdi? Yoksa o da yabancı kadınlarla düşer kalkar mı?” gibi iğrenç bir düşünce ile imanlarını ellerinden alırsa? Öyle ya, Peygamber Efendimizin (sav) hakkında böyle düşünmek küfürdür.

Ya bir de bunu tutup ulu orta konuşurlarsa? Bunu da münafıklar duyarsa? Ortalığı yaygaraya boğarlarsa?

“Olur mu?” demeyin lütfen. Masum Hz. Aişe annemize atılan iftirayı duymadınız mı? Sevgili Peygamberimiz (sav)’in, Hz. Aişe’nin, anasının ve babasının, samimi ashabı kiramın haftalarca kan ağladığını duymadınız mı? Kur’an-ı Kerim’de okurken veya sohbetlerde bu kıssayı dinlerken zaman zaman sizin de ağladığınız olmuyor mu?

O yüzden ne güzel davranmış Peygamber Efendimiz (sav). Ne güzel örnek olmuş ashabına, ümmetine, öyle değil mi?

---

¹⁰¹ Buhârî, İtikâf, 11–12.) (Bu konuda ayrıca bk. Ayşe Abdurrahman, Terâcimü Seyyidâti Beyti’n-Nübüvve, Kahire ts. s. 367–374; Kazıcı, Ziya, Hz. Muhammed’in Aile Hayatı ve Eşleri, İstanbul 2003, s. 299–304; Uraler, Aynur, “Safiyye”, DİA, XXXV, 474–475.

II. BÖLÜM

İSLAM AÇISINDAN İNSAN

İNSANIN VAROLUŞU

İlk Yaratılış Süreci

Canlı varlıklar içerisinde de en son yaratılan varlık insandır. Buna göre insan, kâinat ve kâinattaki diğer varlıklardan, yani bitkiler ve hayvanlardan sonra yaratılmıştır. Esasen bu insanın en mükerrem bir varlık olmasından ve kâinattaki her şeyin onun hizmetine verilmesinden kaynaklanmaktadır. Yani insandan önce, onun hayatını sürdüreceği mekân ve bu mekânın iç donanımı çeşitli aşamalardan geçirilmek suretiyle tamamlanmış, ardından da insan, yokluktan varlığa geçirilerek yeryüzüne yerleştirilmiştir.

Allah Teala her şeyden önce yerleri ve gökleri yarattı. Her yarattığını bir kanunla yarattı. Böylece yer ve göklerde güneşe, aya, gece ve gündüze dağlara, nehirlere, ağaçlara, meyvelere, tanelere ve her çeşit canlılara varıncaya kadar her şeyi belli bir kanunla, ilmî hakikatlerle, bilimsel yasalar çerçevesinde yarattı. Biz bu kanunlara “sünnetullah” diyoruz. Bütün bunlar insanın yaşamasına uygun bir zemin için yaratılmıştır. Bunlardan sonra da insan yaratılmış ve bu mahlukat ona teshir edilmiş, yani istifade etmesi, faydalanması için emrine amade kılınmıştır.

Akıllı varlıklardan meleklerin ve cinlerin yaratılışı insandan daha öncedir. Bunu Kur'an sayesinde biliyoruz. Ama bu ikisinden hangisi daha evvel, onu bilemiyoruz. Zannımızca önce mutlak hayırlı varlıklar olan melekler yaratılmış, hayra öncelik tanınmıştır. Bu yaratılış kainatın yaratılışından önce midir, sonra mıdır? "Allah'u a'lem" der, derin bir sükût ederiz.

İnsanı Yakından Tanıyalım

İnsan kimdir? Nasıl bir varlıktır? Yeryüzüne nereden ve nasıl gelmiştir? İnsan nereye doğru gidiyor? Ölüncü ne olacaktır? Bu dünyada tam karşılığını bulamadığı iyiliklerinin ve kötülüklerinin bir sonucu olmayacak mıdır? İnsanın bu dünyada görev ve sorumlulukları var mıdır, varsa nelerdir? Bu sorumluluklar yerine getirilirse ne olur, getirilmezse ne olur?

Bu ve benzeri sorular insan aklını hep meşgul eden sorulardır. Batıl dinler, felsefî akımlar, farklı dünya görüşleri bu sorulara sürekli muhatap olmuşlar ve cevap aramışlardır. Verdikleri cevaplar tatmin edici değildir. Zaten insanı her yönüyle kuşatan bir görüşü olmayanların verdikleri cevapların yanlış veya eksik olmaları haliyle kaçınılmazdır. Çünkü bunların bazıları insanın maddesini görürken ruhunu görememiş ve değerlendirememişlerdir. Bunun tam tersi de geçerlidir. O yüzden insan tarifleri de insanı tebessüm ettiren tanımlardır. Mesela bazıları insan tarifleri şöyledir:

“İnsan konuşan hayvandır”.

“İnsan gülen canlıdır”.

“İnsan alet kullanan hayvandır”.

“İnsan, akıllı hayvandır”.

“İnsan, hayvan olmak istemeyen tek hayvandır.”

Ancak evrenin yaratılışı, hayatın başlangıcı ve insanın oluşumu meselesi, müslim veya gayr-i müslim bütün bilginleri, düşünürleri, filozofları ve her meslekten ciddi insanları üzerinde düşünmeye ve kafa yorup araştırmaya sevk etmiştir. Ama ellerindeki malzeme henüz onlara bu konuda kesin bilgiler vermemiştir. Onlardan kimileri insanın tesadüfen ortaya çıktığına, kendi kendine yaratıldığına inanır, kimisi de onu tabiatın yarattığına inanır. Hatta kimileri de başka bir hayvandan, maymundan evrimleşerek türediğine inanmaktadır. İslam ile kavgası olanlar bu tür görüşlere sarılısalar da, iş komiklikten öte gitmemiş, ilmî bir değer ifade etmemiştir. İşte maymun gözümüzün önünde yaşayan bir hayvandır. Incir tohumundan incir, üzüm tohumundan üzüm meydana gelir. Bu zamana kadar hiç biber tohumundan domates meydana gelmemiştir. Aynen bu Allah Teâlâ'nın koyduğu kanun, maymunda da tecelli etmektedir. İnsanın beden yanı canlı olması bakımından hayvana benzese de, asıl onu insan eden ruh yanısıdır. Ama ona değer vermeyenlerin hayvandan daha değersiz duruma düşecekleri de yaratıcısı tarafından açıkça söylenmiştir.¹⁰²

İnsanın Yaratılışı

İnsanı en iyi bilen Allah Teâlâ'dır. Çünkü kendisi yaratmıştır. “Yaratan bilmez mi? O, en gizli şeyleri bilir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır?”¹⁰³ Öyleyse bize göre bu konudaki

¹⁰² “Onlar hayvan gibidir, hatta hayvandan daha aşağıdırlar.” (7/A'râf, 179)

“Şüphesiz, yeryüzünde yürüyen canlıların Allah katında en kötüsü, akıllarını kullanmayan (gerçeği görmeyen) sağırlar, dilsizlerdir.”(Enfâl, 22.)

¹⁰³ Mülk, 14.

en sağlıklı bilgiler, insanı yaratanın verdiği bilgilerdir. Ondan gelen sağih ve sağlam kaynaklı bilgiler bize göre mutlak doğrudur. Bu imanımızın da bir gereğidir. Biz müslümanlar için imanın ilk Őartı odur ki, görmediğimiz, ama her varlıkta eserini gördüğümüz Allah Teâlâ'ya ve peygamberler aracılığı ile verdiği bilgilere inanır ve güveniriz.

Allah Teâlâ'nın ilk yarattıkları yoktan bir var oluŐ Şeklinde olunca, haliyle maddesiz ve vasıtasız yaratılmış olacaktırdır. Hz. Adem'in ve eŐinin yaratılış maddeleri (amur ve ruh) varsa da, ilk rneği olmayan bir yaratılıŐtır. Yani anasız, babasız bir yaratılış Şeklinde olmuştur. Fakat daha sonra, babasız olarak dünyaya gelen Hz. İsa istisna edilirse, Hz. Âdem'den sonra onun neslinden gelen bütün insanların yaratılıŐlarında ana ve baba bir vasıta kılınmıştır. Bu yüzden ilk insanın yaratılışını vasıtasız, diğer insanlarınkini ise vasıtalı bir yaratılıŐtır. Öyleyse faydasız lakırdıları bırakarak sözü mutlak ilim sahibine bırakalım:

“And olsun ki, sizi yarattık, sonra Şekil verdik, sonra meleklere, 'Adem'e secde edin' dedik; İblis'ten başka hepsi secde etti, o secde edenlerden olmadı.”¹⁰⁴

“And olsun ki, insanı kuru balçıktan, iŐlenebilen kara topraktan yarattık. Cinleri de, daha önce dumansız ateşten yarattık. Rabbin meleklere: 'Ben, balçıktan, iŐlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan flediğimde ona secdeye kapanın' demişti.”¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ A'râf, 7/11.

¹⁰⁵ Hicr, 26-29.

“Sonra onu tesviye etti, ona kendi ruhundan üflledi ve sizin için sem’a, besar ve fuadlar kıldı (görme, işitme ve akletme gücü verdi).”¹⁰⁶

“Hani Rabbin meleklere 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti. Onlar da: 'Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz Seni överek yüceltiyor ve Seni devamlı takdis ediyoruz' dediler; Allah: 'Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim' dedi.

Ve Adem'e bütün isimleri öğretti, sonra eşyayı meleklerle gösterdi. 'Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin' dedi.

Cevap verdiler: 'Sen münezzehsin, Senin öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen hem bilensin, hem hakîmsin'.

Allah: 'Ey Adem, onlara isimlerini söyle' dedi, Adem isimlerini söyleyince, Allah: 'Ben gökler ve yerde görünmeyeni biliyorum, sizin açıkladığınızı ve gizlemekte olduğunuzu da bilirim, diye size söylememiş miydim?' dedi.

Meleklerle: 'Adem'e secde edin' demiştik, İblis müstesna hepsi secde ettiler, o ise kaçındı, büyüklük tasladı ve inkâr edenlerden oldu.”¹⁰⁷

Bu ve benzeri ayetlerden yola çıkarak Hz. Adem'in şahsında insan olmanın meziyetlerinin şunlar olduğunu

---

¹⁰⁶ Secde, 32/9.

¹⁰⁷Bakara, 2/30-34.

söyleyebiliriz: İnsanı Allah yaratmıştır. Önce onun bedenini çamurdan dikmiş, sonra ona ruhundan üflemiş ve onu yeryüzünde halifesi (temsilcisi) yapmıştır. Ona konuşmasını, fikirlerini ifade etmesini ve bütün eşyanın isimlerini öğretmiştir. Onu “ellerimle yarattım ve ruhumdan üfledim” diyerek mecazi olarak değer verip önemseydiğini belirtmiş ve bunun bir göstergesi olarak melekleri ona secde ettirmiştir.

İlk Aile

Allah, ilk insan ve ilk Peygamber olan Hz. Âdem'in eşi Hz. Havva'yı da şöyle yarattığını anlatarak ilk aile hakkında bilgi vermektedir.

“Ey insanlar! Sizi bir tek kişiden yaratan ve ondan da eşini yaratıp o ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendi hakkı için birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allaha saygısızlık etmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakınınız. Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir.”¹⁰⁸

Aynı zamanda bu ayet-i kerime insan hayatının temelini, kıvamının ve saadetinin aile olduğunu ifade etmektedir. Yüce Allah bu tohumun yeryüzünde bir tek aile ile başlamasını dilemiştir. Bu yüzden ilk başta bir tek nefis yaratmıştır, ondan da eşini. Böylece iki eşten bir aile meydana gelmiş oldu. "Sonra bu çiftten çok sayıda erkek ve kadın meydana getirdi."

Yüce Allah, bildiği bir iş, amaçladığı bir hikmetten dolayı insanların aralarındaki bağların kat kat olmasını dilemiştir.

---

¹⁰⁸ Nisa, 4/1.

Öncelikle ilahlık bağından başlamıştır ki bu temel ve ilk bağıdır. Ardından akrabalık bağı eklemiştir. Böylece ilk aileyi, bir nefisten meydana gelen, aynı özellik ve fitrata sahip bir erkek ve bir kadından meydana getirmiştir. Bu ilk aileden de birçok erkek ve kadın türemiştir. Bu insanların tümü öncelikle ilahlık bağında birleşmektedirler. Sonra insan topluluğunun dayandığı aile bağında birleşmektedirler.

Bu bilgilere göre insanlar arasında doğuştan veya yaratılıştan kaynaklanan bir üstünlük yoktur. Ancak Allah Teâlâ'nın katında iman ve takvada bir üstünlük söz konusudur. Yoksa insanların ırk, dil, coğrafya, cinsiyet, şöhret, makam, mevki, mal ve para derecesinden üstünlüğü gerçek üstünlük değildir.

“Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık. Şunu unutmayın ki Allahın nazarında en değerli, en üstün olanınız, içinizden takvada (Allahı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olandır. Muhakkak ki Allah herşeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkiyle haberdardır.”¹⁰⁹

Biliyoruz ki yeryüzünde çok çeşitli renk ve dillerde ırklar, kavimler ve uluslar yaşamaktadır. Bütün bunlar rengarenk bir bahçenin çiçekleri gibi yeryüzüne güzellikler bahşetmektedir. Herhalde bu bütün şekil, biçim, renk, dil ve karakterdeki insanları bir teke indirmek ne kadar büyük bir zevksizlik ve basmakalıp sıradanlık olurdu.

---

¹⁰⁹ Hucurat, 49/13

İnsan Yararılışında Aşamalar

Buna göre tüm varlıklar Allah tarafından yaratılmıştır. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Adem (a.s.) de Allah tarafından yaratılmıştır. Müfessirlerimizin beyanına göre bu ilk yaratılış bir anda değil, birkaç evrede, aşamada gerçekleşmiştir. İsteseyi bir anda da yaratabilirdi. Ama istemedi. Hikmeti neydi acaba? Belki de çok aceleci, tez canlı, duygusal insana teenni ve sabrı öğretiyordu. Her neyse, şimdi bu aşamaları Kur'an ifadeleri ile açıklayalım:

Birinci aşama, toprak (*türab*); “Allah sizi topraktan yarattı...”¹¹⁰

İkinci aşama, çamur (*tıyn*) ; “O Allah ki sizi çamurdan yarattı...”¹¹¹

Üçüncü aşama, çamurun özü (*min sülaletin min tıyn*); “Andolsun ki, biz insanı çamurun özünden yarattık...”¹¹²

Dördüncü aşama, yapışkan çamur (*tıynin lâzib*); “Şüphesiz biz onları yapışkan çamurdan yarattık...”¹¹³

Beşinci aşama, şekillenmiş kara balçık (*hamein mesnun*); “Andolsun ki, biz insanı kuru çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık...”¹¹⁴

---

¹¹⁰ Fâtır, 35/11.

¹¹¹ En'âm, 6/2.

¹¹² Mü'minûn, 23/12.

¹¹³ Saffât, 37/11.

¹¹⁴ Hicr, 15/26.

Altıncı aşama, kuru çamur (*salsâl*); “*İnsanı ateşte pişmiş gibi kuru çamurdan yarattık.*”¹¹⁵

Yedinci aşama, insan şeklini verme ve ruh üfleme; “*Onu (Adem’i) düzenleyip insan şekline koyduğum zaman ona ruhumdan üfledim.*”¹¹⁶

Bu ilk yaratılıştan sonra Hz. Adem ve ondan yaratılan eşi Havva ile insan nesli için tabii yol olan döllenme usulü devreye girer. Kur’an’daki açıklamalara bakarak insanın maddî ve ruhî hayatını başlıca dokuz evreye, aşamaya ayırmak mümkündür:

Çamurdan süzölmüş hulâsa (sülâle) ilk aşama olup aynı zamanda maden, bitki ve hayvan oluşumlarının da esasî olan fiziksel ve kimyasal süreçleri ifade eder. Rahimde karar kılan nutfe aşamasında döllenme gerçekleşir. Alaka aşamasında oluşum halindeki canlı rahime tutunmuş, asılmış durumdadır. Mudga denilen dördüncü aşamadan sonra çeşitli organlar belli belirsiz oluşmaya başlar. Beşinci aşamada kemik, altıncısında kas sistemleri oluşur. Yedinci evrede artık insan organizmasının gelişimi en güzel yaratılmış haliyle tamamlanmıştır. Sekizinci evrede ölüm, dokuzuncu ve son evrede öldükten sonra diriliş gerçekleşir. İnsanın dünyaya gelişini sağlayan embriyolojik süreçlerle ilgili olarak âyetlerde zikredilen hususlara doğrudan doğruya modern bilim açısından da yorumlar getirilmiştir.¹¹⁷

¹¹⁵ Rahmân, 55/14.

¹¹⁶ Hicr, 15/29.

¹¹⁷ DİA İnsan md. 22/ 320-323. Ayrıca bkz. Elmalılı, V, 3431-3437; krş. Fahreddin er-Râzî, XXIII, 6-10; bk. DİA. Âdem md.

İnsanın terbiyesi de iki büyük aşama geçirmiştir. İkincisi dünya hayatındaki bir imtihan olarak verilen ömür olan aşamanın ilki ruhlar aleminde olup “Kalû Bela” olarak bilinir. Bunun mahiyetini bilmek tam olarak mümkün olmayabilir. Çünkü müteşabih sayılan şu ayetten öğreniyoruz:

“Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir.”¹¹⁸

“Kalû Belâ Zamanı”

Eskiden “okuma” denen mahalle derslerine giderdik ve bize öğretilen ilk bilgilerden birisi şu olurdu:

-Ne zamandan beri müslümansın?

-Kaalu bela’dan beri.

O zaman da aramızda bu “kalû bela / dediler ki evet”in ne demek olduğunu sorar dururduk ama bir türlü tatmin edici bir cevap alamazdık. Denilen şeydu: “Allah dünyayı yaratmadan evvel, kıyamete kadar gelecek insanların ruhlarını sarı karıncalar gibi ufacak şekilde yaratıp bir meydana topladı ve onlara “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sordu. Ruhlar da: “evet, Sen bizim Rabbimizsin” dediler. İşte bu konuşmanın olduğu zamana “kâlû belâ zamanı” denir.

---

¹¹⁸ A’raf, 172.

Bu az yukarıda gördüğümüz A'raf, 172. Ayetin mealiydi. Bugün tefsirleri okuyup anlıyoruz şükür. Ama iş müteşabih ayetlere gelince, yine de son söz budur diyemiyoruz. Bu “Kalu bela” hakkında size “Kur'an Yolu” isimli özlü tefsirden bir iktibas yapmak istiyorum:

“Tefsirlerde bu âyetlere başlıca iki farklı anlam verilmiştir:

a) Eski tefsirlerde geniş yer tutan, çoğu birbirinin tekrarı mahiyetindeki rivayetlere göre Allah Teâlâ dünyayı yaratmadan önce dünyaya gelecek olan bütün insanların ruhlarını –sonraları âyetin lafzından hareketle “rûz-i elest, bezm-i elest” şeklinde terimleşen– ruhlar âleminde bir araya getirerek onları kendi varlığına tanık kılmış; kendisinin onların rabbi olduğunu yine onlara onaylatmış; bu gerçeği tasdik ettikleri yönünde onlardan söz almış ve böylece kendisi ile dünyaya gelecek bütün kulları arasında bir tür sözleşme akdetmiş; ayrıca bu sözleşme yahut taahhüde onların bizzat kendilerini şahit tutmuş veya bir kısmını diğerleri hakkında tanık göstermiş ya da –bir başka yoruma göre– bizzat kendisinin ve meleklerin bu sözleşmeye şahit olduklarını onlara bildirmiştir. Böylece insanların, “Bizim böyle bir sorumluluğumuz olduğunu bilmiyorduk” diyerek yahut inkârcılık veya putperestliği kendilerinin icat etmediğini, bunu atalarından miras aldıklarını, başka türlü bir bilgiye sahip olmadıkları için kendilerinin de bu inancı sürdürdüklerini, dolayısıyla bu hususta kendilerinin bir günahı ve sorumluluğu olmaması gerektiğini belirterek sorumluluktan kurtulmaları da önlenmiştir. İlk dönem Selef âlimleriyle sûfi âlimler, Sünnî ve Şîî kelâm bilginlerinin çoğunluğu âyeti böyle yorumlamışlardır.

b) Burada belirtilen sözleşme mecazi anlamda olup bu olay, dünya yaratılmadan önce değil, her insanın kendi bedeninin yaratılması sırasında gerçekleşmektedir. Bir görüşe göre zürriyetlerin baba sulbünde yaratılışı esnasında, başka bir görüşe göre anne rahmine yerleşip organik oluşumunu tamamlaması sürecinde Allah Teâlâ insanoğlunun doğasına ya da fitratına kendisinin varlık ve birliğini tanıma, kavrama ve dolayısıyla kendisine inanma yeteneğini yerleştirmektedir. Şu halde Allah, her insanı, iman etmesi için yeterli zihnî ve psikolojik donanıma sahip kılmakta; iç ve dış âlemde kendi varlığına ve birliğine kılavuzluk edecek birçok kanıtlar yaratmaktadır; böylece O, sanki insanlara, “Ben sizin rabbiniz değil miyim?” diye sormakta, onlar da “evet” diyerek bunu tasdik etmektedirler. İnsanın doğasındaki iman kabiliyeti bu âyetlerde temsili bir dille anlatılmış bulunmaktadır (Zemahşerî, II, 103). Nitekim başka âyetlerde de buna benzer anlatımlar mevcuttur. Meselâ Fussilet sûresinin 11. âyetinde göğün ve yerin Allah’ın yasalarına göre işleyişi, “Dahası O, duman halinde olan semaya iradesini yöneltti; ardından ona ve arza, ‘İsteyerek veya istemeyerek (varlık sahnesine) gelin!’ buyurdu. ‘Boyun eğerek geldik’ dediler” şeklinde anlatılmıştır. Mu‘tezile ve Mâtürîdî âlimleriyle bazı Eş‘arî ve Şîî âlimlerinin de bu görüşte oldukları bildirilmekte, Fahreddin er-Râzî’nin de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır (XV, 47). Başta İbn Teymiyye olmak üzere sonraki Selefler, Allah’ın insandan ahid ve mîsâk almasını, insanın psikolojik muhtevasına kendi varlık ve birliğini tanıma kapasitesi vermesi şeklinde anlamışlardır. Nitekim Hz. Peygamber’in, “Her doğan çocuk fitrat üzere doğar” anlamındaki hadisi de (Buhârî, “Cenâiz”, 93; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 18) bunu anlatmaktadır.

İlk görüş doğru kabul edildiğinde ruhların bedenlerden önce yaratıldığını da kabul etmek gerekmektedir. Ancak ikinci görüşü benimseyenler bunun doğru olmadığını savunurlar. Konu insanın bilgi alanını aştığı ve gayb alanına girdiği için âyetlerde bildirilene tasdik ederek insanlardan bir şekilde iman sözü alındığına inandıktan sonra bunun mahiyetinin ne olduğu hususunda kesin bir görüşü kabul etmek gerekli değildir. İşin hakikatini Allah bilir. 174. âyette işaret buyurulduğu üzere insana düşen görev, Allah'ın rab olduğu gerçeğini kavrayabilecek güçte yaratıldığına ve bu hususta kendisinden söz alındığına iman edip verdiği söze sadık kalmaktır.”¹¹⁹

İnsanın İki Yanı

Kafirler öteden beri insanı sadece bir beşer olarak kabul eder ve yalnız zahirî nitelikleriyle ele alırlar. Günümüzde de batı kültür ve uygarlığı, insanı hayvanlardan bir hayvan ve yeme, içme, uyuma ve nefsi arzulara ihtiyaçtan ibaret bir varlık olarak değerlendirir. Allah Teâlâ onların halini şöyle anlatır:

“Şüphesiz Allah, inanıp salih ameller işleyenleri, içinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. **İnkâr edenler ise (dünya malından ve zevklerinden) yararlanırlar ve hayvanların yediği gibi yerler.** Onların kalacakları yer ateştir.”¹²⁰

Topraktan yaratılan insanın beşeriyet yanı, Kur'an'ın ifadesiyle “unutkanlığının, nankörlüğünün, aceleciliğinin, haklı-haksız tartışmayı çok sevmesinin, bilgisizliğinin, zalimliğinin ve şehvetler, hırslar ve dürtüler karşısında zayıflığının” sembolüdür.

¹¹⁹ Kur'an Yolu Tefsiri, 2/ 623-652.

¹²⁰ Muhammed, 47/ 12.

Bu olumsuz nitelikleri bastırarak olan da, insanın ruhî, manevî yanıdır. İnsan, sadece madde olarak kalmamalı, onu ruhun emrine vererek, Allah Teâlâ'nın hilafet görevinde başarılı olmaya çalışmalıdı, rızasını kazanmalıdır. Allah Teâlâ'nın onu ahsen-i takvim (en güzel kıvam, en güzel yaratılış) üzere yaratırken o, hayvanlığı tercih ederek “esfel-i safilin / alçaklığın dibine” yuvarlanıp “canlıların en alçağı” olmamalıdır.¹²¹

İnsan aziz bir varlıktır. Kendi değerini bilir de kötülüğü emreden nefsinin ve onun en büyük yardımcısı şeytanın sözlerine, hilelerine aldanmazlarsa, veya aldanıp günah işlediklerinde atası Hz. Adem gibi hemen pişman olarak tövbe ederlerse, meleklerin önlerinde secde ettiği saygın, mükerrem kılınmış bir varlık halini alır, kâmil bir mü'min insan olurlar.

İnsan, maddî yanı olan bedeninin yeme, içme, uyuma, cinsellik gibi maddî ihtiyaçlarını gideremediği zaman rahatsız olduğu gibi; manevî unsur olan ruhunun ihtiyaçlarını da gideremediği zaman yine acı ve ızdırap çeker, sıkıntı ve bunalıma düşer, mutluluğunu kaybeder. Ruhun ihtiyaçları ise Allah Teâlâ'ya iman ve itaattir. Bu konuda emredilenler saadetine kafidir. Ama mutluluğunu artırmak istiyorsa, daha fazla ibadetlere yönelmeli, insanlara iyi davranarak hizmet etmelidir. Özellikle de Rabbini zikretmesi çok çok önemlidir. Nafîle namazlar, oruçlar, sadakalar, Kur'an okuma ve zikirler, hayır hasenat ve cihat, Allah Teâlâ'nın manevî yakınlığını sağlar. O'na yakınlaşmak için gerekli çabayı göstermek, ruhun gıdalarıdır. Beden ve ruh gibi iki unsurun ihtiyaçları ve beslendikleri gıdalar birbirlerinden tamamen ayrıdır. Ruhi gıdalar olan zikir ve

---

¹²¹ Bkz. Tîn, 95/4-5.

ibadetler yalnız başına bedeni besleyip ayakta tutamadığı gibi, bedenın ihtiyaçları olan maddî gıdalar ve zevkler de hiç bir zaman ruhu sağlıklı bir ortamda tutamaz, onu mutlu ve huzurlu edemez. “İyi bilin ki kalpler, ancak Allah’ı zikretmekle yatıştır, huzur ve rahat bulur.” (13/Ra’d, 28) Huzur, mutluluk, mutmainlik/tatmin duygusu maddî bir şey değil; mânevîdir; gıdası da mânevî olacaktır.

Allah insana, hem fücuru (günah ve kötülüğe meyli), hem takvayı (günahlardan korunmayı) ilham ettiği için insan, bir taraftan melek tabiatına, bir taraftan da hayvan tabiatına sahiptir. Ama, İslam fitratı ile yaratıldığından, akıl, vicdan ve güzele meyil gibi nimetlerle donatıldığından ve Allah’ın Kitap, peygamber, hidayet gibi lütuflarından dolayı hayra meyli önceliklidir. İnsan, kendi fitratının özelliklerini muhafaza ederek, Rabbini zikredip ibadet ederse, meleklerden olan üstünlüğünü korumuş olur. Ama melek tabiatını kaybedip yalnız maddî ihtiyaçlarını tatmin etmeyi düşünürse, hayvanlar seviyesinde bir mahluk olur. Az önce varlık nedenini “*hayvanların yediği gibi yemeye ve zevklere bağlayan kafirlerin*” nasıl cehennemlik olduklarını görmüştük.¹²²

Evet, insanın diğer canlılarla ortak yönleri vardır. Görünebilen tüm canlılar: Beslenirler, hücrelerden oluşmuşlardır, hareketlidirler, büyürler, çoğalırlar, solunum ve boşaltım yaparlar. Aynı yaratıcının aynı kanunlarına muhataptırlar. Yaratıcı ve Rableri aynı, hepsi O'nun kullarıdır. Bütün bu özellikler canlıların “hayvan”lık boyutudur. Zaten insanı “insan” yapan özellikler de bunlardan hiçbiri değildir. O, insan olmayı hayvanlarla paylaştığı bu özelliklerinden dolayı hak etmemiştir.

---

¹²² Bkz. Muhammed47/ 12.

Yeryüzünde halifelik için, diğer canlıların kendisine hizmet etmelerini gerektiren farklılık olmalıdır. Zahmet olmalı ki rahmet olsun.

İnsan, “insan” olma özelliğini, “iman” etme özelliği dolayısıyla kazanmıştır. Çünkü insan, akıl ve kalp sahibidir. Hayvanların akılları ve gönülleri olmadığından iman etmekle yükümlü değildir. Hayvanlar, Allah'a isyan edmezler; aksine haklarında konulan kanunlara uydukları için kendi yapılarıncı kulluk içindedirler. Allah'a ibadet ve itaatten de çıkmazlar. İşte insanı hayvandan ayıran en büyük özellik akıl ve iradedir. Bu cüz'î irade ile Allah Teâlâ'nın dini İslam'a gönüllü iman ve itaattir.¹²³

Öyleyse insan kendisine verilen akıl, düşünme, ifade edip konuşma, öğrenme ve yeni şeyler keşif ve icat etme, iyi ile kötüyü seçme, irade sahibi olma gibi özellikleri ile bilinçli bir varlıktır. Öyleyse dünya imtihanında bunun hırını görmeli, kendi yaratılışını, kâinatın niteliğini, kendisi ile kâinat arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu iyi kavramalı, dünyayı ahirat bilinci içinde yaşamalıdır. Unutmamalıdır ki insan, yeryüzünde Allah'ın halifesidir. (Bkz. 2/Bakara, 30; 6/En'âm, 165) Akıl, ilim ve vicdan gibi büyük kabiliyetlere sahiptir. Yeryüzündeki bütün nimetler insan için yaratılmıştır. Diğer yaratıklar onun hizmetine verilmiştir. (Bkz. 2/Bakara, 29; 45/Câsiye, 13) Bütün bunlar dünya sınavı içindir. Bu yüzden Allah'a karşı sorumludur. Yalnız ona ibadet ederek emrine itaat edecektir. (Bkz. 51/Zâriyât, 56) O'nun kanunlarıyla hayatını ve dünyasını tanzim edecek, onun dinini yeryüzüne hakim kılacaktır. Yalnız O'nun rızasını

---

¹²³ Bkz. Ahmed Kalkan, İslam Akaidi, 182-186;

kazanmak için çabalar. (Bkz. 89/Fecr, 28; 9/Tevbe, 72) İnsan, bu yanlarıyla diğer varlıklara nazaran daha üstün yaratılmıştır. Fakat kendi üstünlük ve şerefini sezmezse, aşağılığa ve esarete düşer. (Bkz. 17/İsrâ, 7, 70; 95/Tin, 4 - 5) Bütün bu ölçüleri, ilkeleri ve sorumluluklarını unutursa, kendisini unutmuş ve tanımamış olur, zalim ve cahil kalır. (Bkz. 33/Ahzâb, 72) hiç unutmamalıdır ki insan, kendine kalırsa çok zayıf ve güçsüz, Allah Teâlâ'ya inanır ve dayanırsa çok güçlü ve kuvvetlidir.

Kur'an-ı Kerim'de insanın ruh ve beden ile bunları besleyen ve geliştiren hayır ve şer tarafları anlatılmış ve insana en doğru yol gösterilmiştir. İnsanın özünde iyi ve kötü bütün özellikler potansiyel olarak mevcuttur. İnsan, bunları açığa çıkarmak ve kuvvetlendirmekle görevlidir. Bu da insanın eğitilmesini, terbiye edilmesini gerektirir. Tezkiye-i nefis ve tasfiye-i kalp dediğimiz bu ahlak ve maneviyat eğitiminin zirvesi "ihسان" mertebesidir. İhsan, "Allah Teâlâ'yı görür gibi ona ibadet etmek, her ne kadar kendisi onu göremese de onun kendisini muhakkak gördüğünü kesin olarak bilme" bilincidir. Her müslüman, "imandan ihšana" bu yolculuğu yapar. Eskiler bu manevî yolculuğa "seyr-u sülûk" derlerdi. Ahlak ve tasavvuf ilmi bunu geniş olarak anlatır. Zira İslam da baştan sona güzel ahlaktır. Şeriatın amacı da ahlaklı fert ve toplumu inşa etmektir.

İNSANIN GÖREVİ

İnsan Niçin Vardır?

İnsan Allah Teâlâ'nın karşısında yüklendiği bir emanetten dolayı sorumludur. Allah'ın yeryüzünde halifesi olmayı, onun adına iş görmeyi kabul etmiştir. Bu yüzden büyük bir sorumluluk yüklenmiştir. Bu durum Kur'an-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

“Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındılar, zira sorumluluğundan korktular, ama onu insan yükledi. İnsan bu emanetin hakkını gözetmediğinden cidden çok zalim, çok cahil bulunuyor.”¹²⁴

Burada geçen emanet: dinin emir ve yasakları, bu konuda Allah'a itaat gereği, akıl ve düşünme kabiliyeti şeklinde tefsir edilmiştir. Kader sırrı, yani Allah'ın takdirine razı olma, diyenler de vardır. İnsana verilen nefis-benlik de emanetin bir unsurunu teşkil eder. Nefsaniyet de dediğimiz benlik şuuru bütün mahluklar içinde yalnız insana verilmiştir. Eğer insandaki nefis /ene /benlik gerçek mahiyetini anlayıp Rabbine yönelmezse dünyayı zulüm, inkâr ve şirkinin dehşeti ile dolduran bir mahiyete dönüşür. O yüzden insanın dünyada niçin var olduğunu anlaması gerekir.

---

¹²⁴ Ahzâb, 33/72.

Bu kadar muazzam yaratılan ve değer verilen insanın başıboş ve serseri bırakılacağını sanmak, insan sorumluluğu ile bağdaşamaz. Bu soru Yüce Yaratıcı tarafından da çok etkili bir biçimde sorulmuştur kendisine:

“İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır? Onun aslı, atılan bir meni damlası değil miydi? Sonra ana rahmine tutunan yapışkan bir hücre oldu da, Rabbi onu yaratıp düzenledi. Ondan erkek ve dişi olarak her iki cinsi yarattı. Bütün bunları yapan, ölüleri diriltmeye kadir olmaz olur mu?”¹²⁵

Evet, bu dünyada başıboş değiliz. Bir amaç için varız. Allah Teâlâ'nın çizdiği plan şudur; O, yaşadığımız şu dünya hayatında belli bir zaman dilimi içinde bize bir fırsat ve imkan bahşetmiştir. Onun için varız. Onun halifesiyiz. Onun adına iş göreceğiz. Ve bir gün ölecek, sonra tekrar diriltilecek ve bu dünya hayatından hesaba çekileceğiz. İşte bu yüzden şu soruları sık sık kendimize sormalı ve bilincimizi sürekli açık tutmalıyız:

Niçin varız?

Varoluştan amaç nedir?

Yeryüzüne geliş gayemiz nedir?

Bu gibi sorulara, filozoflar, düşünürler, beyinlerini çatlatırcasına cevap arar ve bir türlü bulamazlarken, bulamamanın bunalımını birey, aile ve toplumla beraber yaşarlarken, her müslüman gayet kolay, gayet açık seçik, kesin bir şekilde ve mutmain olarak rahatlıkla şu basit cevabı verir:

---

¹²⁵ Kıyamet 36-40.

“Allah'tan geldik. Ona ibadet için varız, dünyaya bunun için geldik, yine O'na döneceğiz.” “İnna lillah ve inna ileyhi râciûn.”¹²⁶

Çünkü Allah Teala "Cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"¹²⁷ diye buyurmaktadır. Evet, insanın yaratılmasından, var edilmesinden asıl amaç, yeryüzüne kendisinin halifesi olarak gönderildiği Allah'ı bilmesi, sevmesi, sayması ve bunların nasıl olacağını anlatan dinini yaşaması ve yaymasıdır. Bir başka ifadeyle Allah Teâlâ'ya iman ve ibadet etmesi, onun emir, yasak ve tavsiyelerinden oluşan dinini, düzenini yaşaması ve yaşatmasıdır. Biz buna “takva” diyoruz. Takva, yani korunma. Yani, Allah Teâlâ'ya iman ve ibadet ederek, emir ve yasaklarını, yani kanunlarını yaşayarak, iyi huylarla süslenip kötü huylardan uzaklaşarak ahlakını güzelleştirip hem bu dünyada, hem de öbür dünyada mutluluğu yakalaması ve bunlar olmasaydı kendisine gelecek olan eza, bela, cefa ve cezadan korunması, kurtulmasıdır. Sorumluluk bilincinin yaşama geçmesi yani. Bütün mahlukat içinde yalnız insanın “halife” kılınması bunu gerektirmektedir. Çünkü onu yeryüzüne kendisi için “halife” kılan odur.

İbadetin anlamı İyi kavramamız gerekir. Çünkü az önce ayette gördük ki ibadet, doğrudan doğruya insan varlığının gayesini teşkil etmektedir. Dolayısıyla ibadet, namaz, oruç, zekat gibi belirli hareketlerden çok daha geniş ve kapsamlı bir kavramdır. İbadetin içeriği, doğrudan hilâfet görevini kapsar. Yeryüzünün fitne ve fesattan arındırılması, hak ve adaletin

---

¹²⁶ Bakara, 2/156.

¹²⁷ Zâriyât, 51/56.

gerçekleştirilmesi, haramların ve zulümlerin kaldırılması, barış ve huzurun sağlanması, çevrenin korunması hep bu hilafetle, o da ibadetle doğrudan ilgilidir. İbadetten başka amacı olmayan insanoğlu yaptığı bu ameller karşısında huzur ve güven hissedecektir. İşte insanın bu amaçla yaptığı her çalışma bir ibadet ve kurbiyyet olarak bir mükafat, bir ödül olarak karşılık görecektir.

Allah'a ibadet, insanoğlunun şartları aşır O'na yönelmesi ve O'nun kanunları çerçevesinde tavizsiz, engellemelere aldırmadan, kınayanın kınamasından korkmadan, yalnız Allah'ın kulluğu hesaplanarak yapılmalıdır. Oysa içinde bulunulan zaman ve zemin her zaman aynı rahatlık veya zorluk şartlarını taşımaz. Müslüman, imtihanın zaman ve zeminini kendisi belirlemediğine göre, her halükârda şartları göğüsleyecek bir iman şuuruna sahip olmalıdır. Bu da ilim ve ibadetin ortaklaşa oluşturduğu bir bilinçtir. Buna Kur'an-ı Kerim'de "furkan" denilmektedir.

"Ey iman edenler! Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız; O, size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir ve sizin kötülüklerinizi örter, sizi bağışlar. Allah, büyük lütuf sahibidir."¹²⁸

Bu ayetin tefsirinde şunlar dikkat çekicidir: "Takvâ Allah'ı saymak, O'nun rızâsına aykırı davranmaktan korunmak ve sakınmaktır. Bakara sûresinin ikinci âyetinde açıkça ifade edildiğine göre Kur'an-ı Kerim, takvâ ahlâkına bağlı olarak yaşamak isteyenlere yol göstermek için gönderilmiştir. Bu âyette takvânın üç meyvesinden söz edilmektedir: İnsanda iyi, güzel ve

---

¹²⁸ Enfal, 8/ 29.

doğruyu kötü, çirkin ve yanlıştan ayırmasını sağlayan bir akıl, sezgi gücü ve vicdan ölçütü hâsıl etmesi (furkan), Allah Teâlâ'nın takvâ sahibi kullarının günahlarını örtmesi ve onları bağışlaması.

İnsanın yaşama tarzının; aldığı gıdaların miktar, cins ve kalitesinin, psikolojik temrinlerin (alıştırmalar) ve ibadetlerle yapılan eğitimin bilgi kaynaklarını etkilediği, ilham, keşif ve sezgi kapılarını açtığı konusunda tecrübeye dayalı bir genel kabul vardır. İbadet ve bilginin imanı arttırması da, amelle zihin ve kalp arasında bir etkileşimin bulunduğunu göstermektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de takvânın, insana problemlerden çıkış yolu sunduğu, hayat yolunda yürürken önünü aydınlatan bir nur oluşturduğu başka âyetlerde de ifade buyurulmuştur (et-Talâk 65/2; el-Hadîd57/28). İnsanın akıl ve vicdanının işlevini amaca uygun bir şekilde yerine getirmesini engelleyen maddî ve özellikle mânevî faktörlere karşı takvâ ilâcının tavsiye edilmiş bulunması müminler için eşi bulunmaz bir fırsat ve imkân teşkil etmektedir.¹²⁹

İbadet ve takva, buna dayalı olarak Allah Teâlâ'nın himaye ve koruması olmasa, bahşedilmiş sınırlı özgürlüklerle nefis, şeytan ve tuğyandan oluşan bir yaşantıyla ne Allah'ın kulluğunu, ne de insan olduğumuzun şuurunu idrak edebiliriz. Çünkü insan, imtihanı gereği, aynı zamanda cahil, aceleci, zalim, zora dayanamayan, nankör, gözü doymaz, şımarık birisi olarak yaratılmıştır. Bunu bize Kur'an açıklamaktadır. Bu zâfiyetlerine karşılık insan Allah'ın kendisine verdiği irade sayesinde bütün bunlardan sıyrılarak Allah'ın rızasına ulaşabilir. Çünkü insan,

---

¹²⁹ Bkz. Kur'an Yolu Tefsiri, II, 683.

iman, iyi niyet, temiz kalp ve salih ameller vesilesiyle Allah'ın rızasını kazanabilir.

İnsan Allah'ın Halifesidir

İnsanın Allah Teâlâ'ya ibadet için yaratıldığını bildiren Kur'an'ın insana dair önemli bir beyanı da insanın yeryüzünde halife olarak görevlendirilmesiyle ilgilidir. Ağırlıklı yoruma göre hilâfet, esas itibarıyla yeryüzünü imar ve ıslah görevi olup insan bu görevin gerektirdiği güçlerle donatılmıştır. Halife kelimesinin sözlük anlamının da işaret ettiği gibi ardarda gelen nesiller boyunca insan bu görevin yükümlülük ve sorumluluğu altındadır. İnsana iyilik ve kötülüğü kavrayıp bunlardan birini seçme yeteneği verilmiştir; bu sebeple insan kendini sorumlu kılmaya yetecek bir özgürlüğe sahiptir. Olayları gözlemlemesi ve değerlendirmesi için ona göz, kulak ve kalp (akıl) verilmiş, kendisine doğru yol gösterilmiş, böylece değerlerin bilincine varmasını ve onlardan ahlâk kanununun buyurduklarını, aynı zamanda son tahlilde kendisinin de iyiliğine olanları seçmesini sağlayacak şekilde donatılmıştır.

İnsanın böyle bir görevle yükümlü olması, bu önemli emaneti yüklenmiş bulunması, onun yeryüzündeki varlığının temel anlamlarından birini ifade eder. Bu görevi yerine getirme sürecinde aşması gereken en önemli engel yine insanın kendisidir. Çünkü onun imtihan varlığı olmasının bir gereği olarak nankörlük, geçici hazlara düşkünlük, cimrilik, umutsuzluk, unutkanlık, böbürlenme, acelecilik, gerçeğe karşı direnme, inkârcılık vb. zaafı bulunmakta olup ahlâkî gelişim sürecinde bu zaafı yenmeyi öğrenmelidir. Özünde en güzel şekilde

yaratılan insan, bunu başaramadığı zaman aşağıların aşağısına düşmeye mahkûmdur.

Unutulmaması gereken bir husus da, dünya hayatının geçici olduğu ve ölümün kaçınılmazlığı karşısında insan için en akıllıca işin bu yeryüzü sınavını başarıyla geçme çabası içinde bulunması gerektiğidir.¹³⁰

İşte bazı ayetler:

"Hani Rabbin, meleklerle 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.' demişti. Melekler, 'Ya Rabbi sen yeryüzünde kargaşalık çıkaracak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz seni överek tesbih ediyor, takdis ediyoruz.' dediler. Allah meleklerle 'Ben sizin bilmediklerinizi bilirim.' dedi."¹³¹

Yaratılmış olan bu halifenin adı “insan” idi. Hayat sahnesinde imar ve ıslah görevini ifa ederek işleri düzenleyecek, Allah'ın kanunları ile nizâm-ı âlemi tanzim edecekti. Çünkü bu göreve layık biçimde, ahsen-i takvîm üzere, yani en güzel biçimde yaratılmıştı.

Halife Olmanın Anlamı

---

¹³⁰ Bkz. DİA İnsan md. Konuyla ilgili şu ayetlere bakılabilir: Âl-i İmrân 3/14; Hûd 11/9-11; Yûsuf 12/53; en-Nahl 16/4; el-İsrâ 17/83,100; el-Enbiyâ 21/34-35, 37; el-Mü'minûn 23/78; el-Mülk 67/23; el-Kıyâme 75/20-21; eş-Şems 91/7-10; el-Leyl.92/4; et-Tîn 95/4-6; el-Âdiyât 100/6-8)

¹³¹ Bakara, 2/30.

Elmalılı Hamdi Yazır, bu ayeti açıklarken, masdar olan “hilafet” kelimesinin "vekâlet gibi asâletin karşılığı olarak başkasına niyâbet etmek, yani az veya çok onun yerini tutarak, onu temsil etmek" anlamına geldiğini belirtmektedir. Halife tayin etmenin değişik sebeplerine işaret eden müfessir, buradaki sebebin sadece asilin yani Allah'ın, vekil tayin ettiği kimseyi şereflendirmek, ona ikramda bulunmak olduğunu zikretmektedir. Allah'ın, yeryüzündeki dostlarını yerşüzüne halife tayin etmesi, onların Allah katındaki değerini gösterir. Çünkü Allah, bu görevi insana -hâşâ- çaresizliğinden veya başka zorlayıcı bir sebepten dolayı vermemiştir. Ona izzet ve ikramda bulunmuştur. Bu ne demektir? Bu demektir ki: "Kendi irâdemden, kudret ve sıfatımdan insana bazı salahiyetler vereceğim, o bana izafeten, bana niyabeten yaratıklarım üzerinde birtakım tasarruflara sahip olacak, benim namıma ahkâmımı uygulayacak, o bu konuda asil olmayacak, kendi şahsına asaletle hükümleri icra edecek değil; ancak benim bir nâibim, vekilim, bir kalfam olacak, iradesiyle benim iradelerimi, benim emirlerimi, benim kanunlarımı tatbika memur bulunacak.”

Böylece yeryüzü insana emanet edilmiştir. Şuiki ayet de bunu gösterir:

“Sizi dünyada halifeler yapmış olan O’dur.”¹³²

---

¹³² Enam, 6/165.

“O nesnelere / putlara mı üstün yoksa, çaresiz kalıp kendisine yalvaran insanın duasını kabul edip sıkıntısını gideren ve sizi dünyada halifeler yapan Allah mı?”¹³³

Ancak bütün bunları yaparken teferruatta başka amaçları da olabilir insanın. Mesela yaşamasına yardımcı olması için ev bark kurması, bağ bahçe edinmesi, kazanç sağlama yollarına teşebbüs etmesi ve nihayet dünyayı imar etmesi gibi. Zaten, yeryüzünde bunları gerçekleştirecek kabiliyet ve ehliyetle yaratılan tek varlık da insandır.

Sonuç itibarıyla bir “halife” olarak bireysel amacımız yukarıda ifade edilen takvayı yakalayarak “takvalı, müttaki” bir Müslüman olmakla beraber, toplum olarak da kendi yurdumuzda Allah’ın ezeli ve ebedi biricik dini olan İslam’ın hayata hakim kılınmasını sağlamaktır. Bu hilafet görevine, yeryüzünde fitne ve fesat çıkaran küfrü ve şirki yok etmek, en azından İslam’ı diğer bütün batıl dinlere, ilke ve ideolojilere, nizam ve sistemlere üstün kılmak da dahildir. Zira onlar, dünyada barış ve huzur içinde yaşamaya manidirler.

İbadetin Yönetime Yansıması

Bu yetlerden anlaşılıyor ki, insanın yaratılış amaçlarından birisi de, en geniş anlamıyla yeryüzü yönetiminden sorumlu olmasıdır. Halife olmanın gereği budur. O halde insan, kendi toplumuna huzur ve adaleti hakim kılma görevinin yanı sıra, yeryüzünde yaşayan diğer canlıların hayatlarını devam ettirmelerinden, yeryüzündeki bitki örtüsünden, çevreden ve benzeri şeylerden de sorumludur. Aslında bu görevi de, Allah'a

---

¹³³ Neml, 27/62.

ibadet görevinin çerçevesi içinde görülmelidir. Çünkü namaz, oruç, zekât gibi şekli belirlenmiş ibadetler ve helal-haram gibi konularda Allah'a karşı görevini yerine getiren insanın, dünya hayatıyla ilgili çabaları da ibadet kapsamı içerisine girmektedir. Belirlenmiş ibadetlerini yerine getirmeyen, ahlâkî kurallara riayet etmeyen kimsenin, dünyayı imar görevini yerine getirmesi, kendisine manevî alanda herhangi bir değer kazandırmaz. Böylesi insanların hayvanlardan farkı yoktur. Hatta fazlası var; insanlar, bir de ürettikleri korkunç silahlara dayanarak fitne fesat çıkarır, haksız yere kan dökerler.

Allah'ın emirlerini yerine getiren kimsenin, dünya hayatıyla ilgili çabalarının da ibadet olarak görülmesi, din dünya ayırımını ve dine ait olan ile dünyaya ait olan gibi bir bölünmeyi, yani laiklik saçmalığını da ortadan kaldırmaktadır. Çünkü İslam'a göre hiç bir iş, dinden bağımsız, dinin hükümlerinin dışında değildir. Her ne yaparsak, dini sekiz hükmünden birisinin içine girer. O zaman nerede kaldı laiklik? Dünya hayatı, ahiret hayatının bir mukaddimesidir ve onunla sıkı sıkıya bağlıdır. Böyle bir bakış açısı, dünya hayatını olması gereken konuma oturtmuş olur. Bu takdirde dünya hayatı, aşağılık ve çirkef bir hayat değil; ahiret mutluluğunun kazanıldığı bir yerdir; kaçınılmaz bir aşamadır. Evet, dünyanın değeri de ancak İslam ile kazanılabilir.

Hep söylüyoruz; Allah Teâlâ'nın bizim ibadet ve kulluğumuza ihtiyacı yoktur. İtaatimiz ona fayda sağlamadığı gibi, isyanımız da bir zarar veremez. Aynen kurban ibadeti gibi, etini biz yeriz, derisini biz kullanırız. Allah Teâlâ'nın katına yükselen sadece niyet ve irademizin fiile dönüşerek kazanılan

sevaplardır. Öyleyse uyanık olalım, konuyu iyi kavrayalım; ibadetler, Allah'ın onlara ihtiyaç duymasından dolayı değildir. Bilakis fert ve toplum olarak bizim onlara ihtiyacımız vardır. O ibadet ve taatler, o ilahî kanunlar fert ve toplum olarak bizim hayatımızın düzene girmesi için gereklidir. Mesela, belirlenmiş ibadetlerin başında gelen namaz, insanın kötülüklerden alıkonmasını sağlar; en azından bu hedefe yardımcı olur. Oruç, yine nefsin terbiye edilmesi ve insan iradesinin güçlendirilmesi; zekât, toplumda ekonomik yapının düzenlenmesi ve insandaki mal tutkusunun frenlenmesi için bir araçtır. Kuşkusuz bu ibadetlerin daha başka dünyevî faydaları da vardır. Esas faydaları da ahiret mutluluğuna sebep olmalarıdır. Ama unutulmamalıdır ki, nice yararları olan tüm ibadetleri biz, bu faydalarından dolayı değil; Allah'ın emretmesinden dolayı, O'nun rızası için yerine getiririz. O da bizi dünyada ve ahirette fazlasıyla ödüllendirir.

İnsan Kur'an'da aynı zamanda “cahil, aceleci, zalim, zora dayanamayan, nankör, gözü doymaz, şımarık birisi” olarak da açıklanmaktadır. Bir imtihan gereğidir bu. Vazife, bu duyguları itidale, orta yola çekerek ıslah etmek ve kendilerinden hayırlı bir şekilde faydalanmaktır. Bunu başarabilirsek görürüz ki bu duygular aslında dünya hayatı için gereklidirler.

Evet, bütün bu zâfiyetlerine rağmen insan Allah'ın kendisine verdiği irade sayesinde bütün bunlardan sıyrılarak veya kısmen ıslah ederek O'nun rızasına ulaşabilir. Bu çabaya “nefisle mücadele”, bunda başarıya götüren usul ve uygulamalara da kısaca “tezkiye” ve “tasfiye” diyoruz. Yani imanı tahkike, güzel ahlakı da kemale erdirme çaba ve gayreti. Bundan bahseden ilim dalı da ahlaktır. Akaid, fıkıh ve ahlak ilminin öğrettikleri ile

içtenlikle amel ederek rıza-i ilahîye erişmek, varoluş amacımızdır.

Haklar Ve Hürriyetlerde Onur

Aslında insan söz konusu olduğunda gündeme gelen ibadetler ve emanetler, haklar ve hürriyetler ve bunların gereğinin yerine getirilebilmesi imkânı, insanın onurlu bir yaşam sürmesinin vazgeçilmez unsurudur. Çünkü hak, “hukukun koruduğu menfaat”; insan hakları da, “İnsana insan olduğu için, diline, dinine, ırkına, cinsiyetine, milliyetine, sosyal statüsüne ve rengine bakılmaksızın tanınan haklar” şeklinde tanımlanabilir. Ayrıca insan haklarını, “insanın sahip olduğu özgürlüklerin belirgin ve kullanılabilir hâle gelmesi” şeklinde tanımlamak da mümkündür.¹³⁴

Ayet ve hadislerde hak kavramı, “doğru, gerçek, görev, sorumluluk, borç” gibi anlamları yanında “korunması, gözetilmesi ya da sahibine ödenmesi gerekli olan maddi ve manevi imkân, değer, pay, eşya ve menfaatler” için de kullanılmıştır.¹³⁵

Yaşar Yiğit, insan hak ve özgürlüklerinin temeli olarak insan onuru için, her durumda mutlak olarak korunması ve saygı gösterilmesi gereken temel bir değer olarak bakar. Çünkü onun ifadesiyle “onur; bir yönüyle insanın kendisine duyduğu öz saygı, izzetinefis anlamına gelirken, diğer yönüyle de bir insana başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değere, gurura ve şerefe vurgu yapar. Aslında her iki anlamda da onur, insanın duyan, düşünen ve özgür bir varlık olarak taşıdığı değeri, şeref,

¹³⁴ Bkz. Yaşar Yiğit, Temel Hak ve Hürriyetler Bağlamında İnsan Onuru, Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2013, sayı 268, s. 11-14.

¹³⁵ Bkz. Zariyat, 51/19; Mearic, 70/24; İsrâ, 17/26; Rum, 30/38.

haysiyet ve itibarı ifade etmektedir. (Musa Bilgiz, Kur'an'da İnsan Onuru, s. 11.)

Vahiy geleneğinin son halkası olan dinimiz İslam, insan için vazgeçilmez nitelikte olan onur kavramı üzerinde hassasiyetle durmuş, insan haysiyetini zedeleyen ya da ihlal eden hiçbir tutum ve davranışa müsamaha göstermemiştir.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, temel hak ve hürriyetlerin varlığı insan onurunun korunmasının vazgeçilmez şartıdır. Literatürümüzde zaruriyyat olarak nitelendirilen bu haklar insanın insanca yaşaması, sağlıklı bir kişilik inşasında ve neticede huzurlu, birbiriyle uzlaşma içinde yaşayan bir toplum teşkilinde asla göz ardı edilemeyecek haklardır. Bu itibarla “Onuru yaşat ki insanlık yaşasın” söylemi oldukça manidardır. İnsanı yaşatacağımız vasat, ilahî mesajların ve Efendimizin sahih sünnetinin bireysel ve toplumsal hayatımızda etkin oluşuyla yakından ilintilidir. Çünkü Allah ve Rasulü, insanlığa hayat verecek, onu onurlu kılacak olana çağırır. (Enfal, 8/24.) “Mükerrerem” oluşu ve onurlu bir duruşu, ancak bize çizilen yolu “müstakim” bir yürüyüşle muhafaza edebiliriz.”¹³⁶

---

¹³⁶ Yaşar Yiğit, Temel Hak ve Hürriyetler Bağlamında İnsan Onuru, Diyanet Aylık Dergi, Nisan 2013, sayı 268, s. 11-14.

İNSANIN SORUMLULUĞU

İnsanın Dünya İmtihanı

İnsan, Hay'dan gelip Hû'ya, yani Allah'tan gelip yine Allah'a gitmektedir. Eceli geldiğinde her canlı gibi insan denilen canlı da ölümü tadacaktır. Dünya, ruhlar aleminden berzah alemine geçilen dar bir geçittir. Sonuç ahiret alemine ulaşmaktır. Bu alemlerin en darı, en zoru, en zahmetlisi dünya alemidir. Şu bir gerçektir ki, ölmek, yok olmak değildir. Ölüm, insanı ruhunun, geçici beden elbisesinden sıyrılıp çıkmasıdır.

İnsan öldüğünde belki fizikî yapısı durur ve zamanla yok olur. Ruh bakımından hayat devam etmektedir. Hatta bir zamanlar bağlı bulunduğu bedenle bir şekilde alakası devam eder. Ruhlar âlemini anlamamız için Cenab-ı Hak, uyku ve rüya görmeyi ihsan etmiştir. Bu yüzden uyku için "küçük ölüm" tabiri kullanılır. Ruh uykuda da bedeni terk edebilir ve rüya ile alemi gezip dolaşabilir. Bu iki vaziyet bizim ruhanî âlemin özelliklerini kabul etmemizi sağlar.

Ölüm, vazifesini yapan müslümanlar açısından korkulacak bir olay değildir. Hatta kiradan usanan insanın kendi evine yerleşmesi gibi bir şeydir. Bizim esas yurdumuz, ana baba vatanımız olan cennet yurduna, bir daha ayrılmamak üzere göç

etmek demektir. Dünya sınavının getirdiği zorlukların, sıkıntıların, yoklukların sona ermesi olduğu kadar, yıllardır ayrı kaldığımız ve özlediğimiz sevdiklerimize kavuşmak demektir.

Ama “kim için?” sorusu ortadadır. Bu anlattıklarımız iyiliği kötülüğünü geçmiş müslümanlar içindir. Kafirler veya zalimler, fasıklar ve facirler için ise ölüm büyük felaket ve azapların başlangıcıdır. Kafirler o korkunç azapta sonsuz kalacaklardır. Müslümanlar ise şayet affa mazhar olamazlarsa, günahları kadar yanacaklar, azap çekecekler, sonra cennete gireceklerdir. Bunu daha iyi anlamak için inanç bakımından insanları bir kere daha hatırlayalım isterseniz. Ama önce bu insanın sorumluluğu hakkında az bir bilgi sunalım. Ama isterseniz önce iman açısından insanları tanıyalım.

İman Açısından İnsanlar

İslâm açısından insanlar ikiye ayrılır: Mü'min, kafir.

Mü'min: Allah'a güvenen ve gönderdiklerine iman edendir. Rasûlullah (s.a.s.)'in Allah'tan getirdiği İslam'ı kalple tasdik, dille ikrar eden ve organları ile yaşarsa, “kâmil” bir mü'min olur. Müslüman bu anlamda Allah Teâlâ'nın emirlerine tam teslim olmuş adam anlamına gelir. Ama tam inanır da eksik amel ederse, büyük günahları açıktan işlerse, ona itaatten çıkmış ve günah işlemiş anlamında fâsık veya fâcir denir. Bunlar derhal günahlardan tövbe edip itaat etmeli, ihlas ve samimiyetle amel ederek istikamet sahibi olmalıdırlar. Yoksa, günahları kadar cehennemde yanabilirler. Tövbe etmek, geçmişte işlenen günahları tamamıyla af ettirebilir. Allah Teâlâ tövbeye teşvik eder, onları seveceğini ve bağışlayacağını bildirir.

Kâfir: Yalanlayan ve inkâr eden anlamına gelir. İslam Dininin tümünü veya bir kısmını inkâr edip yalanlayan, alaya alan, aşağılayan, faydasız gören kimsedir.

Kafirler kendi aralarında birkaç gruba ayrılırlar. Bunların küfrü eşittir. Allah kafirleri sevmez ve asla af etmez. Cehennemden çıkmamak üzere sonsuza kadar orada ateş içinde kalarak yanacak, azap çekeceklerdir. Kafirlerden şunlara dikkat çekelim:

Müşrik: Allah'ın zatına, isimlerine ve sıfatlarına başka bir şeyi şirk koşan, yani ortak eden kimsedir. Başka bir ifadeyle Allah'ı iman etmekle beraber, O'nun gibi bir başkasına da inanmaktır. Yai Allah Teâlâ'ya mahsus olan hakları, ondan başkasına da vermektir.

Münafık: Kalbiyle İslam'a inanmadığı halde, müslümanların yanında bir menfaat veya korkudan dolayı "müslüman görünmek" isteyen kimsedir. Yani münafıklar, mü'minlerin yanında mü'min, kafirlerin yanında kafir görünen iki yüzlü riyakâr insanlardır.

Ateist: Hiç bir dine ve tanrıya inanmayan kafirlere denir. Eskiden "dehrî" denenlere benzer zamanımızda materyalist ve pozitivistler vardır. Bunlara göre din ve tanrı diye bir şey yoktur. Bunlar şu veya bu sebeple insanların uydurdukları hurafelerdir.

Ancak yaşarken ateist olan kafirlerin çoğu ölürken bir dini kabul ederek ölürler. Hatta meşhur meseldir, "düşen uçakta ateist olmazmış".

İnsanın Sorumluluğu

İslâm açısından sorun, insanın emrine verilen bu güç ve imkânlarını iyilik veya kötülük olarak hangi değerler istikametinde kullanacağı, dolayısıyla âkıbetinin ne olacağıdır. İnsan, davranışındaki seçiminde özgür olduğuna göre, sonucundan sorumludur. Onun özgürlüğünü anlamlı kılacak olan da bu sorumluluk fikridir. İnsana seçiminin sonuçlarıyla ilgili olarak hesap soracak otorite ise, onu belli bir görevle imtihan etmek üzere yeryüzüne indiren yüce kudretin ta kendisidir. Bu otorite insanı dünyada yaşadığı sürece bu görevle yükümlü ve sorumlu kılmıştır. Yükümlülük sorumluluğu, sorumluluk da yaptırımı gerektirmektedir. Temelde bu yaptırımları koyan da aynı otoritedir. Yani mülkün biricik maliki ve muktediri olan Allah Teâlâ'dır. Üstelik bunu çok etkin bir üslup ve ifade ile insana duyurmuştur. İnsan da abes yere yaratılmadığını, başı boş bırakılmadığını, mutlaka her nimetten olduğu gibi, her söylem ve eylemden hesaba çekileceğini çok iyi bilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bu hatırlatıcı ifadeler onun her yerine serpiştirilmiştir. O yüzden en etkili kitap, en tesirli vaiz hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir. O yüzden onu tefekkür ve tedebbür ile sık okumak gerekir.

Bir müslüman için en kâmil insan, vahyedilmiş ilâhî dinlerin de kemal ufku olan İslâm'ın peygamberi Hz. Muhammed'dir; İslâm da Allah'ın insanları yarattığı fitrata paralel olan dindir¹³⁷. Şu halde dindarlık insanın başlangıçtaki kendi tabiatına bir dönüş, insanî fitratın farkına varış tecrübesidir. İnsanın mânen ve ahlâken düşüşü ise fitrattan uzaklaşması

---

¹³⁷ Rûm 30/30.

demektir. İnsanın ruhî ve aklî donanımı yeryüzünde bir yandan güzele, öte yandan yararlıya yönelen birtakım sanat ve tekniklerin icra ve icadına yol açmıştır. Bu etkinlik, esasen insanın hemcinsleriyle bir arada yaşama durumunda olmasının da gereğidir. Çünkü İslâm dini insanı yalnızca Allah’la ferdî ilişkisi içinde tanımlamakla kalmaz, onu içtimaî bir varlık alanı içinde yüksek değerleri hayata geçirmekle de görevlendirir. Esasen insanı bir ahlâk varlığı kılan da onun toplumsal bir canlı oluşudur.

Bu fikirlerin geliştirildiği ilmî disiplinler içinde kelâm ilmi öncelikle insanı Allah-kul ilişkisi açısından ele almış ve bu ilişkiyi kulların fiilleri, yani kader ve özgürlük problemi açısından açıklamaya çalışmıştır. İnsanın yükümlülük altında bulunuşu ve bunu yerine getirebilmek için gerekli olan imkân ve gücün ilâhî kudrete ve yaratmaya nisbeti ilâhî bakış açısından ele alınmıştır.

Fıkıh ilmi insanı yaratana, kendine ve yakın çevresinden başlayarak bütün insanlara ve tabiata karşı birtakım yükümlülükler taşıyan, buna uygun hak ve yetkilerle donatılmış bulunan sorumlu varlık ve hak süjesi olarak ele alır. Fıkıhta insanın ferdî ve içtimaî hayatına yön veren ve şekil yönü ağır basan normatif bir yaklaşım hâkim olmakla birlikte kural ve yaptırımlarda insanlığın genel tecrübe birikiminden hareket edildiği için tabiilik ve fitrîlik sağlanmaya, dinî ve ahlâkî yön daima canlı tutularak dinî öğretinin diğer dallarıyla bütünlük kurulmaya çalışılır.

Filozoflar ise “nefs” (ruh) kavramından hareketle insanın metafizik boyutunu, biyopsişik yapısını, bir akıl ve irade varlığı olarak mahiyetini ve eskatolojik âkıbetini incelemiş; en yukarıda peygamber olmak üzere insanı yaratılmışlar hiyerarşisinin üstüne

yerleştirmiş; onu yalnızca “düşünen ve bilen canlı” olarak değil “yaratılışı gereği toplumsal ve siyasal canlı” olarak da tanımlamıştır.

Tasavvufa gelince, zühd ahlâkı çerçevesinde niyet ve gayret kavramları üzerinde yoğunlaşmış, bir metafizik doktrin olmakla da “insân-ı kâmil” kavramını merkezîleştirmiştir. Tasavvuf doktrini açısından kâmil insan hem ilâhî tecellinin en yetkin mazharı, hem evrensel insan idesi, hem de âlemin var edilişindeki gayedir.¹³⁸

Küfür İnsanı Alçaltır

Yukarıda anlattığımız bu üstünlüğün korunması ancak iman ile olacaktır. Yani Allah Teâlâ’nın varlığına, birliğine, uluhiyyet ve hakimiyyetine iman ile O’nun son peygamberi Hz. Muhammed (sav) Efendimizin Allah Teâlâ’nın elçisi olarak O’nun katından getirdiği her habere ayrı ayrı iman ve ikrar / ifade etmesi ile olacaktır. Bu imanın tam ve kâmil olabilmesi için de O yaratıcının bilinmesi yanında ayrıca O’nun sevilmesi ve sayılması, yani O’na ibadet ve itaat edilmesi de gerekecektir. Hatta zarar ve ziyandan kurtuluş için bu iman ve salih amelin yanına bu dini başkalarına da anlatma, tebliğ ve tavsiye etme ve bu uğurda gelecek eza ve cefalara, işkence ve azaplara dayanma, direnme ve devam etme de olacaktır.¹³⁹

Yoksa Kur’an-ı Kerîm, “en güzel şekil ve kıvamında”¹⁴⁰ yaratılan bu insan, varoluş gayesinden uzaklaştığı an, “aşağıların

¹³⁸ Bkz. İlhan Kutluer, DİA. İnsan md. 22/ 320-323.

¹³⁹ Bkz. Asr Suresi 1-3

¹⁴⁰ Tîn, 4

aşağısına” indirilmiş olacağını bildirmiş¹⁴¹ ve “çok büyük ve acı bir azap ile sonsuza kadar cezalandırılacağını ifade etmiştir:

“İnkâra saplanan kafirleri ister uyar ister uyarma, onlar için birdir, imana gelmezler.”¹⁴²

Küfür kelimesinin lügat mânası "örtme"dir, kâfir de "örten" demektir. Ektiği tohumun üzerini toprakla örttüğünden dolayı çiftçi için de kâfir kelimesi kullanılmıştır. Din dilinde küfür, "hak dinin getirdiği gerçekleri kabul etmemek, onların üstünü örtmek, yok saymak"tır. Dilimizdeki "inkâr etmek" tabiri bu mânaya, diğer kelimelerden daha uygun düşmektedir.

Âyetin niteliklerini verdiği "inkâr edenler", hak din karşısındaki olumsuz düşüncelerini ve tutumlarını gizlemeyen, tercihlerim açıkça inançsızlık ve ret yönünde kullanan, zaman geçtikçe inkarcılıkla şartlanan, başka düşüncelere ve inançlara, bu arada hak dine kulaklarını tıkayan, göz ve gönüllerini kapayan kimselerdir. Kulakları, dikkat ve idrakleri ilâhî irşada kapalı olan inkarcılara nasihat ve uyarının fayda vermeyeceği, uyarıların ancak gerçeği arayan ve Allah kelâmını dinleyenler üzerinde etkili olacağı açıktır. Bu yüzden devam edilmelidir.

Hz. Peygamber inkarcılarla çok meşgul olmuş, onların İman ehline katılmalarını istemiş, gayretlerinin fayda vermediğini gördükçe de üzölmüştür. Bu sebeple Allah Teâlâ zaman zaman

---

¹⁴¹ Tin,5

¹⁴² Bakara 6. Burada inkâra saplananlardan maksad, Ebu Cehil, Ebu Leheb gibi imana gelmeyeceklerini Allahın bildiği muayyen kâfirlerdir. Bütün kafirler değildir. Zira bu ayetler indiğinde kafir olan çok insan daha sonra iman etmiştir. Bunu çelişki olarak anlamak yanlıştır.

peygamberine iman-küfür gerçeğini anlatarak onu teselli ve teskin edip âdeta şöyle demiştir:

"Habîbim! Bütün gayretlerine rağmen onların inkârdan vazgeçip imana gelmemelerinin kusuru sende ve tebliğ ettiğin dinde değildir, kusur kendi irade ve tercihleriyle inkârlarında ısrar eden, kulaklarını hak söze kapalı tutanlardadır. Sen ne kadar uğraşırsan uğraş böyle kâfirler iman etmeyeceklerdir."¹⁴³

"Allah onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de bir perde inmiştir. Bunların hakkı büyük bir azaptır."¹⁴⁴

Yüce Allah'ın onların kalpleri ile kulaklarını mühürlemesi ve gözlerine perde çekmesi, uyarıyı umursamamalarına, uyarılmanın ya da uyarılmamanın kendileri için aynı şey haline gelmesine uygun düşen bir ceza türüdür. Sebebine gelince burada sabit ve kesin bir eylemin, yani kalpleri ve kulakları mühürleme ile gözlere perde çekme eyleminin gerisinde beliren katı, hak ve hakikate karşı karanlık ve donmuş bir kalp ve akıl ile karşılaşılıyor olmamızdır.

İnkarda İnsanın Suçu

Burada "Allah böyle yapıyorsa, kulun suçu ne? Onu niye cezalandırıyor?" gibi cehaletten kaynaklanan ve sık karşılaşılan bir soruya cevabını yazalım. Böylece kitap boyunca yazılan ayetlere de doğru bir bakış açısı sunmuş olalım:

¹⁴³ Bkz. Komisyon, Kur'an Yolu, DİB Tefsiri, I. 22.

¹⁴⁴ Bakara 7. Benzer ayetler için bkz. 61,5; 6,110; 4,155.

“Kur’ân-ı Kerîm’de insanların doğru yoldan sapmaları (dalâlet) veya doğru yolu bulmaları (hidayet), iyilik veya kötülük yapmaları, bunlardan birini tercih etmeleri (irade, meşîet); hakikate his, düşünce ve idrak kapılarını kapamaları (mühürleme, perdeleme) sonucunu doğuran fiiller birçok âyette Allah’a nispet edilmekte, Allah’ın onlara böyle yaptığı, yaptırdığı ifade edilmektedir. Allah Teâlâ ilim, hikmet ve adalet sahibi olduğuna göre hem kullarına, onların irade ve etkileri olmadan günah işletmesi, onları doğru yoldan saptırması, kalplerini mühürlemesi hem de bunlardan dolayı kullarını ayıplaması, cezalandırması düşünülemez.

Ayrıca pek çok âyet ve hadiste kulların iradelerinden, belli alanlarda hürriyete sahip olduklarından ve serbest tercihleriyle yapıp ettiklerinin iyi veya kötü sonucunu elde edeceklerinden söz edilmektedir. Aklın hükmünü ve naklin (vahiy) rehberliğini birlikte değerlendiren Ehli sünnet âlimleri şöyle bir sonuç çıkarmışlardır:

Kader Allah’ın ezeldeki bilgisi ve hükmü, kaza ise yaratılmışlar âleminde kaderin icrasıdır, yerini bulması ve uygulanmasıdır. Kulların hür ve serbest buldukları alanda ne yapacaklarını, neyi tercih edeceklerini ezelde bilen Allah Teâlâ, o alanda kader ve kazâsını bu hür tercihe uygun kılmıştır. Bu düzeni kuran güç ve irade, varlıklara mahiyet ve özelliklerini veren yaratıcıdır. Bu noktadan bakıldığında kulun serbest iradesiyle yaptığı fiiller de dahil olmak üzere her şey O’nun ilim ve iradesine uygun olarak oluşmakta ve gerçekleşmektedir. O istemeseydi kul irade ve tercih sahibi olamazdı; hayrı veya şerri, doğruyu veya yanlış, küfrü veya imanı tercih edemezdi; kulağını hak davetine açamaz veya tıkayamazdı. Bu anlamda "hidayete erdiren, saptıran, mühürleyen, hayrı veya şerri işleten Allah’tır." Bu makro düzeyden mikro düzeye inilerek kulun hayatı, idrak ve şuuru içinde olup biten davranışlara bakıldığında, kula ait hürriyet, irade ve tercih ortaya çıkmakta, etkili olmaktadır.

Davranışları değerlendirmeye, aidiyeti tespiti böyle yaklaşıldığında, doğru veya yanlış yola giren, hayır veya şer işleyen, mümin veya kâfir olan, idrakini sınırlayıp karartanın, kulun kendisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayet ve hadisler farklı üsluplarla bu iki bakış açısını da dile getirmekte, gerçeğin her iki yönden de görünüşünü vermektedir. Nitekim Nisa sûresinin 155. âyetinde kâfirlerin kalplerinin kılıflanması veya mühürlenmesi, onların irade ve tercihlerini bu yönde kullanmış olmalarına bağlanmıştır. Yûsuf sûresinin 105. âyetinde de kâfirlerin yer ve göklerde mevcut olup Allah’ın varlık ve birliğini gösteren nice delili (âyet) görmemek için yüzlerini çevirip geçtikleri ifade

edilmiş, böylece "kalplerin kılıflanması ve mühürlenmesi"nin mânasına, sebebine ve bu oluşta kulun tesirine ışık tutulmuştur.

Şu hadîs-i şerif de konuya bir başka yönden açıklık getirmektedir: "Mümin bir günah işlediğinde onun kalbinde bir nokta oluşturur. Kul tövbe eder, günahı terkeder ve pişmanlık duyarsa kalbinden o lekeyi siler; aksine günaha devam eder ve arttırırsa leke de artar, sonunda bütün kalbini kaplar ve kilitler. Allah'ın "Hayır! Doğrusu şudur ki, yapıp ettikleri kalplerini kaplayıp karartmıştır"[Mutaffifin 83/14] buyruğundaki "karartma"dan maksat budur."¹⁴⁵

Sonuç olarak insanlara ceza ve azap görmelerini gerektiren günahları işleten, onları buna mecbur barakan Allah değildir. Onlara irade, tercih, güç gibi imkânları ve kabiliyetleri veren Allah'tır. Bunları O'nun rızâsı veya gazabı yönünde kullanan, sarfeden -ki, bu sarfa "kesb" denilmiştir- insandır. Dünyadan göçüp giderken insanın elinde ya cennetin anahtarı ya da cehennemin ateşi vardır. Bunları o kesbetmiştir. Dünya hayatı, sermayesi ömür olan bir ticarettir, bunlar da kulun elde ettiği kazanç veya uğradığı zarardır"¹⁴⁶.

Bu konu ileride insanın sorumluluğu olarak tekrar yazılacaktır. Şu şimdi yazacaklarımız da bu açıdan önemlidir.

İnkârın Düştüğü Korkunç Seviye

İnsanlara verilen bilgi edinme ve bilgiden yeni bilgilere ulaşma kabiliyeti doğru kullanıldığı takdirde yaratıcı Allah'ın varlık ve birliğine kolayca ulaşmak mümkündür. Çünkü yerlerde ve göklerde yaratılan varlık birer ayet ve işaret olarak bu hakikati haykırmaktadır. Kuvve halinde, yani potansiyel olarak insanda mevcut olan bu bilgiye rağmen onun bu bilgilere gözünü kapaması ve Allah'a ortak koşması, O'nu bırakıp başka varlıklara tapınması veya itaat etmesi veya her şeyin kendiliğinden ve bir tesadüf sonucu oluştuğuna inanması "bile bile şirk koşmak ve inkâr etmek" sayılmaktadır. Çünkü bu inanç ve anlayış, bu inkâr

¹⁴⁵ Tirmizî, "Tefsir", 5; İbn Mace, "Zühd", 29.

¹⁴⁶ Kur'an Yolu:I/22-24.

ve şirk, insanın fitrat ve tabiatına, potansiyel bilgisine ters düşmektedir. Yani insanlığına ters düşmektedir.

İnsanı yaratan Allah Teâlâ buyurur:

“Allah katında, yeryüzündeki yürüyen ve sürünen canlıların en kötüsü, gerçeği akletmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.”¹⁴⁷

M. es-Sabûnî “Safvetu't Tefasîr” isimli eserinde bu ayetlerin açılımını çok net söylüyor: “Yaratıkların ve yeryüzünde yürüyen hayvanların en kötüsü, hakkı işitmeyen sağırlar ve hakkı söylemeyen dilsizlerdir. Bunlar, kişinin hayırla şerri birbirinden ayırma gücü olan akli kaybedenleridir. Bu âyet, Abdüddar oğullarından bir grup hakkında inmiştir. Onlar: "Biz, Muhammed'in getirdiklerine karşı sağır ve dilsiziz" diyor ve Ebu Cehil ile birlikte Rasulullah'a karşı savaşmaya yöneliyorlardı. Âyet, kâfirlerin köpekten, domuzdan ve eşekten daha kötü olduklarını bildirmek suretiyle onları son derece şiddetle yermektedir. Çünkü onlar duyu organlarından istifade etmediler. Böylece her adîden daha âdi oldular.”

Bunu sözler, ilgili bazı ayetlerin ifadesidir. İnsanı yaratan Yüce Yaratıcının ifadesidir. Aman dikkat; onun sözünü beğenmemek veya çirkin görmek insanı Müslüman ise de dinden çıkarır. Ama aldığı cahili eğitimle Batı Kültürü ile yetişmiş nice maddeci düşünce zebunu sözde Müslümanlar, bu ayete hayretle bakarak, manasını kabul edilemez aşırılıkta bulurlar. Onlar bu kafa yapılarıyla nerdeyse Müslümanlar için dedikleri “fundamentalist, kökten dinci, aşırı dinci” suçlamalarını -neuzü

---

¹⁴⁷ Enfal, 22.

billah- Allah Teala için dahi diyeceklerdir. Çünkü onlara hümanizm, insancılık öğretilmiştir. Oysa bu küfür, Allah Teâlâ'nın bütün açıklamalarına ve onca ayet ve mucizelerine rağmen hala iman etmeyerek Peygamber'e sırt çevirip emirlerine burun kıvrırmak, değerlendirme yeteneğini kaybetmemiş bir kalbi ve düşünen bir aklı bulunan herhangi bir insanın yeltenemeyeceği çok çirkin bir davranış olacaktır.

Bu noktada "canlılar" deyimini de tam da yerine oturmaktadır. Ayette geçen "ed-devvab", "yürüyen ve sürünen canlılar" demektir ve insanları da kapsamaktadır. Çünkü insanlar da yeryüzünde kımıldarlar, yürür ve yer değiştirirler. Ancak bu deyim genellikle hayvanlar için kullanılır. Aşağılama anlamı da buradan kaynaklanmaktadır zaten.

Bu deyim bu şekilde belirsiz bırakılması manaya daha bir genellik kazandırıyor ve "düşünmeyen, gerçeği kavramayan sağır ve dilsizler" grubuna hayvanlık kisvesini giydiriyor. Bu anlam, duygu ve düşüncede bu şekilde canlanıyor. Hiç kuşku yok, onlar böyledirler de. Bu anlamda onlar hayvandırlar. Hatta hayvanların en kötüsüdürler. Çünkü hayvanların kulakları var, ancak sadece birtakım anlaşılmaz sesler işitirler. Dilleri var, ama anlaşılır sesler çıkaramazlar. Ne var ki, hayvanlar, zorunlu yaşayışlarına ilişkin durumlarda fitratları yardımıyla kendileri için doğru olan yolu takip ederler. Ama şu 'hayvanlar', hiçbir yararını görmedikleri kavrama yeteneklerine dayanmaktadırlar. Evet, onlar kesinlikle canlıların en kötüleridirler:

"Allah katında canlıların en kötüsü düşünmeyen, gerçeği kavramayan sağır ve dilsizlerdir."¹⁴⁸

Dahası var:

“Biz cehennem için cinlerden ve insanlardan öyle kimseler yarattık ki onların kalpleri vardır ama bu kalplerle idrâk etmezler, gözleri vardır onlarla görmezler, kulakları vardır onlarla işitmezler. Hasılı onlar hayvanlar gibi, hatta onlardan da şaşkındırlar. İşte asıl gafil olanlar onlardır.”¹⁴⁹

Acı İfadeler

İnsan için acı ifadeler. Acı, ama haklı. Çünkü Onlar kendilerine verilmiş bulunan kalplerini, peygamberlerin misyonlarında hazır bulunan ve açık tutulan kalplerin aydınlanmış sağduyularını kavrayabilecekleri delillerine açmış değillerdir. Allah'ın bu evrendeki ayetlerini görmek için gözlerini açmamışlardır. Yüce Allah'ın okunan ayetlerini dinlemek için onlara kulak vermemişlerdir. Onlar kendilerine verilmiş bulunan bu cihazları boş vermişler ve onları gereği gibi kullanmamışlardı. Gaflet içinde ve düşünmeden yaşayıp gitmişlerdir.

Buradaki kalp, göz ve kulak kelimeleri, aslında duyma, hissetme, algılama, düşünme, kavrama, bilme gibi insanı bilgiye, tefekküre ve imana götüren temel insanî yetenekleri ifade etmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de insanın akıl sahibi, düşünen ve bilen bir varlık olmasına büyük Önem verilmiş, her vesile ile insanın bu yönü harekete geçirilmeye, yararlı ve verimli

¹⁴⁸ Enfal 22. Ayetlerin tefsirinde Seyyit Kutub'un ifadelerinin özetidir.

¹⁴⁹ A'raf, 179. Benzer ayetler için bkz. 46,26; 2,18; 8,23; 22,46; 2,171

kılınmaya çalışılmıştır. Kur'an'da akıl kelimesi isim olarak geçmemekle beraber, hepsi de "akletme, aklını kullanma, düşünüp taşınma" anlamında olmak üzere, çeşitli fiil kalıplarıyla kırk dokuz âyette bu kavram tekrar edilmiştir. Yüzlerce âyette geçen kalb (çoğulu kulûb) kelimesiyle birlikte fuâd (çoğulu ef'ide), lüb (çoğulu elbâb), basiret (çoğulu basâir) kelimeleri de düşünme ve bilme melekelerini ifade eder. Ayrıca nazar, re'y, tedebbür, tefekkür, i'tibar, zikir ve tezekkür mastarından fiillerle yine insanın zihnî melekelerini doğru ve verimli bir şekilde kullanmasının gerekliliği sık sık vurgulanmıştır.

Bu sebeptendir ki, âyette söz konusu yeteneklerini doğru kullanmayanlar hayvan sürülerine benzetilmiş, hatta onlardan daha şaşkın, daha akılsız oldukları bildirilmiştir. Zira hayvanların da duyu araçları olmakla birlikte duyu verilerini kullanarak bunlardan bilgi üretme, hükümler çıkarma, bilinenlerden yola çıkarak bilinmeyenlere ulaşma gibi aklî ve zihinsel faaliyetler gösterme ve sonuçta zihnini doğru bilgi ve inançlarla ve hayatını güzel davranışlarla süsleme imkânları bulunmamaktadır.

Böyle bir imkâna sahip olarak yaratıldıkları halde, bu imkânı doğru ve yerinde kullanmayan insanlar âyette hayvanlardan daha akılsız olarak nitelenmiştir. Eğer insanın dinî hayatını ve değerler dünyasını ilgilendiren görüş, düşünce ve inancı, ahlâkı, tutum ve davranışları hayvanlarla ortak yanını oluşturan aşağı duyu ve tutkularının tesiriyle yön değiştirmeye başlamışsa, artık bu insan aklının kontrolünden çıkmış, güdülerinin hâkimiyetine girmiştir. Böyle bir insan artık fiilen diğer canlılardan daha aşağı bir duruma düşmüş, gerçek mutluluk

ve kurtuluş sebeplerinden uzaklaşarak gaflet ve dalâlete sapmış demektir.

Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli vesilelerle bize bildirdiğine göre yüce Allah, böyle bir durumdan korunmaları için insanlara inanç ve amel dünyasını belirlemek üzere başlıca iki imkân vermiştir: Akıl ve vahiy.¹⁵⁰

İnsan kendine bahşedilen bu nimetleri kullanmazsa geriye ne kalır? "Onlar hayvanlar gibidirler. Hatta hayvanlardan da daha aşağı, akılsız ve sapıktırlar. Onlar gaflet içindedirler."

Bunlar etraflarını kuşatan Allah'ın evrendeki ve hayattaki ayetlerini umursamamışlardır. Kendilerinin ve başkalarının başından geçen olaylardan habersiz yaşamışlar ve bu olaylardaki Allah'ın gücünü kudretini görmemişlerdir. İşte bunlar hayvan gibidirler. Hatta onlardan da daha sapıktırlar. Çünkü hayvanların doğuştan gelen yol gösterici içgüdüleri vardır. Cinler ve insanlar ise, anlayışlı bir kalp ile, görebilen bir göz ile ve derleyebilen bir kulak ile donatılmışlardır. Onlar gerçeği kavramak için kalplerini, gözlerini ve kulaklarını açmadıklarından, hayatın önünden aldırmandan geçip kalplerini onun asıl anlamını ve amacını kavramak için kullanmadıklarından, gözleri hayatın manzaralarını ve gerçeklerini görmediğinden, kulakları hayatın duygularını ve mesajlarını derleyip toplamadığından, değerlendirmediklerinden... evet, işte bu sebepten bu durumda

---

¹⁵⁰ Bkz. Kur'an Yolu, DİB Tefsiri, II. 493-495.

onlar, sadece yönlendirici fitratlarından kaynaklanan içgüdüleri ile başbaşa bırakılan hayvanlardan daha sapıktırlar!¹⁵¹

Sonra da onlar cehennemın yakıtı olurlar!

Allah'ın lanet ve ilencine uğrayan bu “güya insanlar”, bu “meczâî insanlar”¹⁵², yeryüzünde “alçakça” yaşamaya mahkum edilmiştir.¹⁵³

Kafirlerin değeri hakkında Kur'an-ı Kerim'in yüzlerce ayetini sıralamak isterdik. Ama bu bilineni tekrar olarak kitabın hacmini büyütür diye endişe edip vazgeçtik.

İslamsız İnsanın Felaketi

Bugün ülkemizde maalesef din bağı zayıflamıştır. Bunun sebebi Osmanlı İslam Devleti yıkıldıktan sonra yerine kurulan Cumhuriyetin dini hayatın her alanından söküp atması, öğrenilmesini ve yaşanmasını yasaklamasıdır. Laikliğı dinsizlik sayarak her türlü dini faaliyetleri yasaklamasıdır. Her ne kadar din ve vicdan özgürlüğünden söz edilmiş ise de bunlar kağıt üzerinde kalmış, asla uygulanmamıştır. Yeni yetişen nesil, dinden habersizdir. Hatta aleyhte faaliyetler rağbet gördüğünden, dine karşı mesafelidir, soğuktur, hatta aleyhte tavırlıdır. Kimi eğitilmiş insanlar tamamen dinden çıkmışlardır. İşte bu yüzden maalesef topluma fitne ve fesadın hakim olmasıdır.

Hala bu olan biten acıları, felaketleri, zulümleri inkara cüret eden insanlar var ne yazık ki. Bu güzel ülkemizde kafirleri taklit

---

¹⁵¹ Bkz. Fi Zilal, ilgili ayetin tefsiri.

¹⁵² Abese, 18

¹⁵³ Tevbe, 29,

etmeyi medeniyet sanan bir kısım dinini, tarihini ve medeniyetini bilmez, bilse de değerini anlamaz insanlar, İslam devlet ve medeniyetinin bütün kurumlarını yıkarak, yerine Batının devlet yönetimini, kurumlarını ve medeniyetini yerleştirmişlerdir. Dini bir sosyal bağ olmaktan çıkarmışlar, onun yerine ırk, toprak ve dil üzerine bir velayet, sosyal sorumluluk anlayışını zorla kabul ettirmek için dayatmışlardır. Milliyetçilik, ulusalcılık adı altında çok çirkin bir ırkçılığı küfürle karıştırarak vatandaşlara “resmi ideoloji”, “devlet görüşü” olarak dayatmışlardır.

İslam hukuku yürürlükten kaldırılıp yerine Batıdan kanunlar tercüme edilip konunca, haliyle fitne ve fesat alabildiğine yayılmıştır. Yaşanan, fitne ve fesat İslamsızlıktan kaynaklanan inkar, küfür, şirk, zulüm ve suçların toplumu sarmasından ve sarsmasından başka bir şey değildir. İslam, yaratılışa uygun doğru ve faydalı düşünce ve davranışlar bütünüdür. Bu davranışlar ile tabiat, çevre ve üzerindeki canlılar arasında büyük bir mutabakat ve uyum vardır. Çünkü ikisini de yaratan ve varlığını devam ettiren kanunlarını koyan aynı yaratıcı güç olan Allah Teala’dır. Ona isyan ise sadece insan toplumunu değil, aynı zamanda yerleri ve gökleri de bozar. Allah Teala’nın ayeti buna işaret eder:

“İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır”¹⁵⁴.

---

¹⁵⁴ Rum, 41..

Yeryüzünü yaratan, üzerinde taşıdığı sayısız nimetler ve güzellikleriyle birlikte insana emanet etmiştir. Bu emanete, ancak onun tabii dengesini koruyarak riâyet edilebilir. O yüzden insana ihsan edilen din de bu dengeye, bu yaratılış kanunlarına uygun kanunlardan oluşur. Bunun zıddına davranmak demek, bir yandan yaratıcıya karşı suç işlerken, bir yandan da yaşadığı dünyayı bozmak demektir. Yani bindiği dalı kesmek demektir. Maalesef insan kendi eliyle işledikleri hatalar, günahlar ile bilerek veya bilmeyerek yeryüzünün tabii dengesini bozmaya çalışmaktadır.

Aslında insan kendisine verilen akıl ve ilim nimetiyle bunu bilecek kapasitededir. Ama onun aşırı şehvetleri, doymak bilmeyen arzu ve istekleri, bir türlü tatmin edemediği hırsları, bugün yaşanan teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı çevre sorunlarını, sanayi atıklarını önleyecek tedbirleri almasının önüne geçmektedir. Böylece kendi eliyle bilerek ekolojik dengeyi bozmaktadır. Bunun sonucunda toprak, su ve hava kirlenmekte ve zehirlenmekte, nice hayvan ve bitki türleri yok olup gitmektedir. Hatta bu bozulmanın genetik bozulmaya bile yol açması söz konusudur. Buna bir de sosyal hayattaki bozulma eklenince insanın, Allah'ın koyduğu değerleri dikkate almamasının acı faturası ortaya çıkmaktadır.

İnsanın yapıp ettikleri sonucu karada ve denizlerde ortaya çıkan bu bozulmaya asırlarca önce işaret edilmiş olması dikkat çekici değil midir? Ayet-i kerimede yeryüzünün bu şekilde bozulmasına sebep olan insanın, bunun acı sonuçlarının bir kısmını dünyada tadacağına, asıl cezasının ise ahirette olacağına işaret edilmektedir.

İşte bizim çabamız da insanı bu dünya ve ahirette cezalandıracak azaplardan kurtarmaktır. Bu yüzden insan için elimizden gelen çabayı göstererek onlara bu azabı yaşatmamak, aksine iki dünyada da mutlu etmek istiyoruz. Çabamız, davamız bunun içindir. Bunun için İslam'ın hakimiyetini gerçekleştirecek insanlar yetişsin içindir. Birbirimize yardım ederek bu davanın tahakkuku için ne gerekiyorsa yapmaya azim içindir.

---

^[1] Elmalılı, a.g.e. c. 1, s. 299

^[2] Fethullah Han, Kur'an ve Kainat Ayetleri, s. 157

İNSANIN İNSANA ŞEHADETİ

“Halkın dili Hakkın dilidir” diye bir söz vardır. Gerçekten de öyledir ve bu kendimizi veya başkalarını tanımada ve değerlendirmede iyi bir ölçüdür. Halkın şهادeti kıymetlidir. O yüzden Sevgili Peygamberimiz (sav)’in cenaze hakkında halkın dediklerine değer verdiğini ve bu değerın Allah Teâlâ’nın katında geçerli olduğunu bildirdiğini görüyoruz. “İyiliğine dört Müslümanın şahitlik ettiği mümini Allah Teâlâ Cennete koyar.”¹⁵⁵

Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselam'ın yanında bir cenaze geçti. Oradakiler, cenaze hakkında hayırlı senada bulundular. Aleyhissalatu vesselam: "Vacib oldu! (Vacib oldu! Vacib oldu!)" buyurdular. Sonra bir cenaze daha geçti. Bunu kötü sözlerle yâdettiler. Resûlullah yine: "Vacib oldu!" buyurdular. Hz. Ömer radiyallahu anh:

- "Ey Allah'ın Resûlü! Vacib olan nedir?" diye sordu.

---

¹⁵⁵ Buharî.

-"Öncekini hayırla yâdettiniz ona cennet vacib oldu. İkincisini kötülükle yadettiniz ona da cehennem vacib oldu. Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz!" buyurdu."¹⁵⁶

Yine Peygamber Efendimizin (sav) "Bir müminin cenazesinde, kırk Müslüman bulunursa, Allahü teâlâ o kırk kişiyi bu Müslümana şefaatçi kılar" buyurmuştur¹⁵⁷.

İmam-ı Şafii hazretleri de kendi çağındakilere hüsnü zan ederek, "Kırk Müslümanın içinde evliya bir zat bulunur. Evliyanın duası makbuldür" der.

---

¹⁵⁶ Buhari, Cenaiz 86, Şehadet 6; Müslim, Cenâiz 60, (949); Tirmizi, Cenaiz 63, (1058); Nesai, Cenaiz 50, (4, 49, 50); Ebu Dâvud, Cenaiz 80, (3233). Bkz. İ. Canan, Kütübü Sitte, no: 4474.

Şu iki benzer rivayeti de görelim: Ebu Hüreyre (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v)'in yanından bir cenaze geçmişti, onu hayırla andılar. Rasûlullah (s.a.v) "Vacip oldu" buyurdu. Sonra başka bir cenaze geçti, onu da şer ile andılar. Rasûlullah (s.a.v)'de yine: "Vacip oldu" buyurdu. O zaman oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! ilk geçen kimse için de sonraki kimse içinde vacip oldu buyurdunuz" dediler. Rasûlullah (s.a.v): "Melekler, sema da Allah'ın şahitleridir. Siz ise Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz." (Ebû Davud, Cenaiz: 80; İbn Mâce, Cenaiz: 20)

1908- Ebul Esved ed Deylî (r.a)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Medine'ye geldim, Ömer b. Hattab'ın yanına oturdum. Bir cenaze geçti ve hayırla anıldı o zaman Ömer: "Vacip oldu" dedi. Sonra başka bir cenaze daha geçti o da hayırla anıldı yine Ömer: "Vacip oldu" dedi. Üçüncü bir cenaze geçti o da şer ile kötülükle anıldı yine Ömer: "Vacip oldu" dedi. Bu sefer ben: "Nedir o vacip olan ey mü'minlerin emiri" dedim. O da: "Ben Rasûlullah (s.a.v)'in buyurduğunu size aktardım" dedi. "Bir Müslüman hakkında dört kişi onun iyiliğine şahitlik ederse; Allah onu Cennetine koyar. Biz de üç kişi olursa da böyle midir? dedik. Evet üç kişi olursa da böyledir dedi. İki kişi olursa da böyle midir? Dedik. "Evet, iki kişi de olsa böyledir" buyurmuşlardı." (Buhârî, Cenaiz: 85; Tirmizî, Cenaiz: 63)

¹⁵⁷ Müslim.

İyilerin arasında bulunan ama onlar gibi olmayan, bu beraberlikten faydalanabilir mi? Bu sorunun bir hadis-i şerifte cevabı vardır. Zikir meclislerinin faziletini anlatan o hadisin sonu şöyledir:

“Melekler, Allah’ı ananlarla karşılaşır. Allah Teâlâ meleklerle,

-“Şahit olun, bunları affettim” buyurur. Melekler,

-“İçlerinde başka bir iş için gelen kötü biri var. Onu da mı affettin yâ Rabbi?” derler. Allah,

-“Evet, onu da affettim. İyilerle beraber olan kötü olmaz” buyurur.”¹⁵⁸

Allah Teâlâ’nın sevgili kullarını tanıyıp sevenler, her ne kadar onlar gibi olmasalar da, bu sevgi yüzünden onlar gibi muamele görürler. Buna dair çok hadisler vardır. Sevgi, beraberlik gerektirir. Biz, eskiden iyi insanları takip etmek ve devlete rapor vermek için onların arasına giren birçok ajanın hidayete kavuştuğunu, hatta çok iyi bir Müslüman olduğunu çok duyduk. Allah Teâlâ’nın rahmeti o kadar geniştir ki, bir topluluğu affedince, içlerindeki kötülere ayırmaz, onları da affeder. Yeter ki imanlı olsun. Bir hadis-i şerifte, “Allah Teâlâ, bir topluluğa rahmet edince, içindeki kötü olanı ayırmaktan hayâ eder” buyurulmuştur.

Bu yüzden cenaze namazında helallik alınması tavsiye edilir. Bazıları: “Kırk Müslüman, kötü bir kimse için, iyi diye

---

¹⁵⁸ Buhari, Müslim.

şahitlik yapsa, Allah'ın, o kötü kimseyi affetmesi umulur" demişlerdir. Bazıları da "bu yalandır, gereği yoktur" derler. Fakat o mümin, kötü de olsa, şahitlerin bu iyidir demesi üzerine Allah Teâlâ onları mahcup etmeyip kötü işlerini bildiği hâlde af edebilir. Burada önemli olan, kişinin imanla gitmesidir.

Bu durum, dinimizde iyi arkadaşların çoğaltılmasının, daima iyilerle beraber olmanın tavsiye edilir olmasının da bir sebebidir. Hadis-i şeriflerde buyuruluyor ki:

"Bir Müslümanın iyi olduğuna dört komşusu şahitlik ederse, Allah Teâlâ, "Ben sizin şahitliğinizi kabul ettim. Onun bilmediğiniz [kötü] şeylerini de affettim" buyurur".

Elbette bunun tersi de geçerlidir. Beyhakî'den gelen bir haberlerde gelmiştir ki, "Allahü teâlâ, bir meleğe, bir beldeyi yıkmasını emreder. O melek, bu beldede hiç günah işlemiyen bir zatın da olduğunu bildirince, Cenab-ı Hak, Belde halkı ile onu da alt üst et! Çünkü o zat, günah işliyenlere yüzünü ekşitmemiştir, buyurdu."

Aynı gerçek Bezzar'dan rivayet edilen bir hadiste vardır: "Peygamber efendimize,

-İçinde iyilerin de bulunduğu bir ülke helak olur mu? dendi. Cevabında,

-Evet, günah işlenirken, iyiler sükut ederse, hepsi helak olur, buyurdu".

Söz sözü açıyor. Kalem işleyip duruyor. Şu da konuyla ilgili deyiş duruyor. Hadi ona hürmeten şu rivayetleri de yazalım:

Ebu Züheyr es-Sakafi radıyallahu anh anlatıyor: "Resülullah aleyhissalâtu vesselâm bize, Nebavet veya Benavet'te -ravi dedi ki: Benave, Taif'te bir yerdir- hitapta bulundu ve dedi ki:

- "Cennet ehlini cehennem ehinden tefrik edip bileceğiniz zaman yakındır." Ashab:

- "Ne ile bileceğiz ey Allah'ın Resülü?" dediler. Resülullah aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:

- "Kişiler hakkında yapacağınız iyilikle anma ve kötülükle anma suretiyle, sizler, birbirinize karşı Allah'ın şahitlerisiniz, sizin hayırla yâdettikleriniz cennetliktir, zemmederek, kötülüğerek andıklarınız da cehennemliktir."¹⁵⁹

Abdullah İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Bir adam, Resülullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Yaptığım işin iyilik veya kötülük olduğunu nasıl anlayabilirim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Komşunun "iyi yaptın!" dediğini işitirsen iyilik yaptın demektir. Eğer "kötülük yaptın!" dediklerini işitirsen, kötülük yaptın demektir" buyurdular."¹⁶⁰

İbnu Abbas radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resülullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki:

- "Cennetlik kişi o kimsedir ki, Allah kulağını hakkında halkın hayırlı övgüleriyle doldurmuştur, kendisi de hayırla yadedildiğini işitir. Cehennemlik olan da, kendi kulakları, halkın

---

¹⁵⁹ Kütübü Sitte, no: 7260.

¹⁶⁰ Kütübü Sitte, no: 7261.

hakkındaki kötü anmalarıyla dolan ve bunu bizzat işiten kimsedir."¹⁶¹

Bütün bunları niye mi yazdık?

Şu sorunun cevabını düşünmek için:

-Acaba bizim hakkımızda konu komşumuz, dost ve akrabamız ne diyecektir? Acaba “gururlu, kibirli, yalancı, güvenilmez bir insandı” mı? yoksa, “mütevazı, alçak gönüllü, güvenilir iyi bir adamdı” mı?

Artık öğrendik, bu şahadet çok kıymetlidir.

Bir zamanlar herkes tarafından gururlu, kibirli, kendini beğenmiş birisi olarak bilinen, her yerde adı geçtikçe tenkit edilen, ama benim de ilmine değer verdiğim, bazı meziyetlerini de bildiğim, yerine göre tevazuuna da şahit olduğum birisi pat diye bana:

-Ben kibirli miyim? diye bana sormaz mı?

-Nerden çıktı bu? diyerek geçiştirmek istedim. Ama ısrar etti. Çok müşkil bir durumda kalmıştım. O öyle birisiydi ki, birisine kırıldı mı bir daha asla affetmez, arkadaşlığımı ebediyen bitirirdi. Bu huyunu bilir ve korkar, arayı bozmamak için bazen tavizler verir, müdara ederdim. Şimdi bu soruya “biraz var” desem kabul etmeyecek ve kırılacaktı. Bunu kendisinden duyduğum sözlerle kesin biliyordum. Söylemesem, dostluğa sığmazdı. Çünkü dost, dostunu sevip kayırmalı, iyiliği için

---

¹⁶¹ Kütübü Sitte, no: 7262.

çalışmalı, acı da olsa doğruyu söyleyip üstündeki akrepten kurtulmasını sağlamalıydı. Faydasız dostun ne gereği vardı? Bu iki düşünce arasında gidip gelirken aniden aklıma şu fikir düşüverdi:

-Hocam, bence siz kibirli değilsiniz, ama sizi tanımayan veya az tanıyanlara dışarıdan öyle bir görüntü veriyorsunuz. Onlar da o görüntüye aldanarak böyle bir kanata varıyor ve öyle düşünüyor olabilirler.

Sahiden kendim için de buna benzer çok şeyler duydum. İlk duyuşum, genç bir talebe olarak köyümüzün camisinde vaaz veriyordum. Babam gurbette çok görev yaptığından köyümüzde yetişme yıllarımız az geçmişti. Bu yüzden henüz cemaati çok yakından tanımıyor, çok samimi olamıyordum. Vaaz bitince doğru evime gidiyordum. Giderken de padişah devesi gibi ağzım havada sağa sola bakarak değil, gözüm önümde vakur adımlarla yürürdüm. Kaşlarım da gür olunca, şaka yapan veya gıdıklayan da olmayınca haliyle gülmeden gidip geliyordum. Tebessümü öğrenememişim demek ki.

Her neyse, bir gün arkadaşım Ahmet Çelik'in eniştesi, demirci dükkanı o zaman cami kapısının karşısında olan, arada bir görüşmeye başladığımız Yaşar Demir dostumun dükkanına vardım. Baş başa biraz sohbet ettik. Bir ara gülerek bana dedi ki:

-Yahu hocam, bir şey söyleyeceğim, amma gücenmeyeceksin?

-De hele! Vaziyete göre iş ciddi.

-Yahu sen vaaz eder, kimseyle konuşmadan evine gider, hiç gülmezdin ya. Ben içimden “ulan bu ne ükela, ne kibirli çocuk!” derdim. Ama yakından tanıyınca sen bir şeker topağımıydın taman!

Gülüştük.

Yine o günlerdeydi. Sevgili kardeşim, evimizin en küçüğü, herkesin neşesi Asiye gülerek şöyle demişti:

-Abi arkadaşlarım bana diyor ki, “yahu sen o adamla nasıl yaşıyorsun evde? Öyle ciddi, öyle soğuk, buz baba bir adamla durulur mu yahu?”

-Siz onu öyle mi biliyorsunuz? Yahu o evde güler, şaka yapar, sözüyle sohbetiyle bizi eğlendirir.

-Neee? Cemal Hoca mı güler, şaka yapar?

-Elbette. Siz onu hiç tanımıyorsunuz.

Biraz kaşlarımdan, biraz yürürken ciddiyetimden, biraz hocalık mesleğinden olsa gerek, suyum ağır, suratım gölgeli, duruşumun heybetli oluşunu hep duymuşumdur. Başka erkeklerle rahat konuşan sokağımın kadınları beni görünce ya eve girerler, ya da sırtını dönerlerdi. Hanımına şöyle derlermiş:

-Anam sen nasıl yaşıyorsun o adamla?

Fesüphanallah! Yahu yolda gülerek, oynayarak yürünür mü? Ama bir arkadaşla, tanıdıkla karşılaşsın, güler yüz, tatlı dil

o zaman vacip olur. Yapmazsan ayıp. Fakat durup duruken de gülünmez ki canım!

Acaba öldüğümde benim arkamdan da “gururlu, kibirli, kendini beğenmiş adam” derler mi? hadi elalem bilmez, ama acaba konu komşum da mı öyle söyler? O zaman yazık olmuştur bana.

Doğrusu durmadan dua ediyorum: “Allah’ım! Bana tevazu ve mahviyeti öğret. Beni alçak ve engin gönüllü eyle. Kalbime muhabbet ve merhamet koy. Cimrilikten, korkaklıktan koru. Dinime, ümmetime karşı sorumsuz, laubali, vurdumduymaz eyleme! Beni riyadan, süm’adan koru ey yüce Rabbim!”

SONSÖZ

İnsan sevgisi ile yüreğimiz çarparak ve aradığımız insana aşk ve özlemlerimizi fısıldayarak, tuşlara vura vura buraya kadar geldik. Bu süreçte yaratılmışların içinde eşref-i mahlukat seçilen ve zübde-i âlem olarak varlığın özü olan beniâdeme, Galip Dede gibi hoşça bakarak mutlu olduk. İnsanın fitrat ve yaratılışındaki onurlu içimizde duya duya güzel demler yaşadık.

Asr-ı saadette görülen insan manzaralarına hayran kalmamak mümkün değildir. İnsanın kıymetini bu kadar takdir, onun değerini bu denli ifade etme, son birkaç asırdır yaşadığımız insana kıyma da hesap edilirse, sevincimiz buruk kalıyor ve varlık içinde yokluk yaşamanın haleti ruhiyesi bütün duygularımızı allak bullak ediyor.

Özellikle son iki yüzyılda bilimsel ve teknolojik alanlarda ulaşılan olağanüstü kazanımlar, elde edilen teknik ve ilerlemeler, hayret ki aynı yoğunlukta insanın onurunu korunmada gösterilememiştir. Neden ilim ve teknik insanın aleyhine gelişmiş, insana karşı işlenen cinayetler, o teknik gelişim sayesinde kitleleşmiştir? Kim bu durumdan memnun olabilir? İçinde yaşadığımız zaman diliminde ırk, dil, renk ve coğrafyadan

kaynaklanan ayrımcılık, ırkçılık, ötekileştirme, şiddet, işkence, terör, savaş, gelir adaletsizliği, zulüm, sömürgecilik, fırsat eşitsizliği, emeğe saygısızlık, istismar, kürtaj, açlık, kıtlık, hastalık, bu ilim ve teknik için zirvelerin konuşulduğu çağda, nasıl bu kadar onur kırıcı olabiliyor? Acaba insanlık, küreselleşme ile dünyanın küçülüp bir köye döndüğü zamanımızdaki kadar, geçmiş tarihinde bir vahşet yaşamış mıdır?

Neden böyle?

Allah bilir ya insan çok şımardı. O kadar ki kibri ile Allah Teâlâ'ya bile büyülenerek kafa tutmaya başladı. Belki tanrı ile rekabete girdi.yeryüzünden dini kaldırmaya kalkıştı. Laikliği kutsadı. Sekülerizmin bayraklarını dikti burçlarına. Allah Teâlâ'ya karşı özgürlük ve bağımsızlık savaşlarına girişti. Semavî yüceliklere kapılarını kapadı. Allah Teâlâ'nın dininden müstağniliğini ilan etti. İddiası, ondan daha güzel bir dünya düzeni kurmaktır.

Heyhat!

Elindeki silahlar dünyayı ve yakın çevresini anında patlatacak ve yok edecek seviyeye gelmiş. Her şey bir çılgının eline kalmış. İnsanlık her an tehlike içinde. Dünyayı karanlık güçler idare ediyor. Ortada sözü geçen bir devlet de kalmadı. Her yerde var olan, güçlerini birleştirmiş karanlık bir çetenin elinde mahkum, zillet içinde yaşamakta insanlık. Maalesef bilim ve tekniğin son imkânlarıyla ürettiği en modern alet ve edevatlar, ona değil, zalim ve zorba bu karanlık çeteye yardımcı oluyor.

Ya onlar?

Kendi ürettiklerinin esiri! Kendi zindanlarda tutsak!

Buradan bir çıkış yok insanlığa. İnsan kendine kalırsa işte bu kadar zavallı, bu kadar bir koca hiç! Bu yüzden tarihe bakarak özlediği aydınlığı, peşinde koştuğu idealleri kendi kendine bulması mümkün değildir.

Peki, çare nedir?

Bize göre çare, kapattığı kapının hemen arkasındadır. O semaya açılan rahmet kapılarını, vahyin ve ilhamın kapılarını tekrar açacak ve Allah Teâlâ'nın katındaki biricik din olan İslam ile yeniden tanışacak. Yani insan kibrini terk ederek tevazu ve alçak gönüllü olmanın erdemiyle kulluğa girerek Yüce Yaraticının önünde secde edecektir. Ona teslim olacaktır. İnsanın onurunu kurtarmasının ve mutlu olmasının başka yolu yoktur. Yoksa, cehennem sadece dünya da değildir.

Örnek insan, model şahsiyet, üsve-i hasene olarak kutlu önder, yüce rehber, en büyük lider Hz. Muhammed Mustafa Peygamber Efendimiz, (sav) hayatının en küçük ayrıntısına kadar bildiğimiz ve getirip yaşadıkları ile hayran kaldığımız insandır. Çıkış, onun getirdiği Kur'an ve onu anlatarak, yaşayarak gösterdiği sünnetidir. Elimizdeki hadis kitaplarını yeniden gözden geçirip derleyerek, çağın dertlerine deva olacak tekliflerini yeniden açıklayarak uygulamak zorundayız. Bu, tecrübe edilerek faydası görülmüş bir gerçektir. Hani derler ya, "Amerika'yı yeniden keşfe gerek yoktur", aynen öyle, İslam elimizdedir. Yeni bir dine, düzene ve hayat tarzının ana ilkelerine gerek yoktur.

Dün bu ikisi kendi insanıyla buluştuğunda harikalar sergilemişti. Bugün de muhtaç olduğumuz aynı aynı hakikattir: Kur'an ve sünnet ile insanı buluşturmak.

Anlatılır ki insan hakları üzerinde çalışan komisyonun eline Hz. Peygamber (s.a.s.)'in çağlar üstü örnek hayatının, sünnet-i seniyyesinin, söz ve davranışlarının bir özü, özeti, zübdesi olan "Veda Hutbesi" geçer. Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.), on binlerce insana hitaben yaptığı o tarihî konuşmasında insanların canlarının, mallarının ve ırzlarının, yani kişilik hak, hukuk ve değerlerinin, insanlık onurlarının dokunulmaz olduğu bildirmiştir. Böylece o, İslam'ın, insanın yaşama ve mülkiyet hakkı ile manevi kişiliğine ilişkin bütün haklarını aynı ölçüde güvence altına aldığı ilan etmiştir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)'in tanımıyla iyi Müslüman, din kardeşinin canına ve malına olduğu gibi kişilik onuruna da saygı gösteren ve onun şahsiyetini dokunulmaz gören kimsedir.

Bu gördükleri karşısında komisyon şöyle demekten kendini alamamıştır: "Ey şanlı arap! Bugün bizim yapmaya çalıştığımızı sen asırlar öncesinde yapmışsın, ne yazık ki bizim haberimiz yok".

Asırlar öncesinin toplumu tam bir cahiliye toplumdur. Toplum, zengin-fakir, kuvvetli-zayıf, efendi-köle gibi birçok sınıflara ayrılmış durumdaydı. Kadınlara değer verilmezdi. Köleler ve fakirler hor görülürdü. Bunlar suç işlediklerinde şiddetli bir şekilde cezalandırılırdı. Zenginler ise her zaman üstün görülürdü. Hukuk zenginlere göre şekillenirdi. Güçlülerin haklı olduğu bir anlayış hâkimdi.

Ama yirmi üç sene sonra o toplum artık bir İslam toplumuna dönüşmüştür. Veda hutbesi bunun temel ilkelerini anlatır. Hukuk önünde artık padişah ile köle eşittir. Hukukta eşitlik, ana ilkedir. Bu konuda insanlar herhangi bir imtiyaza sâhip değillerdir. Müslümanlar her hususta adâleti icra etmeye ve zulümden sakınmaya memur ve mecburdurlar. İnsanlar birbirinin soyuna, ırkına, rengine, servetine bakarak onu hor görmemeli, din farklılığı veya kin varlığı adaletsizliğe sebep olmamalıdır. Peygamberimiz “İyi biliniz ki, her kim bizimle barış içinde bulunan, Müslüman olmayan bir kişiye zulmederse veya onu ayıplarsa veya onun yapamayacağı bir işi yapmaya zorlarsa veya gönül rızası olmadan ondan bir şey alırsa, şüphesiz kıyamet gününde ben onun düşmanı olurum.” Diyordu. Kur’an ve sünnet birlikte yaşamının bütün gereklerini, hatta daha ötesi lütuf ve keremini açıklıyor, bu konuda emirler veriyor, yasaklar koyuyordu. Bunların bilinmesi elbette önemlidir. Fakat daha da önemişi sözün fiiliyata geçerek uygulanması idi. İşte Asr-ı saadet böyle bir toplumun ifadesiydi.

İşte insanın değerinin yitirilmesi ve onurunun bitirilmesi, bu ilâhî ilkelerin bilinmemesi veya bilinse de hayata geçirilmemesi yüzündendir. İslam’ı devre dışı bırakan bir görüş, merkezine neyi alırsa alsın, insanı bir bütün olarak kuşatmaktan aciz kalacaktır. Çağ neyi denemedi ki? Faşizm, komünizm, sosyalizm, kapitalizm, liberalizm, materyalizm, pozitivizm, sekülerizm, laisizm vs. vs. Bütün bunlar, Cemil Meriç’in güzel ifadesiyle, “idraklerimize giydirilen deli gömlekleridir”.

İslam haricinde hiçbir insanî düşünce ve ideoloji, İslam’ın insan onuru konusundaki üstün ve farklı konumuna alternatif oluşturamaz. . İnsan ve insan onuru, maddesi ve manasıyla;

bedeni ve ruhuyla bir bütündür, parçalanamaz. İlâhî değerlerden soyutlanmış, metafizik ilkelere bağlı olmayan düşünce, insana hak ettiği değeri veremediği gibi, insanı daha da onursuz bir hale getirmektedir.

İşte içinde yaşadığımız çağın durumu bundan ibarettir. Maalesef insanın ucuzladığı, eşyanın kıymetlendiği, izzet, şeref ve haysiyetin gözardı edildiği, ayaklar altına alınarak çiğnenip ezildiği bir dünyada hangi insandan ve onurundan bahsedilebilir? İnsanlık kayboluyor, hangi değerden bahsediliyor? İnsanı onursuzlaştıran, itibarsızlaştıran, değersizleştiren emperyalist dünya siyaseti şu yakılan, yıkılan, katledilen dünya insanına ne verebilir?

İnsanlık İslam'ı bekliyor. Bilse de bilmese de ona muhtaç. Akılsa varsa araştırır, bulur. İslam, ne tarihte, ne de günümüzde kendini gizlememiştir. Bir elitler, seçkinler dini olmamıştır. Bakan görür. Tek engel, aleyhinde oluşturulan ön yargıdır, üstünde düşünüp değerlendirmesini önleyen peşin hükümdür.

Ama başka çare de yoktur. İnsanlığa gönderilen rahmet peygamberinin adalet, hikmet, ahlak ve onur mücadelesini yeniden görmek zorundadır. Buna her zamankinden daha fazla muhtaçtır. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in örneği ve rehberliği, insanlığın bugün içine düştüğü her türlü badireyi atlatması ve yeniden yücelmesi için tek çaredir.

İnsan yolunu akıl ve basiretle bulacaktır. Sopyayla bir yöne sürülmek, hayvanlara yakışır, insanlara değil. O yüzden biz ilim, akıl ve hikmetle ona sesleniyoruz. Asla cebir ve şiddette gözümüz yoktur. Ondandır nefret ederiz. Beklentimiz, bu davetimizin akıllı insanlarda bir ilgi uyandırması, araştırıp inceleme düşüncelerinde

etkili olmasıdır. Hidayet Allah Teâlâ'nın elindedir. Kendimiz ve bütün insanlık için ondan bunu dileriz.

Son sözümüz daima “hamdolsun Âlemlerin Rabbi Allah Teâlâ'ya” olsun.